

UNGDOMSSTYRELSEN
www.ungdomsstyrelsen.se

Samverkansprojektet
– att hitta former för
arbete kring utsatta ungdomar

Anders Kassman
Utredare, Ungdomsstyrelsen

Ungdomsstyrelsens skrifter 2002:7

ISSN: 1400-1705

ISBN: 91-89050-47-9

Samverkansprojektet

Förord

Samverkansprojektet pågick 1997-2001 i 15 medelstora kommuner runt om i landet. Många har bidragit till projektets genomförande. Ungdomar, föreningsaktiva och de som arbetar med unga i de olika kommunerna (socialarbetare, fritidsledare, lärare och andra) har med sitt engagemang och professionella kunnande bidragit till de många verksamheter som genomförts.

Rolf Josefsson och Per-Uno Frank vid Ungdomsstyrelsens utvecklingsenhet har fungerat som projektledare under hela projektets gång. I varje kommun har det funnits en lokal samordnare som stått i ständig kontakt med Ungdomsstyrelsen, ungdomarna i kommunen och de som var verksamma inom projektets olika delar. Dessa samordnare har varit centrala för genomförandet av projektet.

För utvärderingen av projektet svarade Anders Bjerkman och Tore Brännberg från institutionen för socialt arbete, Göteborgs universitet; Per Hall och Ola Nordlund från institutionen för utbildningsvetenskap, Mitthögskolan; Jan-Erik Perneman från institutionen för utbildningsvetenskap, Linköpings universitet; Mats Trondman från centrum för kulturforskning, Växjö universitet; Gunnel Rönnols från institutionen för socialt arbete, Umeå universitet; Carina Petersson från centrum för kulturforskning, Växjö universitet; Solveig Perjos från Högskolan i Dalarna; Agnes Börjeson från etnologiska institutionen, Stockholms universitet och Karin Hellström från Arbetslivsinstitutet.

Elin Gunnarsson arbetade vid Ungdomsstyrelsens utredningsenhet under våren 2001 med att samla in och analysera information om projektet. Bland annat genomförde hon intervjuer med de lokala projektsamordnarna och de forskare som utvärderade projektet. Lisa Modé har språkgranskat allt material och samtidigt bidragit med många idéer och synpunkter. Anders Kassman vid Ungdomsstyrelsens utredningsenhet har skrivit denna slutrapport.

Leif Linde
generaldirektör Ungdomsstyrelsen

Innehåll

Förord	1
1. Inledning.....	3
2. Bakgrund och teoretiska utgångspunkter.....	7
3. Samverkansprojektets genomförande	17
4. Forskarnas temarapporter	27
5. Diskussion och slutsatser	42

1. Inledning

Detta är en rapport om ett utvecklingsprojekt där samordnade insatser för ungdomar i riskmiljöer lyfts fram. Rapporten utgör inte en utvärdering av projektet som helhet utan syftet är att klargöra och diskutera projektets förutsättningar, tillkomst, genomförande och slutsatser. Det så kallade Samverkansprojektet genomfördes mellan åren 1997-2001 i 15 medelstora, geografiskt spridda kommuner. För att genomföra projektet ställde regeringen 30 miljoner kronor från Allmänna arvsfonden till Ungdomsstyrelsens förfogande. Samverkansprojektet hade en likartad uppbyggnad i alla de 15 kommunerna med en lokal projektsamordnare och en styrgrupp som tillsattes av kommunstyrelsen. Projektsamordnaren stod i kontakt med projektledningen vid Ungdomsstyrelsen som beviljade stöd till olika verksamheter i kommunen.

Det var en stor mångfald av verksamheter som fick stöd inom Samverkansprojektet. Projektstöd gavs till omfattande projekt som till exempel utarbetandet av ett ungdomspolitiskt handlingsprogram i Härryda kommun och planering och verksamhet i ett allaktivitetshus i kommundelen Råby i Västerås. Även mer begränsade projekt som ett utbildnings- och studiebesöksprojekt kallat Ungdomskraft, med tolv ungdomar från en fritidsgård i Östersund och Pixbo-Wallanstams innebandyförning fick stöd. Avsikten var att stödet till föreningslivet tillsammans med den kommunala grundstrukturen skulle stimulera till nya samverkansformer i de olika kommunerna. Vid utbetalningen av medlen gavs föreningarna uppmaningen att samverka med den kommunala styrgruppen och projektsamordnaren. Ungdomsstyrelsen behandlade enbart ansökningar som först godkänts av den lokala projektsamordnaren¹.

Projektet påbörjades efter ett regeringsbeslut till Ungdomsstyrelsen sent under hösten 1996 (bilaga 2). I beslutet gavs Ungdomsstyrelsen i uppdrag att (Regeringsbeslut 57, 12 maj 1996):

utarbete en handlingsplan för att samordna insatser för ungdomar i riskmiljöer i ett antal medelstora kommuner i syfte att stärka det förebyggande arbetet. Arbetet skall ske i samråd med Rikspolisstyrelsen, Brottsförebyggande rådet, Statens Skolverk, Socialstyrelsen och Folkhälsoinstitutet

Regeringen menade att de erfarenheter som vunnits inom Projektet För Lokal Utveckling genom Samverkan (PLUS-projektet) skulle prövas vidare och utvecklas i ett antal medelstora kommuner där intresse och förutsättningar fanns. Så mycket mer sades inte i detta inledande beslut utan Ungdomsstyrelsen fick fria händer att planera projektet. Ungdomsstyrelsens förslag till handlingsplan, som beslutades av regeringen i november 1997, beskriver projektets inriktning på följande vis (Ungdomsstyrelsen 1997):

€# Projektet skall omsätta erfarenheterna från det tidigare PLUS-projektet i praktisk verksamhet

€# Ungdomsstyrelsen skall arbeta med aktiv handläggning och spridande av information

€# Ett femtontal medelstora kommuner skall utses till pilotkommuner. Därutöver skall kontakter hållas och erfarenheter spridas till i första hand drygt 100 andra intresserade kommuner

¹ I bilaga 1 finns en kortfattad beskrivning av de olika kommunernas verksamheter.

- €# Arbetet skall präglas av ett främjandeperspektiv och målgruppen för insatserna skall vara relativt vid
- €# Ungdomar skall ges möjlighet att delta i samverkan med andra aktörer. Samverkan skall omfatta även icke-kommunala samarbetspartner
- €# Syftet med projektet är att pröva olika modeller för samverkan
- €# Projektet skall dokumenteras och utvärderas med hjälp av forskare från olika universitet och högskolor som har olika vetenskapliga inriktningar

PLUS-projektet

PLUS-projektet genomfördes vid dåvarande Civildepartementet under åren 1991-1995 i tolv så kallade miljonprogramområden i olika storstadsområden. PLUS-gruppen gav i sin slutrapport ett antal rekommendationer till fortsatta åtgärder. Samverkansprojektet skulle pröva denna metodik och utveckla den vidare. Till stor del är de ovan uppräknade punkterna inspirerade av PLUS-projektet som kommer att beskrivas närmare längre fram i denna rapport.

Aktiv handläggning

Mycket av det som framkommer om metodval i Samverkansprojektets handlingsplaner, verksamhetsberättelser osv. är centrala för Ungdomsstyrelsens hela verksamhet. Det handlar om aktiv handläggning av olika typer av ansökningar; att ta utgångspunkt i den lokala verksamheten snarare än i centrala direktiv, att använda sig av ett främjandeperspektiv, att identifiera goda exempel och att betona samverkan mellan olika aktörer. Den aktiva handläggningen kan ungefär ses som en konsultverksamhet från Ungdomsstyrelsens sida. Myndigheten lägger stor vikt vid att hålla en öppen dialog med olika sökanden och tillsammans med dem bearbeta inkomna ansökningar.

Den aktiva handläggningen användes inom projektets samtliga nivåer, från det initiala urvalet av kommuner till de olika ingående projektverksamheterna. Ungdomsstyrelsen samarbetade med kommuner och projekt för att dels utnyttja befintliga idéer och initiativ, dels ge möjlighet att utveckla dessa i en önskad riktning.

Femton kommuner

Sammantaget kom 15 kommuner att ingå i Samverkansprojektet². Dessa utsågs av regeringen efter förslag från Ungdomsstyrelsen. Tanken var att åstadkomma ett så varierat urval av kommuner eller kommundelar som möjligt vad gäller storlek³, arbetssätt gentemot ungdomar samt geografisk spridning.

Informationsspridning

En viktig del i ett utvecklingsprojekt av denna art är naturligtvis att sprida information. Grundtanken var att erfarenheter skulle kunna spridas mellan de närmast berörda 15 kommunerna, och i ett andra led främst till det dryga hundratalet kommuner som i

² Kommunerna valdes ut i tre omgångar. Den 18 december 1997 beviljades Härnösand, Ronneby, Söderköpings och Umeå kommuner samt Gamla Uppsala kommun delvis möjlighet att medverka i Samverkansprojektet (In 97/2990/Fu). Den 6 april 1998 tillkom Båstad, Finspång, Staffanstorps och Växjö kommuner samt Hammarby-Råby kommun delvis i Västerås (In 98/549/Fu). Slutligen gavs Härryda, Lindesberg, Kungsbacka, Nynäshamn och Östersunds kommuner möjlighet att ingå i Samverkansprojektet den 11 juni 1998 (In 98/1377/Fu).

³ Samtliga kommuner skulle dock enligt uppdraget vara medelstora, vilket Ungdomsstyrelsen tolkat som kommuner med ett invånarantal på mellan 10 000 och 100 000 personer (Ungdomsstyrelsen 1997).

inledningsskedet sände in en intresseanmälan om att få delta. Slutligen skulle erfarenheterna också spridas till en ännu vidare krets av intresserade. Den information det framförallt kan röra sig om gäller olika typer av modeller för samverkan mellan olika offentliga företrädare, ideella organisationer, ungdomar och andra.

Främjandeperspektiv

Ungdomsstyrelsen betonar ofta ett främjandeperspektiv i sitt arbete. Detta ligger även i linje med Allmänna arvsfondens ändamål ”att främja verksamhet av ideell karaktär till förmån för barn, ungdomar och personer med funktionshinder” (5 § Lag (1994:243) om Allmänna arvsfonden). Det speciella i Samverkansprojektet är att Ungdomsstyrelsens verksamhet i detta fall ska riktas mot unga i riskmiljöer eller så kallade utsatta ungdomar, alltså de som till stor del står utanför Ungdomsstyrelsens ordinarie verksamhet, till exempel därför att de inte så ofta deltar i föreningslivet. I linje med främjandeperspektivet valde Ungdomsstyrelsen att definiera Samverkansprojektets målgrupp brett. Förutom till dem med ett etablerat problembeteende i form av missbruk, kriminalitet o s v, var tanken att verksamheterna skulle kunna rikta sig till en bredare befolkningsgrupp, till exempel de unga som drabbats av 1990-talets omfattande ungdomsarbetslöshet.

Främjandeperspektivet fanns också med i urvalet av kommuner. Ungdomsstyrelsen betonade vikten av att genom urvalet ”medverka till positiva förväntningar och framhålla lokalsamhällets utvecklingsmöjligheter framför problem” för att på så sätt skapa ”en anda av samhörighet och solidaritet.”(s. 2 Ungdomsstyrelsen 1997).

Ungdomars delaktighet

En viktig del av den svenska ungdomspolitik har sedan lång tid varit att på olika vis bidra till att unga människor blir delaktiga i samhällslivet (se t.ex. SOU 1991:12). Denna ambition syns även i Samverkansprojektets ursprungliga handlingsplan men konkretiseras inte närmare (Ungdomsstyrelsen 1997). I urvalet av kommuner nämndes ungdomars delaktighet i drygt hälften av motiveringarna (Ungdomsstyrelsen 1997a). Förutom samverkan med ungdomar skulle även samverkan ske med föreningslivet, ideella organisationer osv. i enlighet med de riktlinjer som PLUS-gruppen tidigare föreslagit (Regeringsbeslut 57, 12 maj 1996). Hur detta skulle gå till beskrevs inte vidare utförligt i den tidiga planeringen men eftersom Samverkansprojektet finansieras genom medel från Allmänna arvsfonden har de ideella organisationerna en given roll⁴.

Pröva modeller för samverkan

Samverkansprojektet syfte var att följa och utveckla olika typer av modeller för samverkan mellan olika kommunala förvaltningar, lokala föreningar, polis, näringsidkare, ungdomsgrupper osv. utifrån skilda lokala förutsättningar. Denna målsättning formulerades i samarbete med den grupp av forskare som arbetade inom projektets ram med fördjupningar inom olika områden.

Utvärdering

Utvärdering var en viktig del av Samverkansprojektet. Nio forskare med olika forskningsinriktningar från olika universitet och högskolor var kontrakterade för att följa projektet. De ansvarade var och en för olika kommuner, men träffades även regelbundet för att diskutera gemensamma frågor. Ungdomsstyrelsen fastslog tidigt att forskarna skulle

⁴ Enligt Lagen (1994:243) om Allmänna arvsfonden §§ 5–7 är dess ändamål att främja nyskapande och utvecklande verksamhet av ideell karaktär till förmån för barn, ungdomar och personer med funktionshinder. Om det finns särskilda skäl får stöd även lämnas till en offentlig huvudman.

använda sig av kvalitativa metoder och att följande frågor var viktiga att belysa (Ungdomsstyrelsen 1998):

Är samverkan alltid bra? Vem är den i så fall bra för? För alla eller för vissa aktörer? (ungdomarna eller förvaltningen, för budgeten, för projektledaren?) Vem är mest intresserad av en samverkansprocess och varför? Vad händer med de olika aktörer som är inblandade i en samverkansprocess? Vilkas intressen dominerar, vilkas försvinner? Vad är man beredd att samverka om och under vilka villkor? Vad händer till exempel med flickorna när olika sektorer skall samverka? Vad händer med ungdomarnas fritid och kultur när olika sektorer skall samverka för att förebygga? Läggs ett förebyggande raster över hela ungdomarnas kultur- och fritidsområdet?

Enligt den ursprungliga utvärderingsplanen var det viktigt att granska begreppet samverkan kritiskt. Även statens roll i förhållande till kommunal verksamhet och den utbredda projektkulturens betydelse skulle vara föremål för kritisk analys (Ungdomsstyrelsen 1998).

Denna rapportens centrala frågeställningar och disposition

Det övergripande syftet med denna rapport är att se om Samverkansprojektet kommit fram till några lokala samverkansmodeller för ungdomar i utsatta miljöer. Som ett led i analysen kommer de olika förslag som de inblandade forskarna lämnat att beskrivas och analyseras: Vilka aktörer var delaktiga i samverkan? Vilka ungdomar riktade sig verksamheten till? Finns det några tydliga framgångsfaktorer? Finns det några fallor som kan undvikas? I det fall det saknas modeller kommer även detta förhållande att analyseras och diskuteras.

Nästa kapitel utgörs av en övergripande beskrivning av några viktiga förutsättningar för projektets tillkomst. Här betonas ungas förändrade levnadsförhållanden under det senaste årtiondet och ett antal centrala begrepp diskuteras. I detta kapitel diskuteras även utvärderingsteori och metod. I det följande kapitlet försöker vi beskriva vad som faktiskt skett inom Samverkansprojektet utifrån projektets ovan beskrivna målsättningar. Framförallt utgår vi här från den skriftliga dokumentation som projektet gett upphov till. Där denna är bristfällig används även intervjuer med dem som arbetat inom projektet. Följande kapitel innehåller sammanfattningar av de temarapporter som forskarna skrivit och som utgör det huvudsakliga underlaget för denna rapport. I det sista kapitlet sammanfattar vi de tidigare kapitlen och diskuterar vad som tycks ha fungerat bra inom projektet och vad som fungerat mindre bra.

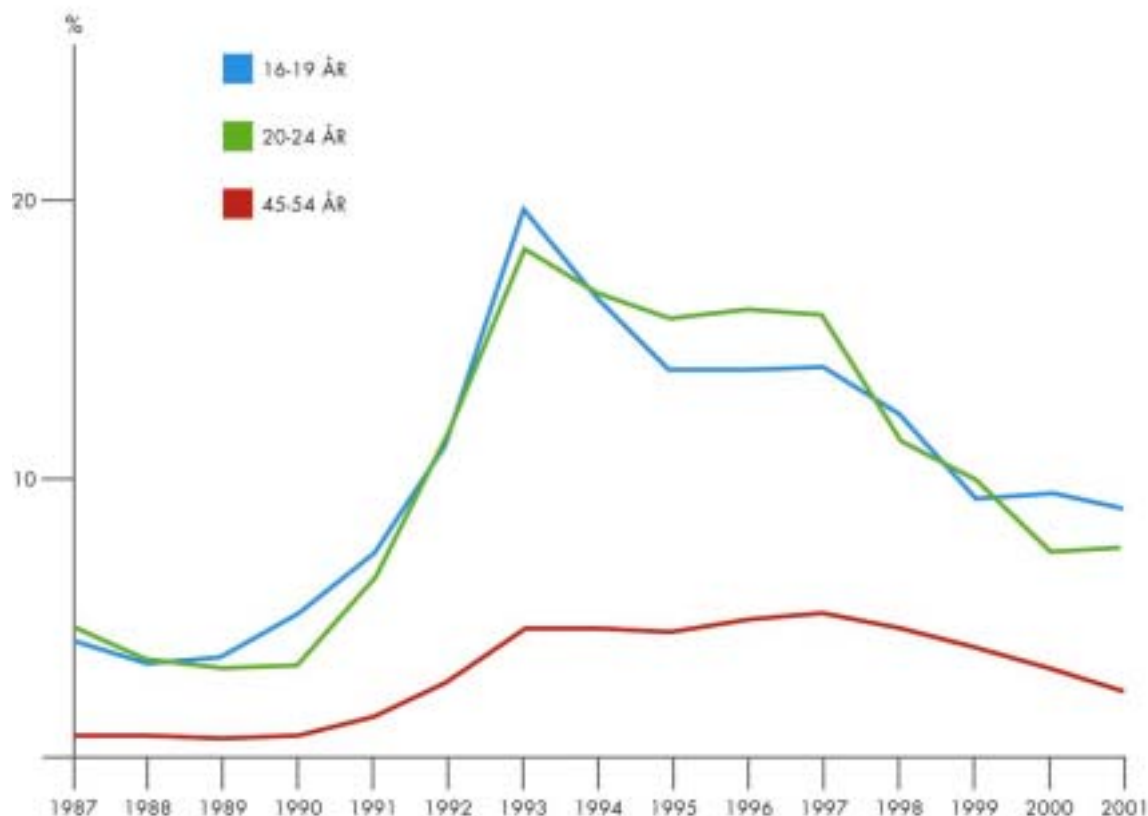
2. Bakgrund och teoretiska utgångspunkter

1990-talets lågkonjunktur och besparingspolitik

Ungdomar är i stor utsträckning beroende av andra än sig själva för att kunna leva sina liv. Traditionellt har de varit hänvisade till familjens omsorg men i det svenska välfärdssamhället har ansvaret mer kommit att läggas på det offentliga. Det offentliga har ett dubbelt ansvar, både att uppfostra de unga till att bli goda samhällsmedborgare men också att se till att unga har goda förhållanden under ungdomstiden. Unga spenderar en stor del av sin tid i skolan, de har en relativt omfattande fritid, de har ett stort behov av att umgås med varandra. Samtidigt karaktäriseras ungdomstiden av att den är övergående. Hur gärna vi än vill det så är vi inte unga för evigt. Unga blir vuxna. Ungdomar planerar och tänker på hur det ska bli när de växer upp. De funderar på hur de ska få tag på en egen lägenhet, om de kommer att finna den stora kärleken, hur många barn de ska ha. När de blir lite äldre räknar de med skräckblandad förtjusning ”vuxenpoäng”.

Under 1990-talet drabbades Sverige liksom många andra länder av en djup internationell lågkonjunktur. Sysselsättningen och tillväxten sjönk drastiskt i början av årtiondet. Samtidigt som detta skedde tog Sverige emot ett stort antal flyktingar (SOU 2001:79). Självfallet innebar dessa förändringar alldeles speciella påfrestningar såväl för flyktingarna som för samhället i stort. Under 1990-talet har den svenska välfärdsmodellen genomgått en rad förändringar. Kommittén för välfärdsbokslut pekar på tre generella förändringar för den offentliga sektorns produktion av välfärdstjänster: en ökad privatisering, en tilltagande decentralisering och en mer omfattande brukarfinansiering. Relationerna mellan dessa förändringar och den allmänna besparingspolitiken är i huvudsak okända, liksom vilka konsekvenser förändringarna fått för olika grupper i samhället (SOU 2001:79). Det är dock klart att unga hör till den grupp i samhället som drabbats hårdast av förändringarna under 1990-talet och att detta till allra största delen kan tillräknas den höga arbetslösheten som följde på den internationella lågkonjunkturen.

Diagram 1. Den relativa arbetslösheten i olika åldersgrupper 1987-2001

Källa: SCB, AKU

Det är ännu för tidigt att avgöra vilka långsiktiga konsekvenser 1990-talets höga ungdomsarbetslöshet kommer att få, men det är väl känt att arbetslivet har en central betydelse för individen. Arbetet ger förutom inkomster även social status och tillgång till de generella välfärdssystemen medan arbetslöshet bland annat leder till känslor av skam och vanmakt. Socialstyrelsen påpekar i årets uppföljning av den nationella ungdomspolitiken att det till stor del är arbetslösheten som ligger bakom det ökade socialbidragstagandet under 1990-talet. Unga som inte arbetat tillräckligt länge har inte rätt till arbetslöshetsersättning och blir därför hänvisade till socialbidragstagande (Ungdomsstyrelsen 2001).

Medborgarnas välfärd bestäms i samverkan mellan marknaden, välfärdsstaten och familjen. Den höga arbetslösheten har under 1990-talet lett till att marknadens bidrag till välfärdsförsörjningen blivit allt svagare, särskilt för unga. Detta har ökat påfrestningarna på välfärdsstaten som under lågkonjunkturen svarat med nedskärningar, vilket i sin tur ökat trycket på familjen som blir tvungen att hantera situationen. Den traditionella svenska rollfördelningen mellan stat, familj och marknad har förändrats och familjen har fått en ökad betydelse (Vogel 1998).

Parallellt med denna ansvarsförskjutning, med ökat ansvar för familjen, har den offentliga sektorn decentraliserats. Det finns en strävan att lokala problem ska lösas lokalt. Detta är en internationell utveckling som pågått under lång tid, i Sverige sedan 1970-talet. Ett avgörande steg i denna riktning togs 1992 i och med att den nya kommunallagen antogs. Statsvetaren Jon Pierre diskuterar innebörden av decentraliseringssträvandena utifrån ett växande statsvetenskapligt forskningsfält som han benämner "governance". Denna forskning handlar

om styrning och samordning med utgångspunkt i statens åtaganden. Inom fältet betonas till exempel att decentralisering skapar nya förutsättningar för styrning och samordning av de offentliga åtagandena. Kommunerna blir mer intressanta som samarbetspartners för det lokala närings- och föreningslivet i och med att de har mer att säga till om (Pierre 2001).

Forskningen pekar alltså på flera förändringar under 1990-talet som ändrat förutsättningarna för såväl ungas levnadsförhållanden som samhällets möjligheter att förbättra dessa. Strukturella förändringar som den omfattande lågkonjunkturen, arbetslösheten och besparingspolitiken har flyttat över ett stort ansvar för ungas välfärd till det privata, med familjen som huvudsaklig försörjningskälla. Medan decentraliseringen medfört att lösningen på problemen söks lokalt och med inblandning av icke-traditionella aktörer som lokalt förenings- och näringsliv och ibland även rent privata initiativ.

Sveriges unga har under 1990-talet blivit mer beroende av sin familj och olika lokala förutsättningar samtidigt som även många av de beslut som berör dem kommit närmare, med det viktiga undantaget av tillgången till arbete som mer tycks styras av internationella ekonomiska svängningar än lokala beslut. Motsatsen till decentralisering är i dagens politiska språkbruk inte centralisering utan istället talas det om individers lika rättigheter och jämlika förutsättningar. Underförstått är att eftersom lokala beslut fattas utifrån lokala förutsättningar leder detta till en positiv anpassning men riskerar även att leda till en negativ ökad ojämlikhet, till exempel i landets olika regioner. Man poängterar att svaga grupper i samhället riskerar att missgynnas (Pierre 2001).

Samverkansprojektet pågick under den senare delen av 1990-talet då ungdomsarbetslösheten fortfarande var hög men minskande, då konjunkturen och besparingspolitiken satt sina spår och vi fick en långt mer decentraliserad statsförvaltning än tidigare. Projektet pågick under en tid med nya förutsättningar för ungdomars liv och syftade till att utveckla samverkansformer i dessa nya tider. Ambitionen har dock aldrig varit att genom projektets verksamhet förändra de grundläggande förhållandena. Följaktligen fanns det till exempel inte någon strävan att verka för en mer jämlik situation mellan kommuner eller grupper av ungdomar eller verka för ökad tillgång till arbetstillfällen.

Samhällsarbete, social mobilisering och empowerment

Ungdomars delaktighet är ett viktigt inslag i Ungdomsstyrelsens ursprungliga handlingsplan för Samverkansprojektet (Ungdomsstyrelsen 1997 s. 1):

Ett viktigt inslag är ungdomarnas närvaro och möjlighet till inflytande i projekten (...) nyckeln till framgång ligger i en djup samverkan mellan olika ingående parter. Inte minst viktigt är det att ungdomar själva har en aktiv roll och känner att de får en reell möjlighet att samverka med andra.

Deltagande har sedan länge varit ett centralt tema för ungdomspolitikerna och har diskuterats utifrån olika synvinklar. Ofta har olika ideologiska motsättningar kommit i dagen i debatten. Framförallt har ungdomars deltagande setts som en potentiell förändringskraft med förmåga att påverka det rådande klassamhället. Ungdomskulturer har tagits som uttryck för klassmotsättningar inom den så kallade Birminghamskolan (se t.ex. Fornäs et al 1984 eller Bjurström 1997). Detta tänkande influerade även ett för Ungdomsstyrelsens företrädare, Statens ungdomsråd, centralt projekt som bedrevs i slutet av 1970-talet. I arbetsgruppens slutrapport *Ej till salu* från 1981 diskuterades kommersialiseringen av ungdomars vardag och de förslag som lämnades gick i mångt och mycket ut på att göra unga mer delaktiga i samhällslivet genom att i större utsträckning betrakta dem som ansvarsfulla deltagare i kollektivet (Statens ungdomsråd 1981).

Deltagande var även ett av tre huvudteman för FN:s världsungdomsår 1985 (FN 1995). I den senaste Ungdomspolitiska propositionen, *På ungdomarnas villkor*, framkommer ungas deltagande som en central målsättning. I dagens debatt sägs även ibland att den moderna välfärdsstatens omfattning passiviserat medborgarna och gjort dem alltför beroende av staten. Det är inte längre individen som ansvarar för sitt eget liv och detta måste ändras genom en politik där privata initiativ uppmuntras och statens ansvar tonas ned (se t.ex. Trägårdh 2000 för en diskussion om empowerment som ett höger- respektive vänsterprojekt).

I Sverige finns en lång tradition av socialt arbete för att mobilisera olika utsatta grupper (se t.ex. Sundh & Turunen 1992 för en introduktion till samhällsarbete i Sverige). Dåvarande samhällsarbetarna Carin Flemström och Alf Ronnby formulerade redan 1974 en sorts manifest för hur detta arbete skulle bedrivas. Deras "Etik för samhällsarbete" i tio punkter rymmer många av de aspekter som än i dag diskuteras som centrala inom projekt liknande Samverkansprojektet (Ronnby 1992). Det centrala budskapet är att verksamheten ska byggas underifrån och inte styras av centrala direktiv. Samhällsarbetaren ska vara öppen för alla gräsrotsinitiativ och skydda dessa från inblandning från såväl staten som andra organisationer och alltför starka personligheter ("ordförandetyper"). Han eller hon ska stå på de svagas sida och fungera som en katalysator för de tillbakadragna och blyga. Det finns dock samtidigt resonemang om att samhällsarbetet ska gå ut på att "skapa en beredskap hos målgruppen för att ta itu med sina verkliga behov och intressen genom att komma till insikt om dessa" (s 204). Inom denna tradition är utgångspunkten för förändringar av lokalsamhället olika individer och deras behov, men som citatet antyder finns hela tiden socialarbetaren i bakgrunden för att stötta, hjälpa och vägleda om rörelsen inte går i önskad riktning. I grunden finns en klassanalys som går ut på att medel- och överklassen tenderar att själva delta och engagera sig i större utsträckning än olika utsatta grupper, de som arbetet riktas till. Är man inte medveten om detta förhållande och aktivt motverkar det så hamnar de utsatta grupperna utanför på ännu ett plan.

Bengt Starrin är en sociolog som intresserat sig för begreppet empowerment⁵. Tillsammans med ett antal andra forskare från olika discipliner har han funderat över hur begreppet kan användas för att inspirera en forskningsmodell med nära anknytning till dem som berörs av forskningen (Lundberg & Starrin (red) 1997). I ett av bokens kapitel rekommenderas en deltagarbaserad forskningsmodell för att påverka rådande maktstrukturer så att de som är föremål för forskningen själva genom forskningsprocessen får en ökad medvetenhet om sin egen (utsatta) position och sina möjligheter att påverka densamma. Samtidigt kan forskningsprocessen leda till att deltagarna känner ett större ansvar för förändringar av sin utsatta position. Den deltagarbaserade forskningen kan i sig vara ett sätt att få till stånd ett förändringsarbete för en utsatt grupp människor (Starrin & Forsberg 1997).

I inledningskapitlet spetsar Starrin till skillnaderna mellan vad han betecknar en paternalistisk modell och en empowermentmodell. Kännetecknande för den paternalistiska modellen är att den bygger på över- och underordning. Den utgår från att vissa experter, överordnade, vet vad som är bäst för andra, underordnade och att det enbart finns en lösning på olika typer av sociala problem. Som alternativ till denna traditionella, kontrollerande, stela modell som

⁵ Det är svårt att göra någon bra översättning eller definition av begreppet, vilket Starrin et al visar i den bok som här citerats. Ett av flera exempel på definitioner av begreppet som Starrin ger i inledningskapitlet är "[Empowerment är] en process som främjar deltagande bland människor, organisationer och lokalsamhällen för att nå kontroll över sina liv i det lokala samhället och i det större samhället" (Bernstein & Wallerstein 1988 citerade i Starrin 1997, s. 13). Det finns inte heller någon bra svensk översättning av termen. Storstadskommittén diskuterade i ett av sina delbetänkanden vad de kallade egenmakt och den politik de föreslår liknar i långa stycken diskussionerna kring begreppet empowerment (SOU 1996:177).

pekar med hela handen finns empowermentmodellen. Denna modell utgår från att det alltid finns mer än ett sätt att se på sociala problem, här betonas människans lika värde och betydelsen av att stå sida vid sida med utsatta grupper.

Tabell1. Kännetecken hos den paternalistiska modellen och empowerment-modellen

Den paternalistiska modellen					
Relationstyp	Aktörer	Handlingar	Idealtyp	Kunskapskälla	Språklig kod
Människan som herre och undersåte; Över och underordning; Centrum periferi	Stat; Kommun; Lands-ting; Företag; Byråkratier	Direktiv; Inspektion; Omhändertagande; Kontroll; Service; Ordningsskapande	Patriarken; Den stränge och allsmäktige fadern; Den goda modern; Experten	Storskaliga utredningar; Konferenser; Sammanträden	Känslomässig neutral; Teknisk; Expertinriktad; Formell; Ordningsskapande
Empowerment-modellen					
Människan som medborgare; Medborgarrätten okränkbar; Jag-Du-relation	Nya folkrörelser; Byalag; Kooperativ; Självhjälpsgrupper; Aktionsgrupper	Mobilisering; Participation; Hjälptill självhjälp; Informella lösningar; Civil olydnad	Eldsjal; Folkbildare; Fixare; Påtryckare	Lokala studier; Personliga erfarenheter; Studiecirkeln; Dialog; Learning by Doing	Både känslomässig och känslomässigt neutral; Sammanbindande; Delaktighets-skapande; Självförelit-skapande

Källa: Starrin 1997 s 17 och s 21.

Empowermentmodellen framstår i denna beskrivning som klart mer sympatisk och självklar att föredra, men den har en del uppenbara problem och dessa problem tenderar att förtydligas när vi talar om ungdomar. Starrin beskriver problemen inom folkhälsoområdet. Där har den klassiska, paternalistiska modellen visat sig mest framgångsrik mot sådan ohälsa som är direkt relaterad till den yttre miljön som till exempel hälsorisker relaterade till luft, vatten, kemiska och fysikaliska ting (Starrin 1997). Det kan också handla om rökning, alkohol, matvanor och olika skyddsanordningar för att förhindra olyckor av skilda slag. Inom sådana områden tycks den klassiska, paternalistiska modellen ha en tydligare uppgift, och dess roll blir ännu mer uppenbar när vi talar om barn och unga. Många kampanjer riktas till exempel mot rökning och användandet av droger till unga och vi har en ständigt pågående debatt om att barn och unga rör sig för lite och har felaktiga kostvanor. Som Starrin beskriver de olika modellerna finns en tydlig motsättning mellan å ena sidan viljan att påverka medborgarna inom områden man erfarenhetsmässigt vet leder till ett bättre liv och å andra sidan en strävan att mer förutsättningslöst utgå från individens egen horisont. Statligt understödda empowermentstrategier måste dock syfta till att motverka olika typer av riskbeteenden. Den viktiga frågan är hur detta arbete kan bedrivas. Det som empowermenttänkandet klart kan tillföra är att arbetet bör föras närmare och i samarbete med de inblandade grupperna. Det räcker inte med storslagna kampanjer eller lagförändringar för att förmå unga att inte köpa folköl och dricka upp den på torget, utan det behövs även ett mer jordnära engagemang där de grupper som berörs känner delaktighet. Det är sedan en empirisk fråga om denna känsla av delaktighet verkligen leder till ett mindre destruktivt beteende.

Främjande eller förebyggande?

I Samverkansprojektets inledningsskede höll Ungdomsstyrelsen en idékonferens med de myndigheter som ingick i projektets referensgrupp⁶ Ungdomsstyrelsens generaldirektör Leif Linde inledde med att beskriva hur synen på föreningslivet utvecklats under 1900-talet (Ungdomsstyrelsen 1998a, s. 1):

Från början var det huvudsakliga syftet att rädda vanartiga pojkar från gatan. Snart talade man om föreningslivets förebyggande syfte. I dag betonas att föreningslivet ska vara en kanal för unga att utöva inflytande.

– Det handlar inte om att förebygga utan att bygga upp. Inte om att anpassas till gällande ordning utan om att kunna vara med och påverka. Det kan vara avgörande hur vi tillämpar begreppen.

Ungdomsstyrelsens kärnuppgift har historiskt varit att fördela statliga bidrag till de landsomfattande ungdomsorganisationerna. Kring denna verksamhet har olika verksamheter med anknytning till ungdomar och föreningsliv knutits. Efterhand har en sektorsövergripande ungdomspolitik utvecklats vars huvuddrag nu finns nertecknade i regeringens proposition 1998/99: 115.

En lärare för fritidsledare vid Skarpnäcks folkhögskola skriver i en artikel vad han menar med att arbeta främjande i motsats till förebyggande (Westin 2001, s. 26):

Vi underlättar för något önskvärt och bra att hända. Vi har inte ett facit och vet inte alltid bäst. Vi ger stöd och uppmuntran till ungdomars eget tänkande. Vi litar på att ungdomar kan ta ansvar för sina tankar, känslor åsikter och handlingar. Kort sagt de kan forma sina egna liv. Med vår kloka närvaro, där vi oftare ställer frågor än ger svar.

I stora drag liknar Westins resonemang det som Starrin beskriver som empowerment. Han begränsar dock det främjande arbetet snävare än Starrin eller för den delen Ronnby i dennes resonemang kring samhällsarbetet. Westin menar att fritidsledarna förlorar sin yrkesidentitet om man låter sig lockas att arbeta förebyggande. Det förebyggande arbetet har dock enligt Westin en given plats inom polisens och socialtjänstens verksamhetsområde.

En professor i medicinsk sociologi Aron Antonovsky utvecklar i en mycket omtalad bok, *Hälsans mysterium* (Antonovsky 1991), sin syn på hur vissa människor kan klara sig igenom de mest fruktansvärda situationer med hälsan i behåll. Han utvecklar sitt resonemang kring begreppet *känsla av sammanhang* (KASAM). Människan är inte antingen frisk eller sjuk, utan befinner sig på en skala mellan hälsa och ohälsa. Det salutogena perspektivet, som fokuserar på hälsans ursprung, innebär inte att man bortser från det patogena, sjukdomarnas ursprung, utan patogent och salutogent fungerar sida vid sida, det ena utesluter inte det andra utan perspektiven kompletterar varandra (Antonovsky 1991).

Vår förmåga att klara av svårigheter beror enligt denna teori på vår *känsla av sammanhang* vilken består av tre komponenter; begriplighet, hanterbarhet och meningsfullhet. En omtumlande uppväxtperiod bryter svårligen ned en stark känsla av sammanhang som byggts upp under barndomen. De personer som arbetar med barn och ungdomar, professionellt såväl som ideellt, har en viktig roll då de aktivt kan medverka till att stärka en individs känsla av sammanhang. Stabilitet och förutsägbarhet gör tillvaron mer begriplig och på så vis kan man lättare hantera sin situation. Om en ung person upplever familjelivet som stökigt och otryggt blir det desto viktigare med stabilitet och kontinuitet utanför hemmet. En trygg och stabil miljö på fritiden eller i skolan blir därför oerhört viktig (Antonovsky 1991).

⁶ AMS, BRÅ, FHI, Svekom, RPS; SoS, Skolverket och SIS

Om man tillämpar teorin på föreningslivet så bör dess regler vara enkla, tydliga och gälla för alla, vilket ger ungdomarna struktur. Genom erkännanden och uppmuntran stärks individens självförtroende och framgångarna ger styrka i andra sammanhang, till exempel i skolarbetet och i kompisgänget. I föreningslivet möts de väl fungerande ungdomarna och de ungdomar som fungerar mindre bra. Syftet är att de väl fungerande ungdomarnas positiva värderingar och normer ska stå för normbildningen bland alla ungdomar, även de starkt socialt belastade och de i riskzonen.

Folkhälsoinstitutet har gett ut en skrift som inspirerats av Antonovskys tankar och forskningen kring så kallade maskrosbarn där man frågar sig hur samhället kan utvecklas för att kompensera för utsatta ungdomars svåra livsvillkor. Författarna tar fasta på fyra olika skyddsfaktorer (Hagström et al 1998):

1. att bli sedd av och ha en ömsesidig relation till åtminstone en vuxen utanför familjen
2. att goda sociala nätverk utvecklas
3. att det finns tydliga ramar och en trygg struktur
4. att få möjlighet att utveckla social och emotionell kompetens

Dessa skyddsfaktorer är centrala och möjliga att påverka och bidrar till att ungdomar får en ökad känsla av sammanhang vilket i sin tur bidrar till en positiv utveckling. Vi kan samtidigt konstatera att detta resonemang befinner sig väldigt nära sådant som brukar påpekas som centralt inom forskningen kring förebyggande av olika destruktiva beteenden. Exempelvis har sociala band och olika typer av sociala nätverk en central ställning inom de teorier som dominerar inom kriminologin (Ring 1999). Som en följd av detta syftar den sociala brottspreventionen ofta till att stärka individens kopplingar till det omgivande samhället (Ds 1996:59).

Utvärderingsteori och metod

Det finns många olika sätt att se på vad en utvärdering bör innehålla. Många försök har gjorts att definiera vilka beståndsdelar som är viktiga, vad som är möjligt och önskvärt att beakta och vad man bör koncentrera sig på när man utvärderar ett projekt (se t.ex. Vedung 1998, för en utförlig svensk diskussion om dessa frågor eller Rossi et al 1999 för en amerikansk). Det är viktigt att hålla i minnet att de forskare som utvärderat Samverkansprojektet har gjort det utifrån vitt skilda synvinklar. De kommer från universitet och högskolor med olika traditioner. De är verksamma vid olika institutioner och har olika erfarenheter av tidigare utvärderingar. De forskar inom sociologi, socialt arbete, psykologi, kulturvetenskap, pedagogik och etnologi. Hälften av dem är disputerade forskare och hälften är doktorander⁷. Denna heterogena sammansättning av forskargruppen var medveten från Ungdomsstyrelsens sida och har medfört att projektet blivit allsidigt belyst. Samtidigt medför detta självklart svårigheter när det gäller att få en helhetsbild av projektet. Forskargruppen har haft regelbundna möten med projektledningen vid Ungdomsstyrelsen där forskarna lämnats stort utrymme att diskutera

⁷ De disputerade forskarna var: Anders Bjerkmann och Tore Brännberg, båda från institutionen för socialt arbete, Göteborgs universitet; Per Hall och Ola Nordlund, institutionen för utbildningsvetenskap, Mithögskolan; Jan-Erik Perneman, institutionen för utbildningsvetenskap, Linköpings universitet; Mats Trondman, Centrum för kulturforskning, Växjö universitet. Doktoranderna var Gunnel Rönnols, institutionen för socialt arbete, Umeå universitet; Carina Petersson, Centrum för kulturforskning, Växjö universitet; Solveig Perjos, Högskolan i Dalarna. Agnes Börjeson, etnologiska institutionen, Stockholms universitet; Dessutom engagerades Karin Hellström, Arbetslivsinstitutet i projektets slutskede och Maria Branzell, Nexus öppenvårdsprojekt, de arbetade tillsammans med Jan-Erik Perneman. Mats Trondman anlät i sin tur doktoranden Carina Petersson för att skriva rapporten till Ungdomsstyrelsen och skrev själv en artikel till Ungdomsstyrelsens antologi om Samverkansprojektet. Agnes Börjeson slutade i förtid och hennes insamlade material överlämnades till Karin Hellström som kompletterade detta och skrev en rapport om samverkan inom Gamla Uppsala kommunal.

olika spörsmål. Under de seminarier och diskussionsträffar som ägde rum gick det inte att enas om en gemensam utvärderingsplan som gällde för samtliga kommuner. Däremot diskuterades forskarna olika infallsvinklar och metoder för utvärderingen. Till exempel diskuterades olika former av fallstudier, användbarheten av ett ungdomsperspektiv och vikten av att granska ideologin bakom projektets olika delar. De metoder som bland annat diskuterades var intervjuer, självutvärderingar och olika former av deltagande observation. Två avgörande beslut togs inom utvärderargruppen i samråd med Ungdomsstyrelsen som starkt färgat de olika forskarnas rapporter. Alla forskare använder sig av kvalitativa metoder och ingen är inriktad mot någon typ av effektmätning.

Två amerikanska pedagogikprofessorer har gjort en intressant analys av utvärderandets historia i boken *Fourth Generation Evaluation* (Guba och Lincoln 1989). De menar att grunden till det vi i dag betraktar som utvärdering står att finna inom skolsystemets användande av olika prov för att kontrollera elevernas kunskap. Den första generationens utvärderingar spreds till ett vidare fält i och med framväxten av den positivistiska vetenskapen som än i dag använder sig av olika effektmätningar för att uppskatta resultatet av en genomförd insats. Inom denna tradition är utvärderarens roll relativt teknisk och hennes kompetens består främst i att känna till olika mätmetoder.

Inom den andra generationens utvärderingar adderas ambitionen att även beskriva vad som faktiskt sker inom det observerade programmet. Är de effekter som kan avläsas resultatet av en förändrad aktivitet? För att kunna svara på den frågan gäller det att veta vad som i praktiken skett inom det projekt som ska utvärderas. Kännetecknande för den andra generationens utvärderingar är att resultaten beskrivs i förhållande till projektets mål. Det är viktigt att projektets avsikter klargörs för att kunna avgöra om de resultat som avsetts blivit uppfyllda.

Betecknande för den tredje generationens utvärderingar är själva värderandet. Det är utvärderarens uppgift att göra en bedömning av det utforskade programmet. Utvärderaren bör på något vis komma fram till ett värdeomdöme: Uppnås de avsedda resultaten? Har programmet fungerat som det var tänkt? Detta är en svår roll men det är ändå utvärderaren som på goda grunder kan antas ha den mest heltäckande kunskapen om det aktuella projektet.

Guba och Lincoln menar att utvecklingen visar på klara förbättringar och att vi i dag har en mer sofistikerad utvärderingsforskning än den som kommer till uttryck i de tidigare generationerna. De argumenterar dock för en radikal rekonstruktion av utvärderingsforskningen av tre skäl: De tidigare modellerna är alltför styrda av beställaren, de tar inte tillräcklig hänsyn till samhällets värdepluralism och de är alltför färgade av det positivistiska vetenskapsidealet. Som lösning på dessa problem utvecklar de en fjärde generations utvärdering. På svenska har denna modell kommit att diskuteras i form av intressentmodellen som pedagogen Ove Karlsson utförligt analyserat i sin avhandling (Karlsson 1995). Karlsson menar att utvecklingen av utvärderingsforskningen visar att utvärderingar ofta är tänkta att fylla två skilda funktioner som inte alltid går hand i hand. De kan syfta till att i första hand kontrollera en given verksamhet eller att främst vara ett medel för utveckling och förändring. De tidigare generationernas utvärderingar syftade tydligare till att kontrollera huruvida de på förhand givna målen uppnåtts eller ej medan den fjärde generationens utvärderingar på olika vis försöker bidra till en mer förutsättningslös utveckling inom det givna området (se även Rombach och Sahlin-Andersson (red) 1995 för en intressant diskussion om utvärderingars användning inom svensk offentlig sektor).

Guba och Lincoln diskuterar olika intressenter i en utvärdering. I Samverkansprojektet kan dessa intressenter översättas till följande:

- €# Användarna och utförarna (*agents*), de som på olika sätt är inblandade i genomförandet och beställandet av utvärderingen. Inom Samverkansprojektet är dessa i första hand Allmänna arvsfonden, regeringen, Ungdomsstyrelsen, de 15 kommunstyrelserna och de olika forskarna.
- €# Förmånstagarna (*beneficiaries*), de som på olika vis kan dra nytta av utvärderingen. I första hand målgruppen för projektet: de utsatta ungdomarna, i andra hand de som på olika vis står i kontakt med den direkta målgruppen, vi kanske kan kalla dem ”ungdomsarbetare”, fritidsledare, socialarbetare, skolpersonal, föreningsaktiva osv.
- €# De försummade (*victims*), alla de som riskerar att påverkas negativt av utvärderingen. Dessa kan inkludera olika förbisedda grupper som utvärderingen av någon anledning missat eller sådana som mer systematiskt uteslutits. Dessa exemplifieras i första hand av utsatta ungdomar som av någon anledning inte kommit med i undersökningen eller av icke-utsatta ungdomar som på grund av inriktningen mot de utsatta riskerar att gå miste om möjligheter som gruppen utsatta kan få del av⁸. Denna kategori rymmer även dem som riskerar att förlora i prestige eller inflytande i och med utvärderingen. De som sysslar med annan ungdomsverksamhet än den typ som lyfts fram i utvärderingen. Sådana som arbetar inom den reguljära verksamheten och inte tror på samverkan eller de som av andra anledningar inte ryms inom projektets ramar.

Intressentutvärderingen lägger vikt vid att ta med synpunkter från alla dessa olika intressenter. Guba och Lincoln utvecklar en avancerad metodologi för hur detta arbete kan gå till. Denna metodologi har inte använts inom Samverkansprojektet men inom forskargruppen har som redan antytts diskussioner förts om vilka som kan vara utvärderingens intressenter och det kan vara väl värt att föra denna diskussion vidare till att även diskutera hur de olika gruppernas intressen framkommer i de olika utvärderingsrapporterna. Det vill säga hur har man beaktat de ovan nämnda gruppernas intressen inom utvärderingen av Samverkansprojektet? På vilket sätt framkommer de olika gruppernas synpunkter? Hur motiveras valet av tyngdpunkt inom de olika utvärderingarna?

Inom Samverkansprojektet är framförallt fyra grupper intressenter aktuella för att driva på utvecklingen mot ett bättre liv för de utsatta ungdomarna. Det är regeringen, olika kommunala företrädare, de olika parter som varit direkt delaktiga i samverkan med varandra, och som ovan kallats ungdomsarbetare, samt ungdomarna själva. Ungdomsstyrelsens utgångspunkt är i enlighet med den gällande ungdomspolitik att utvecklingen bör utgå från de unga själva och övriga aktörer bör arbeta för att stödja deras strävan. Men detta är ståndpunkt som inte är lika självklar för andra aktörer och även deras synvinklar måste beaktas i ett samverkansprojekt. Politiker gör politiska bedömningar som representanter för medborgarna och måste göra avvägningar som inte gynnar en befolkningsgrupp på bekostnad av en annan. Ungdomsarbetarna har olika professionell bakgrund men gemensamma målgrupper för sitt arbete. Ungdomarnas legitima utrymme att delta bygger just på att det handlar om dem själva och deras tillvaro (se Sundh 1999 för en diskussion om motsättningar och värdekonflikter vad gäller socialt arbete). I valet mellan en kontrollerande och utvecklande ansats ligger tonvikten i utvärderingen av Samverkansprojektet helt klart på den utvecklande sidan. Den fråga som

⁸ Det kanske kan vara upplysande att tänka på diskussionerna om ”värstingresorna” som företogs under 1980-talet. Värstingarna fick då resa ut med segelbåtar i terapeutiskt syfte, vilket av många sågs som oräddvist mot alla de skötsamma ungdomar som inte fick samma möjligheter att ge sig ut på havet.

kvarstår är dock hur denna utveckling är tänkt att ske. Vilka är de viktiga aktörerna som kan stå för utvecklingen? Vilka strategier kan vara framkomliga?

Vid arbete med att förbättra ungas levnadsvillkor är det viktigt att skilja mellan åtgärder på olika nivåer. De olika intressenterna som ovan diskuterats agerar inom olika samhällssfärer. Regeringen kan genomföra landsomfattande reformer som påverkar på ett strukturellt plan, kommunalpolitiker fattar beslut som ofta rör en stor befolkningsgrupp medan de som arbetar med unga ofta gör det utifrån en mer avgränsad grupp som befinner sig på en fritidsgård, bor inom ett speciellt område eller av någon annan anledning har något gemensamt. Inom den grupp som vi tidigare betecknat ”ungdomsarbetare” finns även de som arbetar än mer riktat mot enskilda individer med olika typer av terapeutisk verksamhet eller liknande. Slutligen har vi de unga själva som antingen kan tas med i projektet som enskilda individer, därför att de är utsatta, eller som representanter för olika ungdomsgrupper i form av ungdomsråd eller liknande. Ofta är de olika aktörerna medvetna om dessa och andras inriktning och diskuterar såväl sin egen som andras roll. Men gränserna är inte alltid så tydliga. Vi tror dock att denna uppdelning är viktig att hålla i minnet när man arbetar med ett projekt av denna typ.

Ett reflekterande projekt med ett underifrånperspektiv

Samverkansprojektet igångsattes i en tid då ungas levnadsförhållanden förändrats liksom även samhällets möjligheter att påverka desamma. Syftet med projektet var att se hur olika lokala aktörer kunde samverka under dessa nya förhållanden för att förbättra utsatta ungas levnadsvillkor. Det ansågs viktigt att ta till vara olika professionella aktörers kompetens inom området och bygga projektet från de som dagligdags arbetar med unga, samtidigt som en bred förankring inom kommunledningen eftersträvades. Med utgångspunkt i den nya sektorsövergripande ungdomspolitik strävade projektet till att stödja och stimulera ungas deltagande. Forskarna som följde projektet fick stort utrymme att själva diskutera sig fram till hur utvärderingen skulle gå till. Den centrala forskningsfrågan har varit att ta reda på hur samverkan fungerat snarare än vilka resultat den lett till.

Arbets sättet liknade i stora drag det som användes i det tidigare PLUS-projektet. De båda projekten liknar varandra på flera sätt men deras omgivning ser olika ut. Enligt projektledarna består den största skillnaden mellan projekten i att det har gått fem år mellan de båda projekten. Lågkonjunktur och besparingar har gjort att samverkan idag är långt mer accepterad i kommunerna.

I dag behöver man inte arbeta för att deltagarna skall vilja samverka. Nu är det snarare tvärtom att man får jobba för att ifrågasätta samverkan. Är samverkan alltid bra? Vilket syfte tjänar den? Är frågor som vi velat få de medverkande att reflektera över.

3. Samverkansprojektets genomförande

Samverkansprojektets föregångare – PLUS-projektet

Efter flera års arbete utkom Storstadsutredningen med sitt slutbetänkande *Storstadsliv. Rika möjligheter – hårda villkor* (SOU 1990:36) som bland annat pekade på att boendesegregationen hade förstärkts och att barn och ungdomar som växte upp i miljonprogramområdena ofta hade de sämsta förutsättningarna att ta del av välfärdssystemets fördelar. Utredningen framhöll vikten av att samarbeta över sektorsgränserna och menade att det inte är resursbrist som sätter hinder, utan att problemen snarare ligger i att resurserna inte samordnas mot gemensamma mål. Vidare lyftes föreningslivet fram som en viktig aktör för att förbättra situationen i bostadsområdena. Som en följd av utredningens slutsatser gav regeringen Barn- och ungdomsdelegationen inom Civildepartementet i uppdrag att stimulera lokalt utvecklingsarbete i de berörda bostadsområdena. PLUS-projektet genomfördes i tolv bostadsområden med tät hyreshusbebyggelse i Stockholm, Göteborg, Malmö, Norrköping och Sundsvall under åren 1990-1995.

De olika projekten inom PLUS-projektet utvärderades med hjälp av kvalitativa metoder och ett beskrivande processperspektiv. Fokus för utvärderingen var hur samverkansprocessen gick till i de olika kommunerna. Ursprungstanken var att de deskriptiva utvärderingsstudierna skulle ligga till grund för olika temastudier i den centrala utvärderingen av PLUS-projektet. Detta skedde dock aldrig utan den centrala utvärderingen av PLUS-projektet förblev en samling beskrivande studier av hur de olika projekten förlöpte (Ds 1995:54 bilaga 1–3). Dessa kompletterades med en rapport med förslag och slutsatser av mer generell natur (Ds 1995:54). Framförallt berörde slutsatserna hur den kommunala förvaltningen kan organiseras för att samverka inom det givna området. Här kan nämnas att tidsåtgången av olika anledningar ofta blev större än beräknat, att det var viktigt med personliga relationer mellan de parter som skulle samarbeta, att projekten hade en viss kontinuitet och att det var bra att genomföra gemensamma planerings- och utbildningsdagar för att förankra verksamheten och bilda en gemensam vision för samtliga medverkande.

Samverkan med aktörer utanför den kommunala verksamheten omtalades som eftersträvansvärd men problematisk av olika anledningar. Problemen berodde främst på tidsaspekter, ungdomarna växte ifrån olika intressen och de hade krav på snabbare beslut än projekten kunde leva upp till. Föreningar sades ofta fungera som entreprenörer inom social verksamhet medan det ansågs viktigt med ett genuint och långsiktigt engagemang för att inte verksamheten skulle betraktas som konstlad av medlemmarna och upphöra när projektpengarna tog slut. Slutligen betonades fördelarna med en central samordnare som fungerade som stöd till de lokala projekten och förmedlade erfarenheter mellan de olika aktörerna.

Ett centralt tema i slutsatserna från PLUS-projektet var att det gällde att ta till vara olika personliga egenskaper som vissa av dem som arbetade med unga besatt och bygga verksamheten runt omkring detta. Det var "eldsjälarna" eller "projektmakarna" som borde få ökad betydelse, egen budget och fri organisation. Framtida verksamhet borde byggas kring deras engagemang och sträva efter att institutionalisera deras goda idéer och förhållningssätt.

PLUS-projektet övergår i Samverkansprojektet

Ur PLUS-projektet föddes idén om att utveckla lokal samverkan även i medelstora kommuner. Samtliga landets 289 kommuner inbjöds av Ungdomsstyrelsen att delta i

Samverkansprojektet. Inbjudan till projektet skickades direkt till kommunstyrelserna för att markera att ansvaret för deltagandet i projektet låg hos kommunens politiska ledning och inte hos några enskilda förvaltningar. Totalt visade sig cirka 120 kommuner intresserade och 96 av dessa inkom med officiella intresseanmälningar. Efter att ha haft ingående samtal med cirka 20 kommuner valdes de första fem pilotkommunerna ut i december 1997 och de sista fem utsågs av regeringen i juni 1998. Totalt utsågs 15 kommuner att delta i Samverkansprojektet. Urvalet gick till så att projektledarna åkte runt till de olika intresserade kommunerna och förde samtal med kommunstyrelsen och andra intressenter för att möjliggöra en bedömning av huruvida kommunen kunde komma på fråga eller inte. Totalt besöktes på så sätt ett tjugotal kommuner. Det fanns inga direkta urvalskriterier som man gick efter men ett antal punkter ansågs vara viktiga för att kommunerna skulle kunna genomföra projektet (Ungdomsstyrelsen 1999):

- €# Det skulle finnas förutsättningar att forma en gemensam övergripande plan eller strategi för insatserna
- €# Det ansågs viktigt med en bredd vad gäller olika ingående parter såväl inom kommunen som mellan kommunerna. Man försökte få med så många olika förvaltningar, myndigheter, föreningar, ungdomsråd osv. som möjligt
- €# Det skulle finnas möjlighet till medfinansiering av projektet från kommunens sida. Man skulle inte enbart vara ute efter nya pengar utan även visa sig beredd att satsa själv
- €# Det skulle finnas en bred förankring bland personalen om arbetsformerna
- €# Det ansågs viktigt med en bred politisk förankring över partigränserna bland annat för att garantera projektets fortsättning efter ett eventuellt maktskifte
- €# Det var önskvärt att det förelåg förutsättningar för att fortsätta driva verksamheten även efter projekttidens slut
- €# Det var viktigt med en aktiv medverkan i utvärderingen.

Ungdomsstyrelsen hade dessutom ambitionen att de medverkande kommunerna skulle vara geografiskt spridda över landet och det sågs som positivt att projekten hade kommit olika långt. Några kommuner hade en lång erfarenhet av genomtänkt samverkan medan andra befann sig i startgropparna.

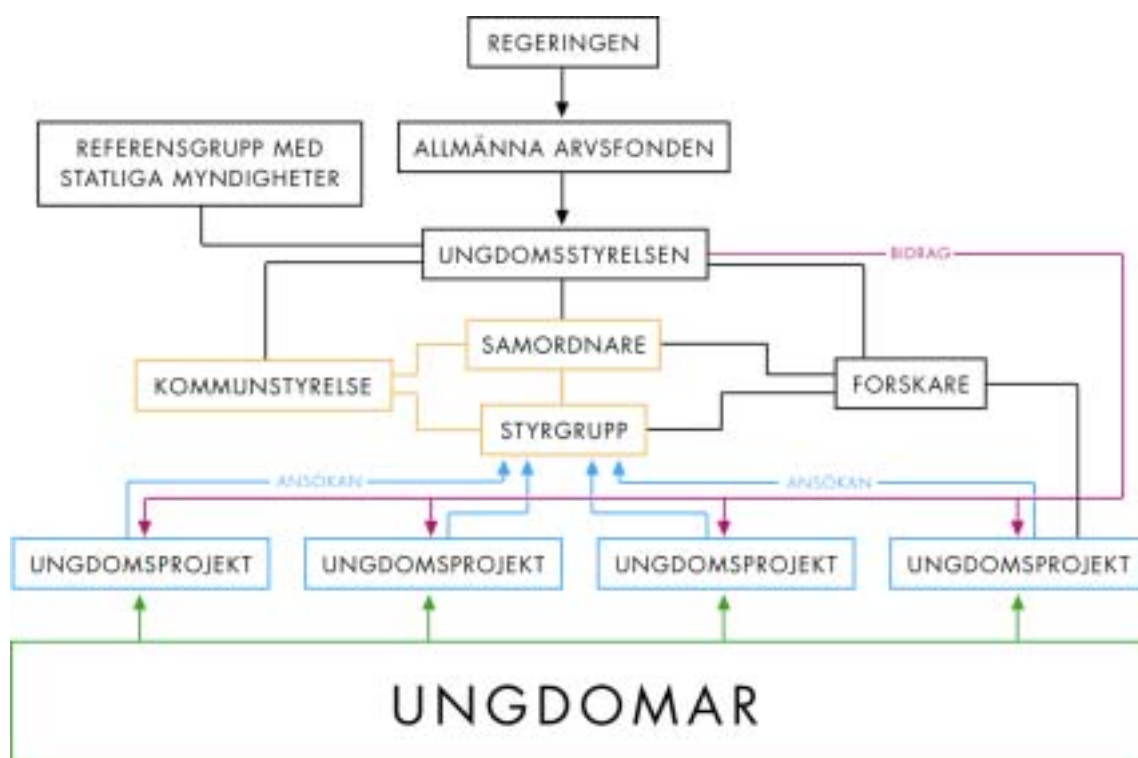
I inledningsskedet av Samverkansprojektet skrev Ungdomsstyrelsen en liten broschyr, Ankharen, i syfte att sprida information om det nya projektets uppläggning, målsättning och kopplingar till det tidigare PLUS-projektet. Bilden av Ankharen blev något av en symbol för Samverkansprojektet. Ankharen hämtades från den österrikiske filosofen Ludvig Wittgenstein (1889-1951) och är en fixeringsbild som föreställer en anka eller en hare beroende på hur man ser på den. Inom Samverkansprojektet användes Ankharen för att illustrera att olika aktörer ser på verkligheten på olika sätt. En musiklärare kan se på en ung man som en lovande rockmusiker medan en socialarbetare kan betrakta samma person som en med problematiska hemförhållanden och en polis kanske ser honom som en ung man i inledningen av en kriminell karriär. I den ideala samverkan behåller olika professionella aktörer sin specifika kompetens men samverkar kring vissa klart definierade, gemensamma områden. Detta gemensamma utrymme kan variera från fall till fall och mellan olika projekt, men det är viktigt att inte en syn på ungdomarna kommer att dominera, vilket är lätt hänt, utan att ungdomarna betraktas som sammansatta personligheter som kan ha såväl goda som mindre goda sidor (Ungdomsstyrelsen 1997).

Samverkansprojektets olika delar

Samverkansprojektet finansierades i sin helhet via medel från Allmänna arvsfonden⁹. Regeringen delegerade till Ungdomsstyrelsen att fördela de 30 miljoner kronor som ställdes till förfogande efter eget omdöme. Samverkansprojektet karaktäriseras bäst av dess öppna och flexibla struktur men det fanns vissa gemensamma hållpunkter i projektet. I arbetet med Samverkansprojektet tecknade till exempel Ungdomsstyrelsen kontrakt med forskare och kommunstyrelser och fördelade ekonomiskt stöd till olika projekt inom kommunerna.

Samverkansprojektet var uppbyggt kring fyra olika verksamheter. Först och främst gav projektet ekonomiskt stöd till olika typer av ungdomsaktiviteter, till exempel bidrag till ett ungdomens hus, en boxningsklubb eller liknande 4 verksamheter där ungdomar deltar av eget intresse. En annan typ av projekt som gavs stöd var olika typer av mer renodlade samverkansprojekt inom de olika kommunerna där det direkta syftet var att samverka som ett medel att nå utsatta unga. Samverkan skedde såväl mellan olika kommunala förvaltningar som mellan dessa och olika typer av ideella föreningar. Den tredje typen av verksamhet var samordningen av hela projektet och som sköttes av Ungdomsstyrelsen. Slutligen var en viktig del i projektet den utvärdering som de olika forskarna ansvarade för i respektive kommun.

Figur 1. Samverkansprojektets grundstruktur

⁹ Det följande resonemanget utgår från projektets dokumenterade verksamhet i form av ansökningar från projekten, kontrakt med de olika kommunerna och forskarna samt intervjuer med projektledarna vid Ungdomsstyrelsen.

Den ovan skisserade organisationen kan te sig överskådlig men utgör en ungefärlig bild av hur Samverkansprojektets grundstruktur såg ut. I projektets inledningsskede skrevs ett samarbetsavtal mellan Ungdomsstyrelsens generaldirektör och styrelseordförandena i respektive kommun. Efter detta delegerade de kontraktskrivande parterna en stor del av det löpande arbetet till olika underordnade. Vid Ungdomsstyrelsen sköttes det löpande arbetet av de två projektledarna som i huvudsak hade kontakt med de olika kommunernas projektsamordnare. I vissa kommuner fylldes denna funktion av en särskilt anställd person utan andra sysslor än att samordna samverkan i kommunen, medan arbetet i andra kommuner sköttes av en förvaltningschef från någon av de samverkande förvaltningarna. Samtliga kommuner hade någon form av styrgrupp med representanter för de olika samverkande förvaltningarna. Cheferna för socialförvaltning, skol- och utbildningsfrågor samt kultur- och fritidsfrågor utgjorde kärnan i många av dessa styrgrupper. Dessutom tillkom i en del fall representanter för polis och arbetsförmedling och i några kommuner deltog ungdomsråd eller liknande. I vissa fall bestod styrgruppen av politiska representanter från olika nämnder. Den löpande kontakten med Ungdomsstyrelsen skedde dock i samtliga kommuner via en projektsamordnare som utsågs av styrgruppen. Denna funktion finns inte alltid nedtecknad i samarbetsavtalen men i praktiken utvecklades projekten på detta vis efter hand.

Alla ansökningar om medel för olika ungdomsprojekt gick via kommunens samverkansgrupp och samordnare till Ungdomsstyrelsen. Inga projekt beviljades bidrag utan förankring i den kommunala samverkansgruppen. Det förekom att olika ungdomsgrupper eller projekt vände sig direkt till Ungdomsstyrelsen men de blev då hänvisade till kommunens samverkansgrupp. Projektmedlen betalades dock ut direkt från Ungdomsstyrelsen till de sökande projekten. I samarbetsavtalet ingick även ett uppdrag till Ungdomsstyrelsen ”att för kommunens räkning ansvara för utvärderingen av kommunens satsning såväl vad gäller ekonomi, innehåll som tillsättande av utvärderare” (Dnr 440-275/97).

Ungdomsstyrelsens arbete med Samverkansprojektet

Samverkansprojektet leddes från Ungdomsstyrelsens utvecklingsenhet. Projektledningen bestod av två personer på en heltids- och en halvtidstjänst under hela projektperioden från 1997-2001. Utöver dessa personer var informationsenheten involverad vid produktionen av olika typer av informationsmaterial och liknande. Dessutom var en person vid utredningsenheten involverad under planeringsstadiet för att framförallt starta utvärderingen av projektet. Projektledarna var delaktiga i alla led av projektet från dess grund i PLUS-projektet, som den ena av projektledarna tidigare arbetade inom, till den sista konferensen som hölls i Växjö hösten 2001. Projektledarna skrev det ursprungliga förslaget till handlingsplan, valde tillsammans med generaldirektören ut deltagande kommuner, var med och rekryterade forskare, hanterade projektansökningar och skötte informationen kring projektet. Båda projektledarna har lång erfarenhet av utvecklingsarbete riktat till ungdomar. Dessa erfarenheter kom till användning vid utformningen och genomförandet av projektet. Projektledarna arbetade stödjande och lämnade stor frihet för olika medarbetare att delta på sina egna villkor. Deras sätt att leda projektet utifrån ett främjandeperspektiv avspeglar sig tydligt i projektets olika delar.

I arbetet med Samverkansprojektet bildades även en referensgrupp med representanter från Arbetsmarknadsstyrelsen, Brottsförebyggande rådet, Folkhälsoinstitutet, Svenska Kommunförbundet, Rikspolisstyrelsen, Socialstyrelsen, Integrationsverket och Skolverket. Referensgruppen var främst aktiv i projektets inledningsskede men har även inbjudits till olika seminarier, konferenser och liknande då detta varit aktuellt.

Urval av kommuner

Det tog ett och ett halvt år från det att Ungdomsstyrelsen fick uppdraget från regeringen till det att samtliga kommuner var utvalda. Inte ens då kan projektet sägas ha varit i full gång utan det dröjde ytterligare en tid innan de senast utsedda kommunerna kom i gång med någon egentlig verksamhet. Trots detta noggranna urval är det enligt projektledarna väldigt svårt att avgöra vilka kommuner som kommer att vara framgångsrika och vilka som kommer att misslyckas. Alla kommuner utom en har varit med projekttiden ut så åtminstone i det avseendet har ju urvalet varit lyckat.

Bedömning av ansökningar från projekten

Sammantaget inkom cirka 120 ansökningar om stöd för olika verksamheter till Ungdomsstyrelsen. Enbart en fick avslag. Att antalet ansökningar som getts avslag kunnat hållas så lågt beror på Ungdomsstyrelsens policy för alla typer av ansökningar, att hålla en aktiv dialog med de sökande och att försöka minimera antalet avslag av rent formella skäl. Alla verksamheter som gavs stöd gick vägen via kommunens samverkansgrupp. I de fall som ett projekt inkom med ansökan direkt till Ungdomsstyrelsen hänvisades detta tillbaka till kommunen. Behandlingen av ansökningarna sågs av projektledarna som en metod för att stimulera lokal samverkan. Genom att kommunens samverkansgrupp tvingades ta ställning till ansökan fick denna en aktiv roll och bringades till insikt om de olika verksamheternas beståndsdelar. Ansökningar som inte bedömdes utvecklingsbara, samverkansfrämjande eller långsiktigt hållbara stoppades redan på detta plan.

I Ungdomsstyrelsens dialog med de kommunala samordnarna fanns det inte någon aktiv vilja till påverkan av projektens inriktning. Ansökningar som ansågs falla inom ramarna för Samverkansprojektet bearbetades i dialog med ansökarna i syfte att förädla idéerna utan att komma i konflikt med de sökandes ursprungstankar. Projektledarna vid Ungdomsstyrelsen försökte inte heller styra vilka olika verksamheter som borde komma in med ansökningar. Inga kampanjer eller liknande företogs för att uppmuntra någon speciell typ av projekt eller satsningar inom särskilda områden. Om dessa ambitioner förekom så skedde detta inom de olika kommunerna vilket Ungdomsstyrelsen inte lade sig i.

Information

Ungdomsstyrelsen spred information om Samverkansprojektet på en rad olika sätt och riktat till delvis olika grupper. Den breda informationen riktad till olika kommunala företrädare och andra skedde främst med hjälp av olika former av tryckta produkter. Ungdomsstyrelsens nyhetsbrev BRUS innehöll ofta korta presentationer av olika samverkansprojekt. BRUS vänder sig till kommunala tjänstemän och går till cirka 12 500 prenumeranter. Dessutom utkom tre stycken BRUS Special som innehöll lite fylligare information Även den tidigare omnämnda broschyren *Ankharen* är ett exempel på hur Ungdomsstyrelsen informerade om Samverkansprojektet.

Vid Ungdomsstyrelsens årliga rikskonferens, som hålls i samband med utdelandet av utmärkelsen Årets ungdomskommun, deltog under projektets tid olika samverkansprojekt som berättade om sina erfarenheter. Utöver dessa bredare informationsåtgärder deltog projektledarna vid en rad olika kommunkonferenser där de berättade om sina erfarenheter från såväl Samverkans- som PLUS-projekten. Det nätverk som inledningsvis planerades för att sprida information blev dock inte av, bland annat på grund av bristande intresse från kommunernas sida.

Projektledarnas intresse riktades mot de 15 kommuner som deltog i projektet. De samlades två gånger per år vid seminarier kring olika teman. Dessa två-dagars träffar hölls i de olika kommunerna och fyllde framförallt tre olika syften: För det första fick de olika kommunala företrädarna en chans att mötas och diskutera gemensamma frågor, för det andra fick den besökta kommunen en chans att visa upp sig och få sitt projekt närmare synat i mötarna av övriga och slutligen introducerades och diskuterades olika aktuella teman, ofta tillsammans med inbjudna forskare.

Utvärderingen av Samverkansprojektet

Med de tydliga referenserna till PLUS-projektet ansåg projektledarna redan tidigt att det vore önskvärt om någon forskare med erfarenhet därifrån kunde rekryteras till Samverkansprojektet. Rekryteringen skedde tidigt och denne forskare fungerade som rådgivare vid planeringen av utvärderingen. Med bakgrund i erfarenheterna från det tidigare projektet diskuterades utvärderingens uppläggning. Som redan nämnts blev aldrig den övergripande utvärderingen av PLUS-projektet genomförd. Det projektet hade en ambitiös plan i tre steg. Det första innebar ett omfattande dokumentationsarbete som genomfördes av den forskargrupp som var knuten till projektet. Nästa steg innebar att forskarna skulle göra fördjupningar inom olika väsentliga områden. Slutligen skulle den centrala samordnaren dra slutsatser från det samlade materialet och skriva slutrapporten. En liknande modell föreslogs för Samverkansprojektet. Dokumentationen skulle dock skötas av studenter som läser på C-nivå så att forskarna kunde inrikta sig direkt på temastudierna. Den slutliga rapporten skulle utgöras av en sammanfattning av de olika temarapporterna. Temarapporterna skulle vara forskarnas slutrapporter till Ungdomsstyrelsen och skrivas utifrån de olika forskarnas egna val av metoder och med deras olika teoretiska utgångspunkter.

För att göra denna uppläggning genomförbar ansågs det viktigt att rekrytera forskare från universitet och högskolor med geografisk närhet till projektkommunerna. Ungdomsstyrelsen utgick vid rekryteringen av forskarna ifrån de olika projektens inriktningar. I Härnösand och Östersund ansågs det till exempel lämpligt om någon med pedagogisk inriktning kunde engageras från Mitthögskolan eftersom projektet där hade en skolinriktning och Mitthögskolan ligger i närheten av de båda kommunerna (Dnr 442-364/98).

Forskarna anställdes på konsultkontrakt, och ersattes av Ungdomsstyrelsen med cirka 20 procent av en heltidstjänst för varje kommun de åtog sig att utvärdera. För att forskargruppen inte skulle bli för stor ansvarade en del forskare för två kommuner var.

Forskarnas utvärdering

Forskarna var verksamma under hela projektets gång. Den löpande utvärderingen har inneburit att processer har följts, forskarna har kunnat se hur organisering och verksamhet har vuxit fram, inte blivit av, stannat upp, utvecklats, tagit nya vägar och så vidare¹⁰. De utomstående forskarna har bidragit med underlag för diskussioner, hjälp att analysera och teoretisera vilket många gånger har lett till att kommunernas arbete tagit ett steg vidare i utvecklingen. Det finns dock en risk att det uppstår en krock mellan de olika kulturerna i

¹⁰ De följande styckena bygger på enkätfrågor och telefonintervjuer med samtliga kommunsamordnare och forskare som genomfördes under våren 2001. På grund av ett stort bortfall på enkätfrågorna hålls resonemangen på en generell nivå och endast tydliga tendenser nämns. Vid tolkningen av svaren bör det också hållas i minnet att de intervjuade projektsamordnarna har en nyckelposition inom Samverkansprojektet. De har stor kunskap om projektet men de har även ett tydligt intresse av att projektet uppfattas som lyckat. Ett uttalat mål inom Samverkansprojektet har varit att det kommunala samarbetet ska fortsätta efter projektens slut. Vid tiden för dessa intervjuer övervägs denna fråga inom många kommuner och svaren på Ungdomsstyrelsens frågor kan påskynda denna process. Vi kan alltså förvänta oss en positiv vinkling i de lämnade svaren.

forsknings- respektive kommunvärlden. Praktikerna ser projektet i ett kort perspektiv och söker konkret handlingskunskap, medan forskarna har ett mer långsiktigt kunskapssökande perspektiv. Eftersom praktikern tvingas handla och fatta beslut omedelbart vill han eller hon ha snabba svar på frågor som existerar här och nu. Forskaren har ett behov av att fördjupa sig i problematiken, sätta sig in i forskningen på området, problematisera och ifrågasätta för att eventuellt så småningom hitta samband. Det uppstår lätt en krock mellan såväl de olika tidshorisonterna som de olika perspektiven och intressena. Utvärderingen förväntas leverera någon form av värdering av den genomförda verksamheten. Det faktum att forskarna ibland kommer mycket nära vuxna ansvariga och ungdomar innebär att ett värdigt och varsamt sätt att presentera resultat, analyser och konklusioner måste hittas. Forskarna vill naturligtvis inte skada utan snarare bidra till att utveckla värdegrunder, tänkande och praktiker kring projekt med inriktning mot samverkan och delaktighet.

Flera av forskarna¹¹ menar att Samverkansprojektet har haft en sned könsfördelningen. Till exempel var forskargruppen sammansatt av disputerade män och kvinnliga doktorander. Vidare påpekas att forskarnas möten borde ha varit inbokade längre tid i förväg och mer styrda av forskningens innehåll. Den kritiken riktas främst mot den egna gruppen som man påpekar borde ha tagit ett större ansvar för att skapa denna stramare kontinuitet. De flesta upplever att balansen mellan riktlinjer och frihet från Ungdomsstyrelsen har varit bra och nödvändig.

Forskarnas frihet har enligt flera av dem lett till en otydlighet om deras uppdrag inom projektet. Några framför att de upplevt sig ha dubbla roller. Framförallt visar detta sig i att det har varit svårt att veta vad Ungdomsstyrelsen och andra intressenter förväntade av temarapporterna. Forskarna hade i flera fall svårt att förstå vilket förhållande de skulle ha gentemot de utvärderade kommunerna. Skulle forskaren fungera som stödperson under processen? Skulle verksamheten värderas? Skulle rapporternas syfte vara ifrågasättande eller leta efter svar?

Enligt flera forskare är fördelen med en löpande utvärdering att forskaren lär känna en verksamhet, dess människor och miljö under det pågående projektet. Denna kontakt med den empiriska verkligheten är avgörande för en samhällsengagerande forskning med social relevans. Men den nära kontakten utgör samtidigt en risk att forskaren alltför starkt kommer att solidarisera sig med deltagarna i den verksamhet som ska utvärderas och enbart rapportera om dess fördelar. Forskaren löper vid deltagande observationer alltid en risk att "go-native" som fenomenet brukar betecknas i metodlitteraturen (Patton 1980).

De lokala projektsamordnarnas uppfattningar om Ungdomsstyrelsens handläggning av Samverkansprojektet

De lokala projektsamordnarna är genomgående nöjda med de kontakter de haft med Ungdomsstyrelsen. Det har varit lätt att få kontakt med projektledarna och servicen har varit snabb. Några nämner också att man vid Ungdomsstyrelsen haft en tydlig idé med projektet. De flesta anser att kontakten med Ungdomsstyrelsen skett i tillräckligt stor utsträckning och att tydligare riktlinjer för projektet inte hade underlättat det kommunala arbetet. De menar att en positiv sida av projektet varit att de själva fick tillfälle att noga fundera över projektets syfte och problemställningar och att klarhet har skapats under processen.

¹¹ Medlemmarna i forskargruppen intervjuades våren 2001.

Flera samordnare tar upp att de saknar utbyte mellan de i projektet ingående kommunerna. Det hade inte skadat att samtliga kommuner fått presentera sina projekt vid de olika konferenserna. Någon påpekar också att forskarnas ambitionsnivå och insats i de lokala projekten borde ha styrts upp bättre från Ungdomsstyrelsens sida.

De flesta ställer sig positiva till den löpande lokala utvärderingen som skett på vissa orter. Någon nämner att det underlättar för politiker och andra intressenter som vill ha snabb information om det egna projektet och att det kan innebära en positiv press på beslutsfattare och tjänstemän. Processen i kommunen hålls levande genom den parallella utvärderingen. Flera poängterar dock att det varit svårigheter med kontinuiteten i utvärderingen, bland annat på grund av avhopp från forskarnas sida eller andra personanknutna problem.

I stort sett samtliga kommuner är nöjda med bidragsfördelningen. Flera framför att Ungdomsstyrelsen litat på kommunens omdöme och att allt skett snabbt och effektivt. Många framhåller att dialogen i samband med bidragsansökningarna har varit bra och tydliggörande.

De gemensamma konferenserna nämns som något mycket värdefullt. De förväntningar som funnits på politikernas delaktighet har varit viktiga för projektets förankring lokalt. Att projektmedlen har varit knutna till faktisk samverkan med föreningslivet och inte till ordinarie kommunal verksamhet upplevs som betydelsefullt för projektets positiva utveckling.

En fördel som lyfts fram med Samverkansprojektet är den möjlighet att se ungdomsfrågorna ur ett helhetsperspektiv som projektet har inneburit för flertalet kommuner. Andra vinster är större effektivitet, ökad delaktighet och inflytande för medborgaren och nytänkande som samarbetet bidragit till, inte minst genom den ideella sektorns resurstillskott.

Några nackdelar lyfts dock fram. Ett par kommuner poängterar vikten av att sprida de ingående kommunernas erfarenheter till en vidare krets och hoppas på efterbearbetningen av forskarnas temarapporter för att nå ut till andra intresserade kommuner. Många kommuner hade gärna sett att samarbetet med forskarna fungerat smidigare och mer kontinuerligt.

Erfarenheter av Samverkansprojektet i den egna kommunen

Många samordnare tar upp utbytet och träffarna med de övriga medverkande kommunerna som det mest berikande med Samverkansprojektet. Flera nämner även träffarna med forskarna och projektledarträffarna med intressanta föreläsningar som det som gett mest under projekttiden. Någon menar att arbetet med ideella aktörer har varit mycket positivt. En annan framhåller upptäckten att samverkan möjliggör förutsättningarna för individuellt stöd som det mest givande med projektet. En kommun är väldigt nöjd med uppmärksamheten som projektet har inneburit, vilket har gett ytterligare kraft och stolthet i ungdomsarbetet.

Projektens organisation har genomgående varit ganska liten. I flera kommuner har projektsamordnaren haft stort handlingsutrymme. Några få kommuner har haft en politisk ledningsgrupp. Områdesgrupper är en form som flera kommuner har använt sig av för att organisera det lokala arbetet för utsatta ungdomar. Vissa kommuner har haft problem med att få en bred förankring i projektledningen, bland annat har det varit svårt att få stadigvarande medverkan från ideella föreningar i projektledningen. Det har varit lättare att engagera människor i konkret verksamhet. I någon kommun har den lokala projektledningen inte varit så aktiv och då har andra och flera människor från de olika projekten engagerat sig istället.

Personbyten i lednings- eller projektgrupperna har haft en negativ inverkan på projektets utveckling. Att inte ha cheftjänstemän i projektgruppen har inneburit svårigheter med förankring och spridning av projektet. I de fall som det redan tidigare fanns en projektgrupp (till exempel ett tidigare samarbetsprojekt) har detta inverkat klart positivt på projektets utveckling och avkortat övergångstiden till ordinarie verksamhet.

De metoder som använts för att organisera projekten handlar mycket om nätverksbyggande och informationsutbyte mellan olika organisationer inom kommun och föreningsliv. Flera rannsakar sig själva och menar att projektsamordnaren/ungdomskonsulenten fått ett för stort ansvar och att för få ärenden behandlats av styr- och ledningsgruppen. Detta har visserligen inneburit en flexibel och snabb hantering av många ärenden, men samtidigt har det bidragit till att projektet inte har fått högsta prioritet bland cheftjänstemän och politiker. Det löpande arbetet har byggt på samverkan mellan projektsamordnaren och de tjänstemän som varit berörda av verksamheten. Oftast har projektsamordnaren via informella vägar stämt av och förankrat projektet bland de olika berörda kommunala förvaltningarna.

Många kommuner har börjat projektet med någon form av ”framtidsverkstad” eller sökkonferens för att se var kommunens brister och fördelar finns inom det främjande och förebyggande ungdomsarbetet.

Statliga utvecklingsprojekt av samma typ som Samverkansprojektet drar enligt samordnarna upp ambitionerna för ungdomsarbetet inom kommunen även efter avslutat projekt. Många framhåller vikten av att politiker och förvaltningar verkligen ser fördelarna och vinsterna med projektet så att en ännu tydligare samverkan utvecklas i syfte att använda kommunens resurser optimalt även i framtiden. Det finns annars en risk att minskat resurstillskott bidrar till att engagemang och idéer faller efter projekttidens slut.

Enligt flera projektsamordnare har det svåraste inom Samverkansprojektet varit att hantera de olika synsätt och kulturer som råder dels inom kommunens olika förvaltningar och dels mellan offentlig och ideell sektor. Den lokala utvärderingen har fungerat mindre bra i ett par kommuner som tar upp det som det minst berikande med Samverkansprojektet. I stort sett samtliga kommuner kommer att fortsätta sitt påbörjade samverkansarbete enligt samordnarna. I flera kommuner har Samverkansprojektet redan övergått i löpande verksamhet och projektsamordnarnas tjänster permanentats.

De flesta av projektsamordnarna hävdar att deras lokala samverkan för utsatta ungdomar hade ägt rum även utan Samverkansprojektets genomförande, men i betydligt mindre omfattning. Många menar att man inte hade kommit lika långt eller arbetat i samma takt utan Ungdomsstyrelsens inblandning. Flera kommuner menar att projektet inneburit mer otraditionella beslutsvägar och att samarbetet kring gemensamma och tidigare genomförda samt nya projekt har ökat. Eldsjälarnas engagemang hade kanske inte räckt till för att driva igenom de lokala projekten menar några samordnare.

Den demokratiska processen inom kommunens samverkansprojekt har sett olika ut i de olika ingående kommunerna. Nästan alla samordnare poängterar vikten av att det är kommunstyrelsen som har ingått avtalet med Ungdomsstyrelsen för att driva det lokala samverkansprojektet. På så vis anses projektet ha behandlats politiskt och några kommuner menar att det sedan har varit upp till politikerna att följa upp och intressera sig för fortsättningen. Det partipolitiska inflytandet har i vissa kommuner fått ytterligare utrymme genom deltagande eller mandat i styrgrupper.

Ungdomars inflytande över de lokala projekten

I ett par kommuner har ungdomar inte givits något inflytande alls över utformningen av projektet. Där har fokus varit att utarbeta metoder för samverkan mellan de tjänstemän som arbetar med ungdomarna. I dessa kommuner finns dock vanligtvis en vilja och ambition att i framtiden engagera och involvera ungdomarna. Flera kommuner har satt upp en målsättning att inom några år etablera ett ungdomsråd inom kommunen eller kommundelen. Möjligtvis har ungdomarna i dessa kommuner indirekt haft inflytande genom de olika ungdomsarbetarna som fungerat som representanter i områdes- eller projektgrupperna.

I de flesta av kommunerna menar samordnarna dock att hela verksamheten bygger på ungdomarnas egna idéer. Där har ungdomsinflytandet varit helt avgörande för projektet. I de kommuner där det finns ett ungdomsråd har det vanligtvis varit inkopplat i arbetet med ansökan och andra praktiska verksamheter, till exempel vid anställningen av ungdomssamordnare. Ungdomars delaktighet har varit grunden för att verksamheter och projekt har utvecklats och startats i några kommuner. Genom deltagande i projektgrupper och delprojekt har ungdomarna garanterats inflytande och aktiv delaktighet. Avgörande för ungdomarnas vilja att engagera sig har varit möjligheten till reellt inflytande och där tycks ekonomiska resurser vara i stort sett avgörande. Ibland när ungdomarna har fått fria händer att bestämma själva menar projektsamordnarna att det faktum att de tvingats komma överens har gjort att inget har hänt, men periodvis har väldigt mycket skett.

Många av projektsamordnarna menar att ungdomarna alltid har kallats till samverkansmöten och därmed getts stora möjligheter till reell delaktighet, men ungdomarna har uteblivit och kommunerna har inte alltid visat ett intresse att ta reda på varför. I forskarnas intervjuer med ungdomarna framkommer det bland annat att de inte alltid har kunnat delta på grund av att mötena har varit förlagda till dagtid på skoltid, vilket kan vara en väldigt enkel förklaring till deras sporadiska närvaro på samverkansmötena.

Någon samordnare tar själv upp problematiken med att det visserligen är en grupp ungdomar som är inblandade och aktiva i arbetet men att det samtidigt är en stor grupp som inte är delaktiga. Därför driver kommunen ett strategiskt arbete för att få de frånvarande ungdomarna mer delaktiga i sina vardagliga miljöer, till exempel i skolan. En kommun har provat en så kallad ungdoms hearing, där två elever från varje klass deltog, vilket föll så väl ut att det finns önskemål från elevernas sida att fortsätta med detta två gånger per termin.

Möjligheten att bedöma effekter av projektet

Samordnarna menar att det är tveksamt om det skulle vara möjligt att se ett faktiskt resultat av Samverkansprojektet i form av exempelvis färre § 12-placeringar, minskad ungdomskriminalitet eller fler som går ut grundskolan. Samordnarna påpekar att det är slutsatser som man inte vågar dra men att all deras erfarenhet visar att arbetet på sikt måste få sådana effekter. Statistiken påverkas av så många faktorer att det kan vara svårt att utläsa effekter som härrör just från Samverkansprojektets genomförande. Någon nämner att ungdomsarbetslösheten har gått ned under projektets tid, men att det inte behöver finnas någon direkt koppling till Samverkansprojektet. Däremot menar de flesta samordnare att de ungdomar som deltagit i projekten helt klart går stärkta ut i samhället. En av samordnarna menar att deras arbete för de utsatta ungdomarna gjort att fler problem kommer upp till ytan vilket medfört att mörkertalet minskat och att statistiken snarare visar en ökning av olika former av ungdomsproblem.

4. Forskarnas temarapporter

Sammantaget har åtta temarapporter samt ett tjugotal studentuppsatser producerats inom ramen för Samverkansprojektet. Användandet av studenter som läser på C-nivå var särskilt vanligt i de kommuner som de båda Göteborgsforskarna utvärderade. Sammantaget handledde Anders Bjerkman och Tore Brännberg tjugo studenter vars arbete resulterade i nio C-uppsatser. Även Jan-Erik Perneman handledde ett antal uppsatser inom ramen för sin forskning vid Linköpings Universitet. Mats Trondman fungerade som handledare åt Carina Petersson vars rapport finns sammanfattad nedan. Trondman skrev själv en artikel som kan läsas i Ungdomsstyrelsens skrifter nr 2 *Tillsammans- Samverkansprojektet i teori och praktik*. Antologin består av ett antal artiklar från de forskare som följt Samverkansprojektet varvat med intervjuer från några av deltagarna i de olika projekten. Skriften utgör ett led i informationsspridningen kring Samverkansprojektet.

Ungdomsprojekt i brytningstid. På spaning efter en senmodern offentlig sektor. Av Anders Bjerkman och Tore Brännberg, institutionen för socialt arbete, Göteborgs universitet

Bjerkman och Brännberg har det bredaste angreppet av alla forskarna. De tar upp flera av de teman som nämnts och deras rapport cirklar kring hur och varför ungdomar kan beredas möjligheter att delta i den offentliga sektorns utbredda projektverksamhet. Tore Brännberg var tidigare med vid utvärderingen av PLUS-projektet och har använt sig av dessa erfarenheter även här. Han var den första forskaren som involverades i Samverkansprojektet och hans erfarenheter togs till vara i planeringen av utvärderingen. Idén att använda studenter som läser på C-nivå för att dokumentera verksamheten i kommunerna härstammar från erfarenheterna i PLUS och har som tidigare sagts även kommit till störst användning i dessa handledares områden. Anders Bjerkman har ett mer teoretiskt intresse än vad som kanske är vanligt inom utvärderingsforskningen vilket sannolikt har tillfört deras rapport dess teoretiska prägel där de försöker placera Samverkansprojektet i en diskussion om samhällets utveckling efter den moderna epoken.

Bjerkman och Brännbergs rapport består av två delar, en teoretisk och en mer empiriskt hållen. I inledningen anger de tre övergripande frågeställningar för rapporten:

1. Hur ser de senmoderna visionerna, utopierna eller programmen ut? Vilka är dess bärande teman, hur skall framtidsbilderna förverkligas och vad sker när dessa framtidsbilder möter verkligheten?
2. Vilka hinder och möjligheter finns för att etablera mer varaktiga samverkansformer mellan offentlig sektor, civilt samhälle och lokal marknad. Hur varierar lokala förutsättningar för samverkan och kommer formerna att gynna grupper av utsatta ungdomar?
3. Om en paradigmatskifte håller på att växa fram i många kommuner hur ser i så fall denna konflikt ut? I vad består dess viktiga komponenter och hur kan ett eventuellt paradigmskifte komma att påverka olika ungdomsgrupper?

Den första frågeställningen är mer generell och diskuteras med utgångspunkt i en rad teoretikers resonemang om det senmoderna samhället. Den andra frågeställningen går mer rakt på sak och här diskuteras mer konkreta exempel på samverkan mellan olika aktörer som varit aktuella i de olika kommunerna. Den tredje frågeställningen är sprungen ur den andra eftersom forskarna kunnat konstatera att det i en av de studerade kommunerna uppstått vad de

benämner en ”paradigmatisk konflikt” mellan olika yrkesgrupper som kämpar för sin yrkesidentitet.

Ett viktigt bidrag som Bjerkman och Brännberg lämnat till Samverkansprojektet är diskussionen kring olika samarbetsformer. De hänvisar till psykiatrikern Bengt Berggrens uppdelning mellan fyra olika samarbetsformer (Berggren 1986):

- A Samordning – koordination
- B Samverkan – kollaboration
- C Sammansmältning – integration
- D Samråd – konsultation

Det är den andra av dessa samverkansformer, samverkan – kollaboration, som forskarna kommit fram till vara idealtypen för samverkan inom Samverkansprojektet, liksom man tidigare även kunnat konstatera i PLUS-projektet. Här förväntas de olika aktörerna behålla sin specifika (yrkes-) kompetens men träffas för att lösa vissa speciella situationer eller problem. Ingen har större inflytande än den andra utan man träffas vid ”det runda bordet” på lika villkor. En viktig uppgift för Samverkansprojektet blir då att skapa dessa förutsättningslösa, obefläckade mötesplatser. Detta kan naturligtvis ske på en mängd olika vis men en viktig punkt som Brännberg och Bjerkman understryker är betydelsen av en projektledare utan starka kopplingar till någon av de samverkande organisationerna. Deras erfarenheter pekar på att en sådan person, med det rätta engagemanget, lättare kan få till stånd dessa möten på, så att säga, neutral mark. En viktig förutsättning för att denna fria roll ska fungera är naturligtvis att den har en tydlig sanktion från något håll som accepteras av samtliga inblandade organisationer, det kan till exempel handla om staten i form av Ungdomsstyrelsen, kommunstyrelsen eller någon annan för organisationerna betydelsefull instans.

Bjerkman och Brännberg studerade tillsammans fyra olika kommuner¹² och har därigenom haft möjlighet att jämföra deras olika samverkansformer. De betecknar dem samverkan i monad, dyad och triad beroende på vilka aktörer som varit inblandade. Samverkan i monad sker helt och hållet inom den offentliga sektorn, samverkan i dyad mellan offentliga aktörer och föreningsliv och samverkan i triad inbegriper även den lokala marknaden.

En intressant analys som Bjerkman och Brännberg gör när det gäller samverkan i monad, alltså inom den kommunala förvaltningen, och som antyds redan i den tredje frågeställningen ovan, är att yrkesgruppen fritidsledare ofta fungerat bäst när det gäller att genomdriva det interna förändringsarbetet mot en ökad samverkan. Fritidsledarna är de som står lägst i den kommunala hierarkin och har minst att förlora på en nyordning. Det är ofta de som inom Samverkansprojektet stått för nytänkandet och tydligast solidariserat sig med ungdomarna. Övriga aktörer har en högre professionell status och letar hellre efter lösningar på uppkomna situationer inom den egna professionens aggregerade kunskapsmassa. Dessa aktörer kan peka på tidigare framgångar vid liknande problem då beprövad erfarenhet kommit till användning.

Samverkan i dyad

De erfarenheter som Brännberg och Bjerkman vunnit genom Samverkansprojektet säger att kommunerna i flera fall bjudit in till samverkan med armbågen före. Kommunerna vill ofta skapa sig en gemensam bild av läget, göra en handlingsplan, sondera terrängen bland ungdomar osv. innan de bjuder in några icke-kommunala aktörer till samverkan. I dessa fall

¹² Staffanstorps, Båstad, Härryda och Kungsbacka.

kan det knappast vara fråga om några ”runda-bords-samtal” på lika villkor utan villkoren är de kommunala företrädarnas. Andra bjuds in till samverkan inom vissa, på förväg avgränsade områden, uppgifter eller problem.

Samverkansprojektet uppvisar dock ett par exempel där samverkan i dyad visat sig fungera. I dessa fall har de offentliga företrädarna ofta haft mindre storslagna planer i inledningsskedet. De har snarare fungerat som möjliggörare av olika föreningsdrivna initiativ. Till exempel gavs en socialarbetare i Gamla Uppsala möjlighet att lägga en del av sin tjänst till arbete i Gamla Uppsala Sport Klubbs styrelse varigenom klubbens sociala arbete förstärktes, ungdomar gavs möjlighet att idrotta utan stöd hemifrån och även ungdomarnas föräldrar kunde ges olika sorters hjälp. I Gamla Uppsala startades även samarbete med en boxningsklubb som passade bra för unga med olika typer av problem. Även här fick en kommunal företrädare möjlighet att förlägga en del av sin tjänst inom klubbens sociala arbete.

I en av de kommuner som Brännberg och Bjerkman studerade uppstod vad de benämner en ”paradigmatisk konflikt” mellan ”traditionalister” och ”senmodernister” som tycks svår att lösa. Bjerkman och Brännberg vill inte ta ställning i denna konflikt utan menar att den är olöslig. Konflikten består i att olika yrkesgrupper har olika synsätt och inget av dem är enligt Brännberg och Bjerkman bättre än det andra. Traditionalisterna bestod av fältsekreterare, kuratorer och socialsekreterare som ansåg att fritidsgårdarna gärna skulle ligga i ett område med sociala problem och fritidsledarna skulle sköta det löpande arbetet som vände sig till en relativt väl avgränsad grupp unga. Fältsekreterarna hade i uppgift att regelbundet besöka gårdarna och fungera som en brygga mellan ungdomar och myndigheter. Detta arbetssätt var något de hade lärt sig genom mångårig erfarenhet inom sitt yrke.

Senmodernisterna utgjordes av tjänstemän från kultur- och fritidsförvaltningarna samt av fritidsledare. En central person hade långvarig erfarenhet från folkrörelsearbete, främst från Hassela. De ville öka medverkan från föräldrar och föreningar som de menade var bättre skickade att sköta fritidsgårdsverksamheten. Istället för att rikta resurserna mot vissa särskilt utsatta grupper ville de försöka nå en betydligt bredare befolkning. I detta syfte stängdes de existerande gårdarna och flera nya öppnades, men i mer anspråkslösa lokaler.

Samverkan i triad

Bjerkman och Brännberg menar att samverkan mellan offentlig sektor, föreningsliv och näringsliv är relativt vanligt förekommande i dagens samhälle. Denna samverkan har vanligen inget större djup utan sker då en idrottsförening eller liknande får stöd av offentliga medel samtidigt som de får sponsorpengar från något företag. I Båstad har dock

Samverkansprojektet visat på embryon till en samverkan av djupare slag, så kallad kollaboration, där flera parter deltar på någotsånär jämbördiga villkor. Inom kommunen finns ett tydligt empowermentperspektiv som lett till flera exempel på samverkan mellan offentlig sektor, lokal marknad och det civila samhället. Bjerkman och Brännberg diskuterar framförallt ett projekt med kommunvärdar som består av ungdomar (civila), som är anställda av det offentliga (socialtjänst) och tränade av ordningsvakter (lokal, privat marknad).

Kommunvärdarna är proffs på att vara unga. De har en unik kompetens som ingen av de andra har och får därigenom inflytande över situationen. Kommunvärdarna hade som uppgift att röra sig på de offentliga platser där ungdomar vistas och med ”sunt förnuft” tala med och fungera som förebilder för ungdomar som riskerade hamna i tråkigheter på stan.

Kommunvärdarna kunde vid behov snabbt få hjälp av polis, socialtjänst eller ordningsvakter. Vårdarna stod ett steg närmare ungdomarna på stan och kunde därigenom lättare nå dem.

Den samverkan som observerats i Båstad bygger på en lång tradition av nätverksbyggande där täta informella kontakter bidragit till ett gott samarbetsklimat utan revirtänkande. När kommunen så stod inför en situation som uppfattades som ett gemensamt socialt problem låg det nära till hands att samla aktörer från flera olika samhällssfärer för att se hur var och en uppfattade problemet och hur de kunde hjälpa till för det gemensammas bästa. Problemet var på inget sätt unikt 4 stökiga ungdomar på gatorna 4 men lösningen, kommunvärdarna, och arbetet som ledde fram till denna lösning var desto mer sällsynt.

Om möjligheterna att finna modeller

Samverkansprojektet har genomförts med ett utpräglat underifrånperspektiv. Regeringen lät Ungdomsstyrelsen utforma handlingsplanen för projektet. Ungdomsstyrelsens handlingsplan bygger på att hitta befintliga samverkansformer för att vidareutveckla dessa, forskarna fick stora valmöjligheter i uppläggningsen av sina insatser osv. Detta, menar Bjerkman och Brännberg, är betecknande för ett senmodernt projekt. Samverkansprojektet är ett projekt i tiden som lämnat stort utrymme för olika typer av initiativ och ett empowerment-inspirerat tänkande. Projektet har därför inte heller visat några konkreta modeller som andra kommuner skulle kunna ta över och utveckla. Samhället är inte längre så enkelt att detta skulle kunna vara möjligt och frågan är väl om det någonsin varit det. Den senmoderna tidens melodi är att ge möjligheter för det unika att hända på det lokala planet och detta handlar mer om ett öppet förhållningssätt än någon form av modell.

En utvärdering av Gamla Tingshusets samverkansprojekt med Wargentinskolas individuella program. Av Ola Nordlund, institutionen för utbildningsvetenskap, Mithögskolan

Ola Nordlund gjorde en formativ utvärdering av en av verksamheterna i Östersunds kommun¹³. Han undersökte om ett samverkansprojekt mellan Gamla Tingshuset och det individuella programmet vid Wargentinskolan kunde bidra till elevernas utveckling. Projektet gick ut på att eleverna vid IV-programmet erbjöds praktik och utbildning vid Gamla Tingshuset.

Gamla Tingshuset är ett stort tegelhus i centrala Östersund som ett antal olika ungdomsföreningar med musikalisk och medial inriktning sedan ett tiotal år tillbaka disponerar för sin verksamhet. Huset rymmer bland annat kafé, bio, scen, repetitionslokaler och radiosändnings-, tryck- och distributionsmöjligheter.

Gamla Tingshuset har tidigare bland annat erfarenheter från ett arbetsmarknadsprojekt för stadens arbetslösa som utvärderats av Nordlund. Detta visade sig fungera överraskande väl. När Samverkansprojektet startades sågs möjligheten att utnyttja de tidigare erfarenheterna och ta sig an en grupp elever från Wargentinskolas individuella program. Ledningen för Gamla Tingshuset beskriver projektet:

Den allmänna inställningen till det individuella programmet bland ungdomar i dag är att det är en plats för stökiga ungdomar som inte lyckades komma in på något annat program och statusen är mycket låg. Detta är en attityd som vi vill förändra. Vi vill ge deltagarna möjlighet att få en kreativ

¹³ Östersunds kommun sökte medel för tre olika projekt. Två av dessa befanns av Nordlund som mindre intressanta att studera då de redan efter ett par besök visade sig vara mindre framgångsrika. Nordlund valde efter denna summariska utvärdering av de båda projekten att inte studera dem vidare. Det kan visserligen vara intressant att studera även misslyckade projekt men Samverkansprojektet är beroende av att så många delar ska fungera i samverkan att det blir mer givande att studera ett lyckat projekt. Utvärderingen av Gamla Tingshuset är således en utvärdering av ett gott exempel och motivet till detta är att hela processen måste fungera någorlunda för att delarna ska vara meningsfulla att studera.

och kvalitativ utbildning inom något som de själva är intresserade av. Kunskaperna och erfarenheterna de får genom detta projekt skall de kunna få nytta av längre fram i livet ... Genom detta har vi som mål att kunna stimulera och hjälpa dem att tänka på sin fortsatta utbildning eller sitt yrkesval.

Tanken var att locka till sig ungdomar med problem som inte kommit in på de vanliga programmen och få dem att stanna kvar i en utvecklingsfrämjande verksamhet programtiden ut. Gamla Tingshuset har förmågan att locka till sig ungdomar med sin mediala inriktning, centrala placering och allmänt ungdomsvänliga miljö vilket gjorde att det inte var något problem att få sökande. Av tolv elever som startade terminen 2000 stannade tio kvar programtiden ut, vilket är en hög procentandel. Förutom den inneboende lockelsen med den övriga verksamheten anger Nordlund bland annat projektledningens tanke om att ställa lagom höga krav på eleverna, att verksamheten beskrivits positivt i den lokala pressen och att nykomlingar introducerades på ett bra sätt som bidragande till projektets popularitet bland IV-eleverna.

Eleverna ska naturligtvis inte enbart lockas dit utan målet är att de också ska utveckla sig under sin vistelsetid. Nordlund undersöker detta genom att jämföra verksamheten med forskningens nuvarande ståndpunkt inom en rad områden¹⁴

1. Hur förmår projektet att locka till sig ungdomar och hålla dem kvar?
2. Hur fungerar Gamla Tingshuset som en miljö för social utveckling?
3. Hur fungerar Gamla Tingshuset som en miljö för yrkesmässig utveckling?
4. Hur fungerar Gamla Tingshuset som en miljö för kognitiv utveckling?
5. Har personalen ett förhållningssätt som kan förväntas vara utvecklande för eleverna?
6. På vilket sätt får eleverna socialt stöd i sin utveckling?
7. Förekommer utvecklande samtal med eleverna?
8. Har handledarna och de äldre ett förhållningssätt som kan antas främja en god utveckling?
9. Har kamratgruppen en sammansättning som kan antas främja en god utveckling?
10. Hur bidrar ledarskapet till att en utvecklingsbefrämjande miljö etableras?
11. Kan verksamheten vid Gamla Tingshuset ses som ett program för att hjälpa eleverna i övergången från att vara ungdom till att bli vuxna?

Det första budskapet från forskningen har redan omtalats, att eleverna själva ska känna ett mer varaktigt engagemang som kan hålla dem kvar under en längre period. Även på de övriga punkterna får projektet ett högt betyg, på vissa punkter bedömer Nordlund att de rentav lyckas bättre än forskningsresultaten lyckas förmedla, framförallt därför att projektet lyckas uppfylla många viktiga målsättningar på ett naturligt och okonstlat vis. Samtidigt tar Nordlund upp en del kritiska punkter där verksamheten kan utvecklas vidare och som kanske kan ses som baksidan av det okonstlade angreppssättet; personalutbildningen är alltför blygsam och analysen och uppföljningen av den enskilde elevens problembild sker intuitivt och osystematiskt. Det är heller inte helt klart hur de erfarenheter som vinnas inom projektet kan gagna eleverna i andra situationer utanför verksamheten.

Det är väl bara för de duktiga. Ett samverkansprojekt för utsatta ungdomar i Umeå. Av Gunnel Rönnols, institutionen för socialt arbete, Umeå universitet

Gunnel Rönnols studerade hur Samverkansprojektet togs emot i Umeå med utgångspunkt i den för projektet skapade samverkansgruppen "Styret". Styret sammanträdde för första gången i mars 1998 och Rönnols var med vid deras sammanträden som observatör och intervjuade dess medlemmar liksom en mängd andra personer som stod i kontakt med denna projektledningsgrupp. Socialförvaltningen var huvudman för Styret och projektledaren var

¹⁴ Denna utvärderingsmetod är vanlig inom det medicinska området men inte lika ofta förekommande inom social forskning.

ansvarig för socialförvaltningens ungdomsinriktade verksamhet. Utöver projektledaren bestod Styret av ytterligare tre personer från socialförvaltningen, två från skolan och en deltagare från fritidsförvaltningen. Rönnols sammanfattar sina intryck av Styrets situation på följande vis:

En grupp som Styret lever i ett korsdrag mellan olika impulser och budskap som möter de egna erfarenheterna. I min ambition att tydliggöra vad som särskiljer målgrupperna upptäckte jag ett kraftfält där olika diskurser om hur man förebygger, och olika bilder av de ungdomar man är till för, gör sig gällande. Olika forskningsinriktningar gör sig påmind, påbud och rekommendationer från statliga instanser likaså. Dessutom påverkas vi sannolikt var och en på något sätt av de värderingar som träder fram i det senmoderna samhällsklimatet. Det är inte säkert att jag bidragit till att skapa ordning så att detta kraftfält blivit mer greppbart. Kanske har jag t.o.m. krånglat till det genom att tillföra nya infallsvinklar. Ibland är det dessutom ett paradoxernas korsdrag som råder. Det är inte så självklart enkelt att veta vad som är värt att fånga och behålla i det som fladdrar förbi i vinden.

Rönnols tema för sin rapport var utsatta ungdomar och hennes huvudsakliga syfte att analysera vilka målgrupper som Styret ägnade sin tid åt, vilka de betraktade som utsatta ungdomar, och hur de arbetade med dessa.

En intressant observation som Rönnols gör i sin rapport är att Styret som bildades våren 1998 endast bildades för att uppfylla ett krav från Ungdomsstyrelsen. Rönnols beskriver ett antal existerande samverkansgrupper i Umeå. Det fanns grupper av mer operativ karaktär som genomförde olika föräldravandringar, det fanns ett utbyggt samarbete mellan polis och socialtjänst och mellan skolsköterskor, syokonsulenter, socialsekreterare och ungdomskonsulenter. Det fanns även sedan länge ett samverkansforum för brottsförebyggande frågor på lednings- och politikernivå. Styret blev en ny grupp utan egentliga uppgifter. De fick själva skapa sig en roll och det gjorde de genom att ta tag i kommunens alkohol- och drogförebyggande program och sträva efter att genomföra det. Projektledaren hade före Samverkansprojektets tillkomst arbetat med att ta fram detta program och såg det som en överhängande risk att det skulle bli ännu en ”hyllvärmare” om inte Styret tog tag i det. Efterhand växte denna uppgift till att bli Styrets gemensamma målsättning vilket sedan kunde utvecklas till en strävan att uppmärksamma även andra initiativ inom ungdomsområdet. Styret hade till en början alltså inget tydligt uppdrag utan sågs av dess medlemmar som ännu en papperskonstruktion skapad för att tillfredsställa olika överordnade, Ungdomsstyrelsen och kommunalpolitikerna, men lyckades efterhand skapa sig en funktion genom att ta tag i saker som annars riskerade att bli liggande. Den senaste utvecklingen som Rönnols rapporterar om är att Umeås kommunstyrelse i september 2001 fattat beslut om att medel ska ges till Styret för att stimulera en rad stärkande insatser för barn och unga.

Förutom Styret beskriver Rönnols en mängd andra aktiviteter och grupper på olika nivåer som samverkar med den gemensamma målgruppen unga i sikte. En del av dessa lades ned under tiden Rönnols genomförde sin studie medan andra lever vidare. Grupperna arbetar på olika vis, med olika medel, olika problemuppfattningar och med olika ungdomar. Ibland stöter de på varandra, ibland inte. Samverkansprojektet har lämnat efter sig ytterligare en sådan samverkansgrupp, Styret, och Ungdomsstyrelsens inblandning har lett till att ungdomsinflytandet fått ett ökat gehör i kommunen.

I slutkapitlet diskuterar Rönnols olika tendenser som hon tycker sig se i det förebyggande och främjande arbetet riktat mot ungdomar i Umeå. Hon diskuterar framförallt motsättningar mellan de budskap hon finner i regeringens brottsförebyggande program ”Allas vårt ansvar”

och den nationella ungdomspolitiken som den tar sig uttryck i regeringens proposition 1998/99:115 "På ungdomars villkor". Det finns en risk, menar Rönnols, att främjandeperspektivet kommer att rikta sig mot de kompetenta och vanliga ungdomarna, medan de resurssvaga och utsatta ungdomarna som inte självmant tar egna initiativ blir ytterligare marginaliserade genom att de går miste om resurser som annars skulle ha tillkommit dem. Men texten slutar med några hoppfulla uttalanden från Rönnols:

Det går (nämligen) att vara problemorienterad utan att se ungdomarna själva som problemet. Det handlar om att bemöta unga utifrån att de *har* problem, inte att det är de själva som *är* problemet.

Det går (nämligen) att kombinera det professionella sociala tänkandet med en medmänsklighet. Det handlar om empati och respekt.

Det går (nämligen) att se och förstå ungas problem utan att betrakta det som ett oundvikligt tecken på en dyster framtid. Det går att se ungas möjligheter att välja ett annorlunda sätt att leva utan att blunda för omständigheter som gör att det ibland kan vara svårt.

Det går likaså att se och förstå ungas problem utan att reagera med ett bemötande som nedvärderar och stigmatiserar.

Hur detta kan gå till och hur det sker i Umeå svarar hon dock inte på utan hon ser det mer som sin uppgift att ställa de rätta frågorna än att leta efter svaren.

"Sektorsövergripande arbete är så svårt alltså" erfarenheter och lärdomar från Ronneby och Växjö kommuns samverkansprojekt. Av Carina Petersson, Centrum för kulturforskning Växjö universitet

Carina Petersson har studerat två av Samverkansprojektets kommuner för att jämföra hur de valt att organisera verksamheten och hur kommunernas mål för projektet såg ut i dess begynnelse och kom att förändras under projektets gång. Petersson presenterar sitt syfte i två frågeställningar. Syftet är:

att studera ledningsgruppernas processarbete i relation till de målsättningar de presenterade men också om/hur de "styrde" om sina mål och vad som då skedde i stället.

att studera hur ledningsgruppernas aktörer har organiserat sitt arbete för att skapa förutsättningar för aktörer på *genomförandenivån*¹⁵ för att kunna realisera och utföra olika slag av verksamheter/aktiviteter/projekt.

Även om Petersson främst intresserar sig för hur de båda kommunerna valt att organisera verksamheten behåller hon hela tiden, som den andra frågeställningen anger, genomförandenivån i minnet då hon analyserar kommunernas organisation. Organisationen är till för verksamheten och inte tvärtom. Detta är en kärnpunkt i Peterssons rapport.

De två kommuner Petersson studerade är olika stora; Ronneby har 28 600 invånare och Växjö 74 000. Ronneby har ca 3 100 ungdomar i åldern 16–24 år och Växjö 8 100. I Ronneby bor ungefär hälften av befolkningen utanför tätorten medan Växjös befolkning är mer koncentrerad till staden (70 procent av befolkningen i tätorten). Självklart gör denna skillnad i storlek, tillsammans med en mängd andra skillnader mellan de båda kommunerna, att det är svårt att göra direkta jämförelser mellan hur de valt att arbeta med olika typer av projekt. Petersson gör inte heller någon stor poäng av sådana direkta jämförelser utan utnyttjar den ena kommunen som en erfarenhetsgrund vid bedömningen av den andra kommunens verksamhet.

¹⁵ Kursiv i original.

I centrala Ronneby finns i dag ett Ungdomens hus som ligger på andra våningen i en fem våningar hög gammal industrilokal på 3 611 kvadratmeter. På bottenvåningen ligger ett kafé för arbetslösa LO- och TCO medlemmar som håller öppet 8–16 på vardagar, samt en skateboardlokal. Övriga våningar är tomma.

Ungdomens hus iordningställdes under senare delen av 1990-talet till en kostnad av 4,4 miljoner kronor. Där finns ljudisolerade repetitionslokaler, ett kontor bland annat för ortens ungdomsparlament, en stor lokal för max 140 personer avsedd för dans, konserter och liknande, tre övriga lokaler för olika aktiviteter samt toaletter, städrum och andra biytor. Sammanlagt är Ungdomens hus 630 kvadratmeter till ytan.

En viktig del i Ronnebys samverkansprojekt var att fylla detta påkostade hus. Ronneby kommun tycks ha gått väldigt grundligt tillväga då de planerade verksamheter i sitt hus. De gjorde en enkät bland grundskole- och gymnasieelever, de genomförde en framtidverkstad med olika intressegrupper inblandade, de skapade ett ungdomsparlament, de hade samverkansgrupper på olika nivåer; med verksamhetsfolk, politiker och till och med en särskild ungdomskonsulent, de lyssnade på olika eldsjälur och de varit generösa med lokaler. Ändå vill det sig inte riktigt. En del aktiviteter utanför Ungdomens hus har varit lyckade. Petersson nämner särskilt ”parkprojektet” och ”multikultiprojektet”. Även ”rocksskolan” och ”Kallinge dataförening” som haft regelbundna aktiviteter i huset omtalas som framgångsrika. I inledningen nämner även Petersson en filmklubb som startats i stan och på ett annat våningsplan i huset har en skateboardlokal inretts med bistånd av snickerikunniga föräldrar. Förutom aktiviteterna i de iordningställda repokalerna (Kallinge dataförening och rocksskolan) står Ungdomens hus lokaler så gott som tomma.

Petersson ser flera brister i genomförandet av ett samverkansprojekt i Ronneby, främst nämns två skäl till problemen. Ungdomens hus är tomt på aktiviteter och samverkansgruppen har fastnat i ändlösa diskussioner om hur ett fungerande kafé för ungdomarna skulle kunna iordningställas. Kaféverksamheten har enligt Petersson varit den största diskussionsfrågan genom hela Samverkansprojektet framförallt beroende på att man inte kunnat komma överens med det befintliga kaféet på plan ett. Kaféet har diskuterats på åtskilliga möten utan att något beslut fattats. Detta är betecknande för Samverkansprojektet i Ronneby, de olika samverkansgrupperna har inte haft mandat att fatta de avgörande besluten och kommunen har inte velat ställa upp med avlönad personal. Den verksamhet som ändå bedrivits har skett med hjälp av olika frivilliginsatser och arbetsmarknadspolitiska åtgärder.

Petersson är också kritisk till hur den enkät som genomfördes för att få reda på vad ungdomarna ville utformades och kom till användning. Den var illa genomtänkt och hade bitvis ett högt bortfall.

I Växjö tycks projektet ha utvecklats bättre. Petersson menar att detta till stor del förklaras av kommunens så kallade Ungdomslots. Ungdomslotsen i Växjö utgörs av tjänstemän från kommunens näringslivs- och arbetsmarknadsenhet, gymnasieförvaltningen, skol- och barnomsorgsförvaltningen, socialförvaltningen, kultur- och fritidsförvaltningen samt integrationskommittén och utgör styrgruppen för samverkansprojektet i kommunen.

Gruppen hade bildats redan 1994 och samlats ett par timmar varje fredagseftermiddag för att diskutera olika ungdomsfrågor. När samverkansprojektet kom i gång anställdes en ungdomssekreterare som fungerade som länk mellan organisations- och genomförandenivån. En politisk förankringsgrupp bildades med ordförandena från berörda nämnder samt

förvaltningschefer. Dessutom skulle varje delprojekt utse en ledningsgrupp där främst ungdomar under 25 år, jämnt könsfördelade, skulle ingå. Representanten från kommunens näringslivs- och arbetsmarknadsenhet blev projektledare. Denna organisation har lyckats att sätta i gång en hel rad olika verksamheter och de har även dragit in en mängd redan existerande aktiviteter till projektet. Syftet var:

att genom sektorsövergripande samverkan och föreningsmedverkan utveckla och förbättra ungdomsarbetet, inte minst för ungdomar i utsatta miljöer, i Växjö kommun, samt att finna vägar där man bättre tillvaratar ungdomarnas egna krafter.

Följande målsättningar sattes upp för arbetet i Växjö:

- €# att skapa en skola för alla
- €# att öka föreningsengagemanget bland ungdomar i kommunen
- €# att öka antalet mötesplatser mellan svensk och invandrad ungdom
- €# att avskaffa den öppna arbetslösheten bland ungdomarna i kommunen
- €# att göra den nya datatekniken tillgänglig för alla ungdomar
- €# att utveckla kunskap och samsyn mellan ungdomar och personalgrupper

Petersson menar att dessa målsättningar var alldeles för övergripande för projektet men att den verksamhet som bedrevs ändå var mycket framgångsrik. Hon lyfter fram följande punkter som särskilt betydelsefulla:

- €# Ungdomslotsen har hela tiden arbetat utifrån ett sektorsövergripande tänkande
- €# Ungdomslotsen har bidragit med att utveckla och förbättra ungdomsarbetet i Växjö kommun
- €# Ungdomslotsen har bidragit med att ungdomar i ” utsatta miljöer” har deltagit i de olika verksamheterna
- €# Ungdomslotsen har bidragit med att också organiserade ungdomar har deltagit i de olika verksamheterna
- €# Ungdomslotsen har delvis bidragit med att tillvarata ungdomars egna krafter, dock inte i den utsträckning man skulle ha önskat. Det är främst vuxna aktörer såväl på organisations- som genomförandenivå som har initierat de flesta verksamheterna

Petersson menar att en stor del av framgångarna beror på att Växjö kommun hanterat samverkansprojektet på ett professionellt sätt. Ungdomslotsens medlemmar är professionella, yrkesverksamma representanter från olika verksamhetsgrenar som fått utrymme inom sina ordinarie tjänster för att arbeta inom projektet. Dessa har använt sin yrkesskicklighet till att formulera och eftersträva de ovan nämnda målsättningarna och de har getts ett bra stöd från politikerna för att bedriva detta arbete. Tack vare dessa grundläggande förutsättningar har de även kunnat ta till vara ideella initiativ i projektet. Ungdomars deltagande har framförallt skett inom ramen för olika verksamheter, deltagarna har getts utrymme att påverka verksamhetens inriktning och innehåll.

Petersson slutar sin rapport med en lång lista på erfarenheter som hon vill vidarebefordra efter att ha följt Samverkansprojektet i de båda kommunerna under tre års tid:

Förankra i organisationen

Innan en kommun startar ett samverkansprojekt över sektorsgränserna tillsammans med föreningsliv och ideella verksamheter bör organisatörerna tänka på:

- €# att det råder positiva inställningar till sektorsövergripande arbete och samverkan,
- €# att projektledaren har en faktisk möjlighet att leda projektet professionellt,

- ⊘ att det finns möjlighet att arbeta med projektet inom ramen för ordinarie arbetsuppgifter,
- ⊘ att alla involverade i projektet känner och upplever betydelsen av att finnas med i organisationen,
- ⊘ att projektorganisationen har beslutsmandat om förhållanden som rör projektet,
- ⊘ att projektorganisationen ges de ekonomiska och personella resurser som är nödvändiga för att lösa uppgifterna,
- ⊘ att det ordnas kontinuerliga träffar för information, ”bollande” av idéer och beslutsfattande,
- ⊘ att aktivt informera de aktörer som inte är direkt inblandade i projektet, men som har makt att fatta avgörande ekonomiska beslut,
- ⊘ att organisationen har representanter från alla sektorer i kommunen, ungdomarna själva, organisationer och föreningar som kan tänkas vara viktiga för uppdraget,
- ⊘ att projektorganisationen är förankrad i kommunens ordinarie verksamheter bland såväl politiker som tjänstemän,
- ⊘ att projektorganisationen är förankrad hos de som ska genomföra aktiviteterna och deras verksamheter.

Konkretisera mål och syfte

Under planeringsarbetet, när organisationen är riggad och under arbetets gång bör organisatörerna se till:

- ⊘ att målsättningarna konkretiseras så att det dels är möjligt att uppnå dem och dels möjliga att jobba utifrån,
- ⊘ att ställa sig frågor innan organiseringen av projekt sätts igång, vilket syfte ska verksamheten ha? Hur ska projektet genomföras? Vilka resurser behövs (ekonomiska, lokal, personal, material etc.),
- ⊘ att definiera vilken målgrupp ungdomar man vill ”aktivera” i verksamheterna, till exempel ålder, klass, kön och etnicitet,
- ⊘ att skapa kontinuitet i organisationen genom uppföljning av de verksamheter/aktiviteter/projekt som ska verkställas eller som redan har genomförts. En sådan kontinuitet kan göra det möjligt att ”ändra kurs” under vägen samt att pröva andra tillfälliga eller permanenta lösningar.

Skapa en plattform för andra aktörer

Om föreningar, ideella verksamheter eller eldsjälur och projektmakare utanför den ordinarie kommunala verksamheten engageras i samverkan, bör de ansvariga se till:

- ⊘ att alla aktörer som ska initiera verksamheter har möjlighet att redan från början vara med i diskussionerna kring dessa dels för att kunna ge värdefull information om idéer och tankar, dels för att ha en möjlighet att påverka i beslutsprocessen,
- ⊘ att de ekonomiska och personella resurserna är tillräckliga för att aktiviteten/projektet/verksamheten ska ha en rimlig chans att förverkligas,
- ⊘ att beslutsvägarna kortas ned så mycket som är möjligt,
- ⊘ att inte eldsjälur och projektmakare ”bränns ut” med för mycket ideellt arbete. Det ideella arbetet bör istället ses som en bonus till de ordinarie verksamheterna. För kontinuitetens och flexibilitetens skull bör det dock alltid finnas någon/några personer som kan driva verksamheter professionellt.

Smarta lösningar. En utvärdering av Teenwork, barn och ungdomsarbete i gamla Uppsala kommun del. Av Karin Hellström, Arbetslivsinstitutet.

Teenwork är benämningen på det förebyggande barn- och ungdomsarbetet inom Gamla Uppsala kommun del. Kommundelen har cirka 22 000 invånare och var under 1980-talet en av Uppsalas hårdast belastade med socialtjänstären, placeringsfall och kriminalitet bland ungdomar. Andelen utrikes födda är stor liksom andelen ensamstående föräldrar. Arbetsinkomsten är låg.

En särskild ungdomsgrupp inom socialtjänsten bildades 1989. Gruppen ville med hjälp av långsiktigt, förebyggande, uppsökande arbete vända den negativa utvecklingen. Som ett led i detta sökte man och inledde samarbete med såväl andra offentliga myndigheter som med det lokala föreningslivet. Det samlade förebyggande ungdomsarbetet i Gamla Uppsala gavs

namnet Teenwork. Redan inledningsvis strävade ungdomsgruppen efter en långsiktighet i arbetet, vilket bland annat ledde till en del kontroversiella krav vid anställningen av personal; avsåg dem arbetssökande inte att arbeta i minst tre år utan avbrott kunde denne inte räkna med att få anställning. Inom Teenwork eftersträvas ett områdesbaserat arbete. Gruppen söker samarbete med lokala organisationer som attraherar de ungdomar som bor inom området. Kyrkorna är goda exempel på sådana samarbetspartner. Idrottsföreningar är andra viktiga aktörer.

Medlemmarna i Teenwork menar att det är viktigt med en samsyn gentemot ungdomarna – ett visst beteende ska inte betraktas annorlunda om det sker i skolan, på fritidsgården eller hemma hos föräldrarna. Det är viktigt att med hjälp av positiva aktiviteter bidra till att ungdomar i riskzon formas efter de ungdomar i omgivningen som har en ordnad social situation och inte tar efter de starkt socialt belastade ungdomarna i kommundelen.

Arbetet inom Teenwork är tydligt verksamhetsinriktat. De strävar efter att hitta smarta lösningar på olika typer av uppkomna problem. Hellström beskriver gruppens resonemang i följande punkter:

1. Vi har ett problem!
2. Vilka kan vara resurser för att lösa problemet?
3. Mobilisera och samla dessa personer
4. Tillsammans arbeta fram ett förslag till lösning
5. Förankra förslaget internt och politiskt
6. Genomför

Punkterna ger en bild av en positiv, handlingskraftig organisation som ger sig ut i vardagens problemfyllda värld med praktiska personer som kan lösa problemen tillsammans med andra lika företagsamma och kompetenta professionella aktörer. Bara alla jobbar på utan att låsa sig vid ansvarsfrågor och liknande så går det att med smarta lösningar lösa konkreta problem på konkreta vis. De som Hellström intervjuat menar samstämmigt att grunden för Teenworks framgångar står att finna i personliga faktorer hos olika inblandade personer. De anställda är engagerade och initiativrika, cheferna har tillit till de anställda och politikerna är framsynta.

Baksidan av detta resonemang är att om organisationen enbart bygger på personliga egenskaper kan den vara svår att återskapa någon annanstans eller vid en annan tid. Hellström diskuterar i slutkapitlet en del av de problem som riskerar bli konsekvensen av arbetssättet inom Teenwork. Samsynen och strävan att sudda ut organisatoriska gränser kan bland annat leda till att gruppen tummar på föreningsfriheten. När kommunerna söker samarbetspartner i olika föreningar finns det därför en risk att gå för långt i ambitionerna att rikta verksamheten mot socialt utsatta grupper. Det finns en risk att de starkt drivande personligheterna bakom Teenworks originaluppsättning blir alltför dominant och inte klarar överlämningen till en ny generation eldsjälar. För att hålla uppe engagemanget hos nya medarbetare krävs att även dessa får stort utrymme för sina idéer och sitt engagemang. Särskilt märkbar blir Teenworkgruppens starka ställning och interna samsyn i samarbetet med skolan. Samverkan fungerar bra med elevvårdssidan, biträdande rektorer, skolsköterskor och liknande. Men samarbetet med lärarna är mer problematiskt. Teenworks medlemmar säger gärna att de vill ”komma in i” skolan men att samarbetet med lärarna inte fungerar. Hellström diskuterar en mängd anledningar till att detta samarbete haltar. För det första är det så att samarbetet fungerar bättre med klasslärarna i lägre årskurser som har ansvar för en hel klass utveckling och som följer eleverna under en längre tid. Ämneslärare har en tydligare inriktning mot kunskapsförmedling och de har en högst begränsad tid till att lära ut sitt ämne. När problem

uppstår i klassen vill de ta itu med dessa med detsamma så att klassen får arbetsro. Målen för socialtjänsten och Teenwork är å andra sidan mer långsiktiga och allmänna. De ser skolan som en viktig social mötesplats även för problematiska elever och att det för dessa elever ibland är av stor betydelse att de har möjlighet att vara kvar i skolmiljön. Skolan å sin sida upplever dessa elever som alltför krävande och att en lösning måste ske omedelbart vilket ibland innebär att man vill skilja eleven från klassen/skolan.

Flera av de skolföreträdare som Hellström intervjuat menar att Teenwork, av flertalet lärare, uppfattas som ett socialtjänstprojekt med en ovanligt gynnad position. Socialtjänstens ungdomsgrupp har tack vare sitt långvariga arbete inom kommundelen en stark ställning bland politikerna och gruppen har lärt sig att argumentera för nya anslag och befogenheter. Skolan har bjudits in till detta redan etablerade samarbete i ett så sent skede att problemuppfattningar och metoder redan var inarbetade och svårpåverkade. Under den tid som Teenwork utvecklades så minskades skolans resurser och då prioriteras gärna kärnuppgiften; att lära eleverna läsa och skriva.

Hellström menar också att trots det tydliga antibyråkratiska förhållningssättet så har verksamheten genererat ny byråkrati. En referensgrupp med företrädare från alla involverade kommunala parter har bildats. Ett syfte med gruppen är att legitimera det mer operativa arbete som sker i de så kallade områdesgrupperna. Ett annat syfte med gruppen är att motverka revirtänkande genom att man får större förståelse för varandras arbete. De intervjuade är överens om att den här gruppen behövs men flera menar att den i stället för att riva murar i praktiken kommit att bevara och förstärka revirtänkandet. Dessa medlemmar har ibland en känsla av att de enbart sitter av tiden.

Klart att det betyder något att folk bryr sig. Samverkansprojekt för ungdomar i Lindesberg. Av Solveig Perjos, Högskolan i Dalarna

Solveig Perjos intresserar sig för hur samverkan mellan olika aktörer på olika nivåer fungerat inom ramarna för Samverkansprojektet i Lindesberg. De nivåer hon framförallt studerat är den kommunala nivån, projektnivån och den individuella nivån. Aktörer på den kommunala nivån är olika förvaltningar, samordnaren, politiker osv. Projektnivån rymmer tre olika ungdomsprojekt; Rockhammarsprojektet som syftar till samverkan mellan generationer, föreningar och skolan för att människor ska trivas och bo kvar i bygden. Lindesbergs Ungdomens hus som är införlivat i Lindesbergs Folkets hus och slutligen Musikhuset, med repetitionslokaler för föreningsmedlemmar. De enskilda individer Perjos syftar på är de olika ungdomar som deltar i de olika projektens verksamhet.

Samverkan kan ske horisontellt, vilket avser samverkan inom de olika nivåerna eller vertikalt, mellan de olika nivåerna. Perjos intresserar sig så gott som uteslutande för den horisontella samverkan och konstaterar helt kort att det funnits tydliga problem för den vertikala samverkan inom projektet¹⁶.

Kommunens samverkansprojekt syftade framförallt till att stimulera den horisontella samverkan; samverkan inom kommunen, mellan projekten och mellan ungdomarna. Inte heller detta fungerade som tänkt. De tre projekten attraherar olika ungdomsgrupper som inte närmat sig varandra under projekttiden och samverkan inom styrgruppen har varit oengagerad. Kanske kan Perjos slutord fungera som en illustration på vad som fungerat dåligt inom Samverkansprojektet i Lindesberg:

¹⁶ Det tycks brista i engagemang för vertikal samverkan inom alla nivåer. Den organisation, de projekt och de ungdomar som befolkar projekten tycks existera relativt oberoende av varandra och vara nöjda med det.

Min slutsats är att det är viktigt att alla vuxna bryr sig om sina unga medmänniskor, att de ställer krav även om det av ungdomarna upplevs som bråkigt och tråkigt. Det är viktigt att politiker, förvaltningschefer, projektledare, lärare, föräldrar och kamrater bryr sig om hur barn, tonåringar och lite äldre ungdomar har det. Inte bara för att Lindesberg och Rockhammar ska utvecklas utan för att ungdomarna själva ska utvecklas och känna glädje över att vara ung och se med tillförsikt på framtiden.

Kontentan av detta är att samverkansprojektet i Lindesberg alltför mycket präglades av dolda målsättningar som inte utvecklades till gemensamma och fruktbara mål för andra aktörer inom projektet. De olika ungdomsgrupperna ville hålla på med sitt, men såg gärna att andra bidrog till att de kunde få göra det, kommunen hade som främsta målsättning att motverka avfolkning eller att spara pengar genom att sammanföra olika ungdomsgrupper i samma lokaler. Detta är inga bra förutsättningar för en konstruktiv samverkan, särskilt inte om dessa mål inte riktigt kommer upp till ytan och kan diskuteras.

Inuti mötet. Om nätverk för medskapande som frigörande kraft. Av Jan-Erik Perneman och Maria Branzell, institutionen för utbildningsvetenskap, Linköpings universitet och Nexus öppenvårdsprojekt, Söderköpings kommun.

Jan-Erik Perneman har en pedagogisk inriktning och har i sin studie av ett öppenvårdsprogram för ungdomar mellan 13 och 20 år använt sig av en samforskningsmetod, vilket bland annat innebär att projektledaren för programmet, Maria Branzell är medförfattare till Pernemans rapport.

Nexus är ett samverkansprojekt med två socionomer, två lärare och en fritidsledare som arbetar utifrån ett nätverksperspektiv. Projektledaren, Maria Branzell, är socionom och organisatoriskt hör Nexus till socialförvaltningen men deras lokal ligger för sig själv. Ett ärende hos Nexus kan initieras av socialsekreterare, skola, polis, föräldrar, en enskild ung människa eller någon annan. Varje ärende inleds med att den unges nätverk beskrivs, olika viktiga personer och deras relationer ritas in på en nätverkskarta som sedan används för att förstå och diskutera problemens natur. I nästa steg bjuds olika centrala personer i nätverket in för att diskutera problemen och vad som kan göras åt dem. Olika konkreta åtgärder och vem som ansvarar för vad formuleras i ett samverkansdokument som sedan används i det fortsatta arbetet för att förbättra den unges situation. Målet är att nå ungdomar i riskzon för att bryta ett destruktivt mönster. Den unge ska i möjligaste mån gå kvar i sin ordinarie skola och vistas i sin normala närmiljö. Arbetet som bedrivs i Nexus arbete är ett exempel på ett problemorienterat arbetssätt där man försöker bygga en organisation runt det uppfattade problemet och behålla och stärka det som uppfattas som positivt i den unges miljö. Nexus strävar efter att stärka positiva relationer inom nätverket och utnyttja de resurser som finns i den befintliga närmiljön.

Perneman försöker tillsammans med Branzell analysera vilka beståndsdelar Nexus möten mellan olika aktörer, i form av till exempel lärare, socialtjänstemän, fritidspersonal, familjemedlemmar osv. som befinner sig i den unges närhet, bör ha för att vara givande. Ett möte kan domineras av monolog, dialog eller medskapande dimensioner. Det är enligt Perneman och Branzells analys Nexus roll att värna om de medskapande dimensionerna.

I det medskapande mötet handlar det om respekt, integritet och människovärde, empati, bekräftelse och närhet. Men framför allt är det ett förändrande möte. Alla förändras omedvetet eller medvetet i mötet. Sättet att fungera blir olika beroende på vilken person man möter och hur situationen ser ut. En förutsättning för mötet är insikten att var och en måste få möjlighet att utveckla sina egna resurser. Det ger sedan förutsättningar för ett ömsesidigt möte och utbyte.

Nexus ordnar i sin verksamhet möten mellan många olika människor som ingår i de olika personernas nätverk. Dessa personer har olika roller som står i olika maktförhållanden till varandra. För att mötena ska bli givande finns det en rad olika saker att tänka på enligt Perneman och Branzell. Grundläggande är att se till så den unge personen inte direkt hamnar i ett underläge. Nexus bjuder ibland in en nära vän eller ett syskon för att stärka den unges position, ibland låter man dem till en början ha en lyssnande roll för att efterhand ledas in i samtalet. Mötena kan ordnas så att de omväxlande hålls i storgrupp och i mindre, informella konstellationer. En viktig förutsättning för mötena är att Nexus kan finnas med som en förmedlande länk som inte på ett lika tydligt vis som övriga deltagare representerar en organisation med allt vad det innebär. Perneman och Branzell lägger stor vikt vid att mötena kan ordnas så att de olika parterna får tid att reflektera över såväl sin som andras roller. De menar att eftersom vi skapar vår självbild i mötet med andra människor så har Nexus den viktiga uppgiften att bidra till deltagarnas förändrade självuppfattning. Det medskapande mötet syftar till att förändra inte bara relationerna mellan nätverkets aktörer utan även de olika deltagarnas självbild vilket kan bilda grunden för nya sätt att agera.

Nexus arbetar med unga med uttalade problem och strävar efter att komma underfund med och lösa dessa genom möten med den unge själv och de personer som befinner sig i dennes nätverk. Nexus har med andra ord en direkt koppling till något som ska förändras, det är givet att situationen är ohållbar som den är och att något måste göras. Nexus kan inte självt lösa dessa problem utan projektets strävan är att bidra till att de olika aktörerna löser dem. En bit på väg mot det eftersträfvade, förändrade handlingssättet tas, enligt Perneman och Branzell, i det medskapande mötet som bidrar genom att deltagarna kommer till nya insikter om sig själva och andra i nätverket.

Samverkan i Härnösand. En utvärdering av ett projekt angående ungdomar i riskmiljöer. Av Per Hall, institutionen för utbildningsvetenskap, Härnösand

Samverkansprojektet i Härnösand avslutades i förtid. Per Hall följde de tre möten som Härnösands projekt- och ledningsgrupp hade mellan oktober 1998 och maj 1999. Dessutom följde han några olika ungdomsgrupper och intervjuade en rad personer som var verksamma inom projektet. Innan Hall kom in i projektet hade projektgruppen träffats och diskuterat projektet vid sex olika tillfällen. Kommunen uttryckte syftet med projektet i fyra att-satser:

- ## att utveckla ett program för samverkan mellan myndigheter och organisationer i syfte att utveckla en modell för tidig upptäckt och stöd,
- ## att utveckla en verksamhetsinriktad integration av resurser mellan skolan och socialtjänsten,
- ## att utveckla särskilda program på gymnasieskolan och inom kunskapslyftet med möjlighet att erbjuda ungdomar upp till 25 år kompletterande teoretisk och praktisk yrkesförberedande kompetenshöjning i anslutning till ett lokalt arbetscentrum (Villa Fridhem) samt
- ## att utveckla ett nära samarbete mellan projektet och arbetsmarknadsinsatserna i kommunen.

Inom ramen för projektet vill man dessutom utveckla nya modeller och metoder för tvärsektorielt samarbete för ungdomar i riskmiljöer.

För att uppnå dessa syften planerades tre olika delprojekt. Äventyrsskolan som avsåg att med hjälp av äventyrliga aktiviteter, en äventyrsbana, och upplevelsebaserad inläring ge eleverna möjligheter att lära sig mer om sig själva och sin grupp. Äventyrsskolan riktade sig till tre målgrupper. Verksamheten var tänkt som en del av gymnasieskolans individuella program, den var även tänkt att fungera som praktikplats för gymnasieungdomar och det var meningen att skolan skulle ta emot hela skolklasser från grundskolans årskurser 8 och 9 för att förbereda klassen på olika utmaningar.

Det andra delprojektet kallades "Härnösands döttrar" och avsåg att med hjälp av alternativa pedagogiska metoder studera kärnämnen till exempel genom hushållsarbete, odling, konst, dans och liknande för att eleverna skulle uppnå fullständig gymnasiekompetens. Projektet drevs av Kvinnouniversitetet.

Det tredje projektet var ett ungdomsteam med målet att skapa mening i en individuell handlingsplan för ungdomar som av olika skäl inte var aktuella för arbetspraktik eller utbildning.

Hall menar att enbart det första av dessa projekt i någon mening kan anses ha lyckats. Inom gymnasieskolan utvecklades ett individuellt program där äventyrspedagogik kom till användning. Programmet lockade dock inte några elever så det lades senare ned. Verksamheten med grundskoleklasser tycks dock ha varit mer framgångsrik och lockade flera olika grupper att delta. När Hall skrev sin rapport var förslaget att detta delprojekt skulle fortsätta fram till juni 2001 och därefter utvärderas.

Härnösands döttrar hade även de problem med att locka till sig elever och projektet lades ned efter fyra föreläsningarhösten 1998. Hall säger inget om vad som hände med Ungdomsteamet men vi får förmoda att verksamheten överhuvudtaget aldrig kom igång.

Vad var det då som gick snett i Härnösand? Hall diskuterar en mängd olika förklaringar till detta. Han går in på flera olika rent personliga motsättningar mellan de samverkande parterna. Protokoll försvann i affekt och olika personer i ledande ställning tycks inte en ha kommit överens på ett grundläggande plan. Organisationen och ledningen av projektet var otydlig och ingen visste vad som var deras ansvar. Projektledaren ansågs dock av de flesta som en god entreprenör och idéspruta, en eldsjäl, men han hade inga befogenheter. Det förekom ett uttalat revirtänkande, framförallt kanske eftersom tyngdpunkten i projektet låg på att införa ny pedagogik i gymnasieskolan som skulle ledas av "icke-skolfolk". Informationen mellan olika aktörer och kanske framförallt till eleverna var bristfällig och otydlig. Flera personer på nyckelpositioner byttes ut under projektets gång och överlämningen till de nya fungerade dåligt. Slutligen menar Hall att den byggnad som användes för Äventyrsskolans verksamhet, Villa Fridhem, hade rykte om sig att vara tillhåll för fyllerister och utslagna som eleverna naturligtvis inte ville förknippas med.

Hall slutar med att lägga en stor skuld för misslyckandena på den politiska ledningen eftersom det var dessa som skrivit under kontraktet med Ungdomsstyrelsen. Då har de också, enligt Hall, ansvar för att se till så att någonting händer inom projektet och inte enbart hoppas att allt går bra när väl tåget startat. Det blir tydligt i Halls rapport att samverkan har ett pris och är man inte beredd att betala det priset bör man inte inleda ett samverkansprojekt.

5. Diskussion och slutsatser

Balansgång mellan ett ovanifrån- och underifrånperspektiv

Avsikten med Samverkansprojektet var att stimulera samarbete mellan en rad olika aktörer som arbetar med ungdomar. Projektet riktades mot utsatta ungdomar för vilka socialtjänsten har ett givet ansvar. Kommunernas fritidsverksamhet riktas även den ofta, om än inte lika klart uttalat, mot ungdomar med olika former av problem. De allra flesta ungdomar vistas en stor del av sin vardag i skolan vilket bidragit till att även skolan har varit viktig att få med i Samverkansprojektet. På senare tid har vi i Sverige även börjat uppmärksamma föreningslivets och ideella aktörers vikt i det förebyggande och främjande arbetet. Ungdomar som samarbetspartner i den kommunala verksamhetsplaneringen och beslutsfattandet poängteras i den nationella ungdomspolitikerna där ett av huvudmålen är att ungdomar ska ha verklig möjlighet till inflytande och delaktighet och tre av delmålen tar direkt sikte på den kommunala planeringen.¹⁷

I regeringens ursprungliga uppdrag till Ungdomsstyrelsen står inget om att ungdomar ska beredas möjlighet till inflytande över projektets olika delar. I Ungdomsstyrelsens handlingsplan, som beslutades av regeringen, nämns ungdomars inflytande som en viktig del av projektet och detta särdrag har förstärkts allteftersom projektet har utvecklats. Ungdomsinflytandet har sett olika ut i de olika kommunerna. I vissa kommuner finns inget sådant arbete alls medan andra tagit det som huvudsyftet med projektet. I vissa kommuner anses det viktigt att se till så att ungdomarna har stor valfrihet och att kommunen ordnar ett så pass attraktivt och meningsfullt utbud av verksamheter som möjligt. På andra håll poängteras att ungdomarna bör ha inflytande över just den verksamhet som de deltar i. Självfallet är detta en svår balansgång. Projektledningen vid Ungdomsstyrelsen har hela tiden pendlat mellan ett ovanifrån- och ett underifrånperspektiv. Hur stort inflytande ska ungdomarna ha? Skall ungdomsinflytandet begränsas till vissa områden? Hur kan vuxenvärlden medverka till ett ökat ungdomsinflytande?

Inom Samverkansprojektet har det hela tiden försiggått en diskussion om olika centrala frågor där olika handlingsvägar varit möjliga. De mest centrala frågorna har rört vilka målgrupper som projektet ska riktas mot, vilka arbetsmetoder som bör användas och vilka intressenter som är centrala. Ungdomsstyrelsens projektledare och forskargruppen har varit väldigt öppna för att diskutera dessa frågor men inga beslut om vägval har tagits. Forskarna har sett det som sin roll att ifrågasätta snarare än att ge svar och projektledarna har velat hålla öppet för ett underifrånperspektiv. Även här har projektet gått en balansgång mellan ett ovanifrån- och ett underifrånperspektiv. Ungdomsstyrelsen har velat ta tillvara de slutsatser som funnits i PLUS-projektet och pröva dem i nya miljöer. Detta kräver ett visst ovanifrånperspektiv men samtidigt har inspiration hämtats från empowermentperspektivet som kräver ett öppet förhållningssätt gentemot initiativ och lösningar underifrån.

Erfarenheterna från PLUS-projektet

Samverkansprojektet utgör en naturlig fortsättning av PLUS-projektet. Kopplingarna dem emellan finns både bland de idéer som styr projektet liksom på det personliga planet bland

¹⁷ Delmål 22: "Antalet kommuner som i samarbete med kommunens unga tar fram kommunala handlingsplaner och liknande dokument som berör ungas villkor samt arbetar för att göra innebörden känd bland unga ökar under 2001-2003." Delmål 23: "Antalet kommuner som upprättar ändamålsenliga former för återkommande dialog mellan unga och beslutsfattare i syfte att möjliggöra för unga medborgare att utöva inflytande över den kommunala verksamhetsplaneringen ökar under 2001-2003. Och delmål 32: "Andelen unga ledamöter, kvinnor och män, i beslutsorgan på kommunal nivå ökar under 2001-2003".

utvärderarna och projektledarna¹⁸. Det är ibland svårt att skilja projekten åt. På den direkta frågan om vilken som är den största skillnaden svarar den ena projektledaren: "Tiden". Samverkan har blivit mer aktuellt efter 1990-talets nedskärningar och det är nästan så att projektledarna vid Ungdomsstyrelsen varit tvungna att hålla tillbaka alla entusiastiska samverkansidéer. Slutsatserna från de bägge projekten är i flera fall slående lika. Samverkan med aktörer utanför den kommunala verksamheten omtalas inom bägge projekten som eftersträvansvärd men problematisk. Fördelarna med en central samordnare är en slutsats från PLUS-projektet. Det var "eldsjälarna" eller "projektmakarna" som borde få ökad betydelse, egen budget och fri organisation redan där. I Samverkansprojektet finns huvuddragen i denna roll inskriven redan i projektets grundstomme som beskrivs i figur 1, s 19. Även tanken om att det är viktigt för en fungerande samverkan att de olika professionella aktörerna kan behålla sin specifika kompetens och samverka kring vissa klart definierade, gemensamma aspekter härstammar från PLUS-projektet.

Aktiv handläggning

Den aktiva handläggningen användes inom projektets samtliga nivåer. Ungdomsstyrelsen diskuterade fortlöpande med kommuner och projekt för att dels utnyttja befintliga idéer och initiativ, dels ge möjlighet att utveckla dessa i en önskad riktning. Vid urvalet av kommuner eftersträvades ett så varierat urval som möjligt. Ungdomsstyrelsen betonade vikten av att genom urvalet medverka till positiva förväntningar och framhålla lokalsamhällets utvecklingsmöjligheter framför problem. Projektledarna vid Ungdomsstyrelsen ägnade urvalet stor omsorg och besökte de olika kommunerna för att i samverkan med dem komma fram till deras olika möjligheter att bidra till det samlade projektet. Den löpande kontakten med kommunerna skedde via en kommunal projektsamordnare som i de flesta fall utsågs av kommunens styrgrupp för projektet. I dialog med de kommunala samordnarna bearbetades inkomna ansökningar i syfte att förädla olika idéer utan att komma i konflikt med verksamhetens ursprungstankar. Ungdomsstyrelsens projektledare strävade efter att diskutera sig fram till vilka ansökningar som kunde komma på fråga genom att ställa de rätta frågorna.

Målsättningen för samverkan

Syftet med Samverkansprojektet var att finna modeller för kommunal samverkan med siktet inställt på utsatta ungdomar. Ungdomsstyrelsen företräder ett främjandeperspektiv som bland annat medförde att målgruppen för projektet hölls relativt vid. Somliga av de projekt som beskrivs i utvärderingsrapporterna har syftat till att stärka ungdomars inflytande över den kommunala verksamhetsplaneringen medan andra fördjupat sig i hur mötet mellan unga och socialarbetare bör gestalta sig. Det rör sig om alltför skilda företeelser för att ens diskutera några gemensamma modeller för hur samverkan kring utsatta ungdomar kan ske.

Brännberg och Bjerkman beskriver tre olika former för samverkan i de kommuner de följt. Samverkan i monad, dyad och triad beroende på vilka aktörer som varit inblandade. Samverkan i monad sker inom kommunens olika sektorer, i dyad inom kommunen och tillsammans med föreningsliv och när samverkan sker i triad är dessutom det privata näringslivet inblandat. De diskuterar maktrelationer mellan de olika aktörerna men går inte närmare in på syftet, eller målgrupperna för de olika samverkansformerna.

Inom kriminologin brukar man ibland skilja mellan tre olika preventiva strategier: primär-, sekundär- och tertiärprevention. Indelningen är hämtad från folkhälsoområdet där den utvecklats under längre tid (Lab 1997). Den viktiga skiljelinjen går enligt detta synsätt efter

¹⁸ Per-Uno Frank vid Ungdomsstyrelsen arbetade tidigare med PLUS-projektet och Tore Brännberg utvärderade delar av det.

hur bred målgrupp det preventiva arbetet riktas mot. Den primära preventionen riktas mot hela samhället och man strävar ofta efter att förändra olika samhälleliga problem som till exempel arbetslöshet eller alkoholkonsumtion. Sekundär prevention riktas mot olika riskgrupper som till exempel de som bor i ett särskilt område, har problematiska hemförhållanden eller liknande. Den tertiära preventionen syftar till att förmå de som utvecklat ett problembeteende att sluta med detta. Inom sjukvården försöker man bota sjukdomar och inom kriminalvården att återanpassa brottslingar. I nedanstående tabell visas hur en sådan uppdelning kan illustrera olika verksamheter inom Samverkansprojektet.

Tabell 2. Olika samverkansformer indelade efter olika preventiva strategier

	Primär prevention	Sekundär prevention	Tertiär prevention
Samverkan i monad, mellan kommunala förvaltningar	1. Traditionell välfärdspolitik. Ofta statligt reglerad	2. Identifiera ungdomar i riskzon	3. Olika former av terapi, vård eller stödprogram
Samverkan i dyad, med föreningsliv	4. Fritidspolitik, kommunal verksamhetsplanering	5. Samverkan med särskilda verksamheter	6. Hjälporganisationer och ellsjälar. Ideella motiv
Samverkan i triad, med privata intressen	7. Uppfräschning av allmänna ytor	8. Resurssamordning kring specifika områden	9. Privata vårdhem

I tabellens rader finns de olika samverkansformer som diskuteras av Brännberg och Bjerkman och i dess kolumner de preventiva strategier som nämns ovan. I rutorna står olika former av verksamhet som kan vara aktuell med den använda strategien och den typ av samverkan som åsyftas. I den första rutan är det fråga om olika former av generell välfärdspolitik som ofta är statligt reglerad och som inte varit aktuell inom Samverkansprojektet, men som ändå utgör en viktig grund för de övriga delarna. Socialförsäkringssystemet är ett exempel på sådan generell välfärdspolitik. Den andra rutan i första raden tar upp en viktig del av en sektorsövergripande kommunal ungdomspolitik. Samverkan underlättar för olika förvaltningar att identifiera riskgrupper och ungdomar som det är på väg att gå snett för. Den tredje rutan behandlar samverkan mellan till exempel socialtjänst och skola för att bistå eller hjälpa olika unga som har uttalade problem, de kanske blir mobbade, har problematiska hemförhållanden eller liknande.

Den andra raden tar upp samverkan med aktörer utanför kommunen. Primärprevention i samverkan med föreningsliv, ungdomsråd eller liknande kan då exempelvis röra sig om planering och stöd till ett Ungdomens hus eller vad man ska satsa på inom idrotten. Sekundär prevention i samverkan med föreningslivet sker mer riktat, tillsammans med sådana verksamheter som man av erfarenhet vet lockar till sig ungdomar som befinner sig i riskzon. Exempel på sådan samverkan är samarbetet i Uppsala mellan Teenwork och Uppsala idrottsförenings boxningsklubb eller i Östersund, mellan Wargentinskolans individuella program och Gamla Tingshuset. Tertiärprevention i samverkan med föreningslivet exemplifieras av samverkan med olika hjälporganisationer och liknande som ofta drivs av ideella motiv. Det kan till exempel handla om religiösa organisationer eller klientrörelser.

Samverkan med det privata näringslivet bygger till stor del på möjligheten att övertyga enskilda näringsidkare eller deras organisationer om att de har något att tjäna på åtgärderna. Ofta finns en del good-will att hämta i olika typer av samhällsförbättrande projekt. Det kan till exempel handla om sponsring av olika typer av uppsnygningsprojekt. Det lokala näringslivet tjänar på att trottoaren och kvarteren runt i kring butiken är rena och snygga liksom även ungdomar gör. Samverkan med det privata näringslivet är lättare att motivera ju längre åt höger vi kommer i tabellen. Ju tydligare kopplingen är till olika riskgrupper ju tydligare blir även näringslivets egenintresse. En snabbköpsföreståndare kan till exempel göra tydliga och snabba vinster genom att samverka med den närliggande skolan för att minska snatterier osv. Slutligen finns det en stor marknad med privata vårdhem och även en relativt omfattande bevakningsindustri som gärna samverkar med offentliga företrädare för att utveckla och marknadsföra nya produkter och idéer. Främjandeperspektivet innebär dels ett försök att skjuta tyngdpunkten i Samverkansprojektet åt vänster i tabellen. Men projektet har även åskådliggjort att det går att använda sig av förhållningssättet inom andra typer av preventiv verksamhet som till exempel Nordlund visar i Östersund (Nordlund 2002). Ett viktigt syfte för många kommuner är dock att identifiera unga i riskzon, eller utsatta unga. Detta kan ju ske i ett främjande syfte. Men själva verksamheten, att identifiera unga i riskzon, kan knappast betecknas så.

Olika aktörer har olika motiv för samverkan och det är troligare att de kan samarbeta om verksamheter som befinner sig någonstans i mitten av tabellen eftersom alla parter måste ha något att vinna på samverkan. Ofta går det allmännas och olika enskildas aktörers intressen i motsatt riktning, både när det gäller samverkansformer och preventionsnivå. Det finns ett allmänintresse för samhället att förebygga så många olika typer av problem som möjligt genom primär prevention. Samtidigt finns det en växande medvetenhet om de mer praktiska svårigheterna i detta. Staten har tvingats till besparingar och har samtidigt verkat för ökat brukarinflytande. För enskilda aktörer som samverkar i sitt eget intresse går intresseriktningarna ofta åt motsatt håll mot det allmänna. Såväl föreningsliv som enskilda företagare och andra har ett intresse av att välfärdsstaten fungerar, åtminstone på en grundläggande nivå. Det är bra för föreningslivet om det allmänna bygger ändamålsenliga lokaler. Det är bra för näringslivet om samhället förmår att fostra nya kunder som inte snattar godis. Samtidigt ligger det i enskilda aktörers intresse att hålla nere kostnaderna för det allmänna och framförallt för näringslivet finns större möjligheter att tjäna pengar på tertiär prevention. Att dessa intresseriktningar pekar åt olika håll behöver inte leda till oöverstigliga motsättningar mellan de olika aktörerna utan pekar även på möjliga vinster av samverkan. (Detta resonemang ligger i linje med den forskning kring begreppet "governance" som tidigare refererats (Pierre 2001).

Ambitionerna inom Samverkansprojektet har haft sin tyngdpunkt kring samverkan i monad och dyad för att identifiera ungdomar i riskzon och verksamheten har koncentrerats kring sådana projekt som riktats till denna målgrupp. I tabellen har olika blåtoner använts för att illustrera den ungefärliga fördelningen av de i Samverkansprojektet ingående verksamheterna. Enligt forskarnas temarapporter har de flesta verksamheterna varit sekundärpreventiva, det vill säga riktats mot olika riskgrupper. Vissa projekt har mer haft karaktären av fritidspolitik med ungdomsinflytande, samverkan i dyad med primärpreventivt syfte. Ytterligare några verksamheter inom Samverkansprojektet har varit exempel på tertiärprevention i monad eller dyad, som Nexus i Söderköping eller Teenwork i Gamla Uppsala. Men ingen verksamhet har förekommit som skulle kunna placeras in i ruta ett, sju eller nio.

Som redan tidigare antytts finns det tendenser till att ungdomsinflytandet är vanligare inom det primärpreventiva området. Det behövs en tydligare empowermentstrategi om ungdomsinflytandet ska kunna öka även inom det sekundär- och kanske till och med inom det tertiärpreventiva området. Nordlund visar att en viktig beståndsdel inom tertiärpreventionen är att ungdomarna känner delaktighet och engagemang för sin egen utveckling (Nordlund 2002). Perneman och Branzell betonar att en viktig dimension i Nexus verksamhet är att skapa utrymme för de deltagande ungdomarnas medskapande kraft (Perneman och Branzell 2002).

Utvärderingen

Nio forskare med olika forskningsinriktningar, utbildningsnivå och utvärderingserfarenheter från olika universitet och högskolor kontrakterades för att följa projektet. De ansvarade var och en för olika kommuner, men träffades även regelbundet för att diskutera gemensamma frågor. Det omfattande dokumentationsarbete som en utvärdering av detta slag vanligen kräver skulle i Samverkansprojektet skötas av studenter som läser på C-nivå så att forskarna kunde ägna sig åt fördjupningar. Forskarna skulle även ge synpunkter till kommunerna efterhand som projektet utvecklades. Denna stödjande roll är inte så vanlig inom utvärderingsforskningen. Den tycks vara mer inspirerad av ett empowerment perspektiv. Genom själva forskningsprocessen försöker forskaren få till stånd ett förändringsarbete bland deltagarna. Denna typ av forskning kräver täta kontakter med ett ömsesidigt informationsutbyte mellan forskare och deltagare. Angreppssättet har inte kommit till användning i alla kommuner utan enbart på vissa håll. Enligt intervjuerna med projektsamordnarna fanns det på vissa håll större förväntningar på denna typ av löpande utvärdering än vad som faktiskt skett.

Den centrala utvärderingssamordnaren vid Ungdomsstyrelsen skulle dra slutsatser från det samlade materialet och skriva slutrapporten. Slutrapporten skulle utgöras av en sammanfattning av forskarnas fördjupningar och det är denna rapport ni läser nu.

Samverkan

Samverkansprojektet bygger vidare på en lång svensk tradition av socialt samhällsarbete. Verksamheten byggs underifrån och styrs så lite som möjligt av centrala direktiv. Denna tradition tar utgångspunkt i individerna och deras behov. Samhällsarbetaren finns i bakgrunden för att stötta, hjälpa och vägleda så att rörelsen går i rätt riktning. Empowermentperspektivet har ett liknande budskap där en viktig fråga är att det förebyggande arbetet bör föras närmare och i samarbete med de inblandade grupperna.

Samverkan har enligt fler av temarapporterna vunnit på att olika aktörer kunnat behålla sin specifika yrkeskompetens och träffats för att lösa vissa speciella problem (se särskilt Brännberg och Bjerkman 2002). I denna samverkansform har ingen part större inflytande än någon annan utan man träffas på lika villkor. För att skapa detta behövs en samordnare utan starka kopplingar till någon av de samverkande parterna. En viktig förutsättning för att denna fria roll ska fungera är att den har ett tydligt bemyndigande från något håll som accepteras av samtliga inblandade parter. I flera fall har yrkesgruppen fritidsledare visat sig vara bra på att genomdriva det interna förändringsarbetet mot en ökad samverkan. Fritidsledarna står lägst i den kommunala hierarkin och har minst att förlora på en nyordning. Det var ofta de som stod för nytänkandet och sammanhållningen inom Samverkansprojektet och tydligast solidariserade sig med ungdomarna. Övriga aktörer hade en högre professionell status och litade oftare till det egna yrkets sakkunskap.

Ungdomsinflytande

Inom Samverkansprojektet var tanken att ungdomar skulle få ett ökat inflytande. Framförallt har ungas inflytande diskuterats på fyra olika nivåer. För det första finns inflytande i form av ungdomsråd, parlament eller liknande som befattar sig med den kommunala planeringen. På andra håll har rådslag eller enkäter använts för att inhämta ungdomarnas åsikter. Inflytandet kan även ske inom de olika verksamheterna eller projekten i form av ungdomsdeltagande i styrelser och ledningen av föreningar osv. Slutligen har det handlat om inflytande i form av valfrihet, att det till exempel finns ett tillräckligt brett utbud av fritidsaktiviteter så att ungdomarna kan rösta med fötterna och helt enkelt delta i den verksamhet som passar dem bäst.

Tanken om ungdomsinflytande har växt sig starkare under projektets gång. Regeringens ungdomspolitiska proposition har här spelat en viktig roll såväl inom den kommunala verksamheten som för forskarna. Många nämner propositionen när de diskuterar inflytandefrågor. Den mest övertygande formen av ungdomsinflytande inom Samverkansprojektet har handlat om inflytande inom olika former av verksamheter för utsatta ungdomar som till exempel rapporterats från erfarenheterna i Växjö (Trondman 2002). Inflytande över den kommunala planeringen har inte varit lika framgångsrik i de fall sådan förekommer i utvärderingsrapporterna (se bl.a. Petersson 2002).

Samverkansprojektet lägger ett stort ansvar på vuxenvärlden. Det är den lokale projektsamordnarens uppgift att hålla så pass tät och bra kontakt med ungdomarna i området att han eller hon kan fungera som deras ställföreträdare i samverkan med andra aktörer. I flera fall har det därför bland annat funnits krav på att denna person inte ska vara alltför gammal själv. Inom flera projekt nämns att den personal som arbetar direkt med de unga bör vara känsliga för ungdomarnas önskemål, agera uppmuntrande och stödja deras initiativ (se t.ex. Petersson 2002 eller Brännberg och Bjerkman 2002). Självklart ger detta ett högst begränsat inflytande över verksamhetsplaneringen i stort till ungdomarna. Men angreppssättet tar hänsyn till 1970-talets slutsatser om det klassberoende engagemanget. De personer som engagerar sig i de stora frågorna och organiserar sig i ungdomsråd eller andra former av inflytandeforum har en tendens att komma från mer välsituerade förhållanden än Samverkansprojektets målgrupp (Rönnols 2002).

I andra projekt betonas att de lokaler som används bör vara ändamålsenliga och attraktiva så att de lockar till sig ungdomarna (Hall 2000, Nordlund 2002, Trondman 2002). Lokalerna bör ligga där ungdomarna naturligt vistas och de bör inte ha alltför dåligt rykte. I Östersund fick det Individuella programmet draghjälp av att det placerades i attraktiva lokaler som användes för lokalradio, replokaler och andra populära aktiviteter. Omvänt hade det individuella programmet i Härnösand svårigheter på grund av att den byggnad som användes för Äventyrsskolans verksamhet även användes för rehabilitering av narkomaner som eleverna inte ville förknippas med.

Olika kommuner har kommit olika långt

Syftet med Samverkansprojektet var att pröva olika modeller för samverkan i kommunerna. I många kommuner kom Samverkansprojektet in i redan etablerade samverkansstrukturer och där har man försökt bygga vidare på dessa. Andra kommuner hade inte kommit lika långt. Tanken var att de olika kommunerna skulle kunna lära av varandra. Urvalet medförde samtidigt att projektet fick olika innebörd i olika kommuner och för olika aktörer inom kommunerna. De som hade samarbetsformer som låg i linje med det nya projektet kände sig

stärkta av uppmärksamheten medan andra, med andra former av samarbete eller inget samarbete alls, såg projektet som mer nydanande. Projektet har som helhet varit väldigt öppet för olika sätt att organisera samverkan men grundstrukturen har varit densamma överallt. På vissa orter medförde denna grundstruktur inga större förändringar av invanda mönster medan andra fick tänka i nya banor. Där det redan funnits en invand samverkansform har det visat sig svårt att utveckla denna ytterligare genom att till exempel ta in nya aktörer (Hellström 2002). Där grundstrukturen varit alltför långt ifrån de etablerade formerna har det också visat sig svårt att anpassa dem enligt det nya mönstret (Rönnols 2002). Samverkansprojektet tycks ha varit mest utvecklande i de kommuner som haft en tradition av nätverkstänkande och som sett fördelarna med detta men som inte haft alltför starka etablerade samverkansgrupper som tilldelats uppgiften att driva projektet i kommunen (Brännberg och Bjerkman 2002).

Det har alltså visat sig främja samverkan när nätverkstänkandet finns etablerat i kommunen sedan tidigare men man bör dock vara på det klara med att samverkan har ett pris och är man inte beredd att betala det priset bör man inte inleda ett samverkansprojekt. Priset för samverkan betalas i huvudsak av tid. Det är tidsödande med samverkan och många kommuner påtalar behovet av kontinuitet i projektet. Samverkansprojektet har haft gott om tid men det tycks ändå inte räcka. Vi måste söka efter en rimlig ambitionsnivå för samverkan. Vissa av de projekt som varit aktuella inom Samverkansprojektet har enbart behövt ett minimum av samverkan medan andra ställt så höga krav på sina medlemmar att det gått ut över deras privatliv (se till exempel Nordlund 2002 och Hellström 2002). Det är tydligen så att olika verksamheter föder olika behov av samverkan och det gäller att hela tiden göra kopplingen mellan ungdomsarbetet och samverkan tydlig och flexibel för att inte riskera merarbete.

En lärdom från arbetet med Samverkansprojektet är att kommunerna har stora behov av kontakter sinsemellan (se framförallt intervjuerna med de lokala projektsamordnarna). Det finns ett stort intresse av ungdomsfrågor samtidigt som många som arbetar med dem har ett ganska begränsat ansvarsområde. Många söker bekräftelse på att deras arbete fyller en funktion och att de inte är ensamma om sina problem. Här har Ungdomsstyrelsen en viktig uppgift att fylla. Ungdomsarbetarna gör ofta ett viktigt arbete och har mycket att vinna på kontakter både inom kommunen, med andra som arbetar med unga, men även med andra personer med liknande arbetsuppgifter i andra kommuner. Det finns ett behov av att tala om sin arbetssituation och jämföra sina erfarenheter med andra som också arbetar med ungdomar.

Målgrupper

I Ungdomsstyrelsens handlingsplan sägs att målgruppen för projektet ska vara relativt vid. Målgrupperna varierar mellan kommuner och verksamheter. I flera kommuner tycks det ha varit svårt att avgöra vilka ungdomar som ska få resurserna: de vanliga, de särskilt initiativrika eller de med mer problem (Rönnols 2002, Brännberg och Bjerkman 2002) Detta är en olöslig och förhoppningsvis onödig frågeställning. Den tycks dock vara aktuell på vissa håll och den har till och med förstärkts av budskapet om ökat ungdomsinflytande som finns i den ungdomspolitiska propositionen. Svaret är naturligtvis att ingen av grupperna ska gynnas på den andras bekostnad. De med större problem behöver mer stöd för att kunna utveckla sin initiativkraft. De behöver andra och kanske mer omfattande insatser från samhället. Men samtidigt måste det finnas utrymme för dem med en mindre problemtyngd bakgrund att utveckla sina talanger och ha en stimulerande tillvaro på sin fritid.

Inom flertalet av de verksamheter som beskrivs har målgrupperna på ett eller annat vis varit att betrakta som utsatta eller i riskzon. Somliga projekt har haft ett mer tydligt problemorienterat fokus medan andra haft en mer generell karaktär. Många projekt är av

typen ”vettiga fritidsaktiviteter för unga i riskzon”. Projekt av denna typ riktar sig till den manliga befolkningen i större utsträckning än den kvinnliga eftersom dessa lättare attraheras till denna typ av verksamhet (SOU 1996:3). Det är mycket möjligt att könsfördelningen är den mest optimala inom de olika projekten, om en sådan överhuvudtaget är möjlig att avgöra, men vi vet endast mycket lite om det eftersom det inte är något tema för någon av forskarrapporterna. Dokumentationen är bristfällig vilket även utgör en indikation på att denna fråga inte varit prioriterad inom Samverkansprojektet¹⁹.

Inom forskningen kring begreppet *känsla av sammanhang* (KASAM) påpekas att stabilitet och förutsägbarhet gör tillvaron mer begriplig och lättare att hantera. Om en ung person upplever familjelivet som stökigt och otryggt blir det desto viktigare med stabilitet och kontinuitet utanför hemmet. En trygg och stabil miljö på fritiden eller i skolan blir därför oerhört viktig för dessa människor. Samverkansprojektet har på olika vis bidragit till att skapa sådana miljöer. Samtidigt har projektet visat att det ofta inte behövs mycket samverkan för att skapa dessa, det räcker med ett fåtal personer med de rätta resurserna (Nordlund 2002, Trondman 2002).

Eldsjälar i en tydlig grundstruktur

En tanke bakom Samverkansprojektet har varit att ta till vara de engagerade ungdomsarbetsarnas resurser. Vissa kommuner har gått väldigt långt i denna riktning medan andra varit mer försiktiga. En viktig slutsats är att ungdomsarbetet inte enbart kan bygga på eldsjälarnas engagemang utan det är viktigt att ta till vara detta utan att varken utnyttja dessa personers goda vilja alltför hårt eller avsäga sig ett offentligt ansvar för frågorna. De kommuner som lyckats balansera engagemanget och professionaliteten har i en jämförelse visat sig mest framgångsrika (Petersson 2002). Det behövs samverkansmodeller som är öppna och mottagliga för nya idéer, men det är det offentligas ansvar att stå för grundstrukturen i dessa.

Samverkansprojektets olika intressenter

Samverkansprojektet utgår i huvudsak från ungdomsarbetsarnas synvinkel. Det är dessa som oftast är studieobjekten i utvärderingsrapporterna och många förslag går ut på att stärka deras roll inom den kommunala samverkan. De är talesmän för ungdomarna och de har i projektets grundstruktur fått en fri roll gentemot andra aktörer. En annan viktig grupp av intressenter som till stor del format projektet är forskarna. De har både haft en stödjande och utvärderande funktion gentemot projekten och de har haft ett fritt uppdrag från Ungdomsstyrelsen. Regeringen och Arvsfondsdelegationen har haft en nedtonad roll. Projektledarna vid Ungdomsstyrelsen har haft en betydelsefull position där de tillsammans med generaldirektören och andra enheter vid Ungdomsstyrelsen, formulerat handlingsplaner, valt ut kommuner, rekryterat forskare, beviljat projektstöd och ordnat olika former av seminarier. Ungdomarnas inflytande över Samverkansprojektet kunde ha varit större. Deras intressen tolkas hela tiden fram via olika förmedlare. Ungdomsstyrelsen pekade redan i den inledande handlingsplanen på vikten av ungdomsinflytande inom projektet. De lokala projektsamordnarna fungerade i flera fall som effektiva språkrör för olika ungdomsgrupper och forskarna diskuterar ungdomarnas roll i sina rapporter. Men det direkta ungdomsinflytandet var enligt vår mening ändå inte tillräckligt i projektet.

¹⁹ Det finns enbart enstaka uppgifter om vilka målgrupper som varit aktuella inom projektet. Vi vet till exempel inte heller vilka åldersgrupper som varit aktuella eller i vilken utsträckning projekten involverat ungdomar med invandrarbakgrund eller unga med problematiska hemförhållanden.

Framtida projekt bör sträva efter att finna strategier för ett ännu tydligare inflytande för olika ungdomsgrupper. Särskilt bör man då sträva efter att göra grupper som traditionellt inte självmant tar egna initiativ till projektverksamhet och liknande mer delaktiga inom olika verksamheter. Samverkansprojektet har visat att arbetssättet för detta skiljer sig åt beroende på vilka målgrupper verksamheten riktas mot liksom vilka olika aktörer som driver projekten.

Ett sätt att beakta ungdomars idéer kan vara att på ett mer systematiskt sätt fråga ungdomar själva vilka problem de upplever i sin vardag²⁰. I ett nergånget centrumområde i en av Samverkansprojektets medverkande kommuner, Hammarby-Råby, genomfördes ett omfattande arbete för att ta reda på invånarnas åsikter inför förnyelsen av Råby-centrum. Den omfattande förankringsprocessen innebar att de ursprungliga planerna fick ändras och centrumet invigdes senare än planerat i december 2001. Ingen av temarapporterna tar upp detta arbete men den lokala projektsamordnaren menar att projektet bidragit till en ökad delaktighet bland de inblandade. Samtidigt finns det en betydande risk att deltagarna blir besvikna på grund av orealistiska förhoppningar om möjligheterna att genomföra förslagen. Tänker man genomföra sådana studier bör man vara beredd på att agera efter svaren, som man gjort i Västerås, annars gör man enbart ungdomarna en otjänst. En viktig lärdom från Samverkansprojektet är annars att ett stort ansvar för ungdomarna vilar på oss vuxna. Vi vet ofta ganska väl vad de har för behov och det gäller att agera utifrån denna kunskap.

Slutord

Ungdomsstyrelsen vill avsluta denna rapport genom att formulera ett antal slutsatser som vi tycker oss kunna dra från arbetet med Samverkansprojektet. Vi har försökt rikta dessa slutsatser till olika aktörer som varit aktuella inom projektet. Eftersom det rör sig om ett samverkansprojekt som består av många olika delar och det inte alltid är lätt att avgöra vem som ska betraktas som huvudman för dessa ber vi om överseende med att målgrupperna ibland ändå är otydliga.

Den generella välfärden

De strukturella förändringarna under 1990-talet har flyttat över ett stort ansvar för ungas välfärd till den privata sfären med familjen som huvudsaklig försörjningskälla. Arbetslösheten bland unga är fortfarande högre än bland andra åldersgrupper. Det är av central betydelse att unga kan försörja sig själva och att de som ännu inte avslutat sin utbildning kan se fram emot ett stimulerande arbetsliv när de ska stå på egna ben.

Kommunal samverkan

Se till så att ingen part dominerar samverkan

Samverkan stimuleras då samtliga parter kan delta på lika villkor. Det behövs en organisation som kan ta till vara olika parter intressen och där dessa kan mötas kring verksamheter som de olika deltagarna finner ligga i linje med sina intressen. Förutsättningarna för samverkan ser olika ut beroende på deltagande aktörer och vilka målgrupper som är aktuella. De bästa förutsättningarna för samverkan finns då parterna har utsikter att göra tydliga vinster genom samverkan. Den kommunala samverkan stärks av en oberoende ungdomssamordnare som är centralt belägen i den kommunala organisationen och som inte har någon starkare koppling till en enskild förvaltning.

²⁰ Till exempel med hjälp av surveyundersökningar i skolan, där en stor del av målgruppen befinner sig.

Missbruka inte eldsjälarna

Det finns en risk att vi i besparingstider lägger ett alltför stort ansvar på enskilda medborgares engagerade deltagande. Eldsjälarna kan vara anställda inom olika verksamheter, kommunen eller frivilliga. Deras engagemang och idéer förtjänar att tas till vara men risken finns att de bränns ut och att organisationer som byggs kring dessa har svårt att leva vidare. Verksamhet som drivs av eldsjäluriskerar att bli alltför personbunden, erfarenheter och kunskaper överförs inte i tillräcklig utsträckning till den ordinarie organisationen.

Genomför undersökningar av ungas behov och agera efter dessa

Samverkansprojektet har visat att ungdomspolitikerna kan vinna på att göra ungdomar från olika typer av målgrupper mer delaktiga i de verksamheter som de medverkar i. Samtidigt visar projektet att vuxenvärlden har ett stort ansvar för att ge grupper som annars inte kommer till tals goda förutsättningar att ge uttryck för sina behov. Det är viktigt att uppmärksamma de olika problem som unga kan ha i sin vardag och agera för att undanröja dessa. Inom flera områden vet vi ganska väl hur ungas situation ser ut och vilka behov de har. I andra fall finns det vinster att göra på att kartlägga situationen och behoven tydligare. Vikten av att också agera efter de resultat som framkommer i sådana undersökningar kan inte nog understrykas. Genomförandet av sådana undersökningar bidrar också till att fokus behålls så att verksamheten koncentreras kring ungas villkor och onödigt arbete kan undvikas.

Knyt samverkan till verksamheten

Kommunal samverkan mellan olika förvaltningar kan ha en mängd olika målsättningar. En viktig form är samordning där syftet är att undvika resursslöseri i form av verksamheter som krockar i tid eller på annat sätt. Samverkan kan även fylla ett viktigt syfte för att identifiera unga i riskzon, vilka ungdomar som har problem inom skolan, kontakter med socialtjänsten och kanske till och med besvär med polisen. För ungdomar med uttalade problem eller som befinner sig i riskzon för att utveckla problem finns tydliga vinster att göra på att samverka för att främja en gynnsam utveckling. Det måste dock finnas ett tydligt syfte för samverkan om den inte ska ta alltför mycket tid i anspråk. Kostnaden för samverkan betalas till stor del av tid. Erfarenheterna visar att det är väldigt tidsödande att samverka och att tidsplaneringen ofta spricker. Samverkansprojektet har visat att det inte behövs mycket samverkan för att skapa en bra verksamhet inom sådana områden där syftet är klart formulerat.

Verksamheten

Ordna stödjande verksamheter för unga i riskzon

Samverkansprojektet har visat flera exempel på projekt som med ganska enkla medel tycks fungera väl och ge deltagarna välbehövligt stöd i sin utveckling. Erfarenheterna från bland annat Östersund och Växjö visar tydliga likheter sinsemellan och kan jämföras med forskningen kring maskrosbarn och begreppet Känsla av sammanhang, KASAM. Folkhälsoinstitutet har publicerat en lista på fyra centrala skyddsfaktorer som praktisk vägledning i ungdomsarbetet (Hagström et al 1998). Liknande listor finns från erfarenheterna i Växjö och Östersund (Trondman 2002, Petersson 2002 och Nordlund 2002). De utgör naturligtvis förenklingar men är högst användbara för att planera projekt för utsatta ungdomar.

Beakta forskningsresultat

Det finns en utbredd tillämpad forskning som ofta ger relativt konkreta resultat som är värda att omsätta i praktiken. Nordlund gör en summering av det internationella forskningsläget när det gäller att utforma behandlingsprogram för unga i riskzon. Det finns även tillämpad forskning inom andra områden som inte beaktas i lika stor utsträckning inom

Samverkansprojektet. Några sådana områden är forskningen kring ungdomars skilda fritidsvanor, marginaliseringsforskning och forskning kring särskilt utsatta geografiska områden. Ibland kan forskningsresultat vara svårtolkade för den praktiska verksamheten och inte ge mycket praktisk vägledning. Nordlund har dock visat ett sätt att använda forskningsresultaten i den praktiska verksamheten inom sitt område.

Verksamheterna bör vara attraktiva och lagom utmanande

Samverkansprojektet visar att olika ungdomsverksamheter måste utformas så att de attraherar olika ungdomsgrupper. Det är viktigt att ungdomarna deltar på sina villkor och finner verksamheten lagom utmanande. Utifrån den enskilda individens horisont är det viktigt med en ständig utveckling. Däremot behöver inte själva verksamheten ständigt förändras. Det räcker att den skapar utrymme för de enskilda individerna att utvecklas. Ungdomar växer och utvecklas men det kommer hela tiden nya som också behöver utrymme för sin utveckling. Samverkansprojektet har visat flera exempel där gamla industribyggnader kunnat utnyttjas för en bra ungdomsverksamhet²¹. Det är viktigt med ett öppet förhållningssätt gentemot enskilda ungdomar och olika grupper av unga och att samtidigt skapa förståelse för andra ungdomars och vuxnas vilja och synsätt.

Det behövs lämpliga ungdomsledare

Samverkansprojektet lägger ett stort ansvar för ungas utveckling på vuxenvärlden. Det offentliga har ett ännu större ansvar för de unga som har svåra hemförhållanden. För detta arbete betonas ofta rent personliga egenskaper hos ungdomsledarna som centrala för att stödja och stimulera ungas utveckling. Som grund för dessa personliga egenskaper bör det dock finnas en professionalitet som ger ledarna stöd i sin yrkesutövning. Det behövs professionella ungdomsledare med kunskap om hur de bör agera i särskilt svåra situationer och som har en tydlig förankring i sin egen vuxenidentitet för att kunna fungera som bra ungdomsledare.

Låt deltagarna vara med och bestämma över verksamheten

Ofta är ganska enkla frågor av största vikt för att stimulera ett ökat deltagande från de inblandade ungdomarna. Unga vill, liksom vuxna, vara med och bestämma vilken färg det ska var på väggarna i ungdomsgården. De vill bestämma mål för utflykten och vilken matsäck de ska ha med sig. Samverkansprojektet har visat att sådana frågor är viktiga för utvecklingen av ungdomars demokratiska känsla. Vi får för den sakens skull inte glömma att ungdomar som vill även bör få delta i mer övergripande frågor som till exempel den kommunala planeringen. Det handlar om olika typer av ungdomsinflytande som kräver ett öppnare samhälle på flera olika plan.

Utvärdering

Ge forskarna avgränsade uppdrag

Forskarna fick väldigt öppna uppdrag inom Samverkansprojektet. Självklart är det viktigt att värna om forskningens frihet men resurserna hade kunnat utnyttjas bättre om man i ett tidigare skede kommit överens om en tydligare arbetsfördelning. Även forskningen vinner på en mer utarbetad forskningsplan redan i inledningsskedet. Bristen på systematisk dokumentation av till exempel de deltagande ungdomarnas kön och ålder samt vilken typ av verksamhet som bedrivits gör det svårt att ge en övergripande beskrivning av hela projektet liksom av hur det utformats i olika kommuner.

²¹ Inom Samverkansprojektet finns samtidigt exempel där ungdomarna använts för att fylla lokaler som man annars inte riktigt visste vad man skulle göra med. Sådant vill vi självfallet inte rekommendera.

Dokumentera verksamheten och stöd utveckling

Utvärderingen av Samverkansprojektet syftade till att ge stöd i processen under arbetets gång. Erfarenheterna visar att kommunerna har ett omfattande behov av stöd och uppmuntran. Ett sätt att utveckla denna sida av projektet kan vara att stimulera till en mer omfattande användning av självutvärdering av projekten inom kommunerna. Självutvärderingarna kunde användas som komplement till de C-uppsatser som använts för att dokumentera verksamheten, men även för att jämföra erfarenheterna mellan de olika kommunerna och projekten. En sådan process behöver omfattande stöd från forskare med erfarenheter från denna typ av arbete. Denna typ av stödjande utvärdering har kommit till mycket olika användning i olika kommuner. Alla kommuner har följts av forskare men arbetet i vissa kommuner har mer haft karaktären av traditionell utvärdering medan forskare i andra kommuner till och med har tagit med ungdomsarbetarna i rapportskrivandet. Angreppssättet har en tendens att lyfta fram goda exempel på verksamheter som fungerar väl och förbise delar som fungerar mindre bra. Detta leder naturligtvis till att resultaten blir positivt vinklade.

Kombinera kvantitativa och kvalitativa metoder

Inom Samverkansprojektets utvärdering har enbart kvalitativa metoder kommit till användning. Med facit i hand borde processen ha kompletterats med ett mer systematiskt insamlande av viss grundläggande information till exempel olika deltagares kön, ålder och vilken typ av verksamhet som bedrivits. Detta ger en större möjlighet att beskriva projektet som helhet och det ger större möjligheter att analysera strukturella frågor.

Genomför flerårsuppföljning av PLUS och Samverkansprojektet

Redan i slutrapporten från PLUS-projektet förslogs det att en uppföljning skulle genomföras några år efter att projektet avslutades. Någon sådan har aldrig gjorts. Vi vet genom de beskrivningar och analyser som gjorts av de bägge projekten hur arbetet gick till och vad som eftersträvades men vi vet inte om de efterstävade resultaten uppnåddes. Vi vet inte om projekten ledde till några bestående effekter eller om utvecklingen ser likadan ut i projektkommunerna som på andra jämförbara orter. Det skulle vara intressant att återkomma till PLUS-områdena ett antal år senare för att se vad som hänt och det skulle vara lika intressant att studera om Samverkansprojektet ledde till några bestående förändringar i några kommuner ett par år senare.

Jämlika villkor inom forskargruppen

Forskargruppen som arbetade med Samverkansprojektet bestod till hälften av doktorander och till hälften av disputerade forskare. Enbart i ett fall var det så att en av de disputerade hade handledaransvar för en av doktoranderna. Övriga kom från olika universitet och olika discipliner. Doktoranderna hade självfallet handledare inom sin institution men dessa har inte särskilt engagerats i Samverkansprojektet. Dessa förhållanden gör att de odisputerade hamnar i underläge gentemot sina disputerade kollegor i forskargruppen. Det är svårt att samverka på lika villkor under dessa ojämlika förhållanden. Samverkan i forskargruppen kan stödjas på liknande sätt som den kommunala samverkan. Antingen bör beställaren, det vill säga Ungdomsstyrelsen, ta ett tydligare samordningsansvar eller så kan handledarna vid de olika institutionerna göras tydligare ansvariga för sina doktorander eller så kan forskarna inom gruppen ges klarare direktiv. Samverkan inom gruppen sker annars på ojämlika villkor vilket inte gynnar ett gott resultat.

Utvecklingsprojekt som stimulerar kunskapsutveckling

Staten kan ha olika syften med att fördela medel till lokala utvecklingsprojekt. I detta fall har regeringen haft som ambition att, förutom att fördela medel till olika lokala verksamheter,

även stimulera en utveckling av den kommunala verksamheten och generera kunskap om praktisk samverkan för unga i riskmiljöer. Fördelningen av medel till verksamheter har i detta projekt snarast varit underordnat syftet att generera kunskap och bidra till kommunal utveckling. En sådan ambition förutsätter att tillräckliga resurser avsätts för såväl en aktiv projektledning som forskning, utvärdering och dokumentation. Det innebär med nödvändighet att en större andel av verksamhetsmedlen bör gå till handläggning och dokumentation vid denna typ av utvecklingsprojekt än vad som är fallet om ambitionen endast är att handlägga ansökningar och fördela medel utifrån givna kriterier. De medel som avsätts för handläggning, dokumentation och utvärdering vid exempelvis arvsfondssatsningar bör därför få variera beroende på syfte och ambitionsnivå med satsningen.

Referenser

- Antonovsky, Aaron (1991): *Hälsans mysterium*. Stockholm: Natur och kultur.
- Berggren, Bengt (1986): i *Socialmedicinsk tidskrift* nr 7-8 1986.
- Bjurström, Erling (1997): *Högt och lågt: smak och stil i ungdomskulturen*. Umeå: Boréa.
- Brännberg, T och Bjerkman, A (2002): *Ungdomsprojekt i brytningstid – på spaning efter en senmodern offentlig sektor*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.
- Ds 1995:54. *Plus för unga – slutsatser från lokalt utvecklingsarbete* Slutrapport från PLUS-gruppen inom Civildepartementet.
- Ds 1995:54 bilaga 1. *Plus för unga i Göteborg. En studie av projekt, samverkan och eldsjälar* Tore Brännberg, PLUS-gruppen inom Civildepartementet.
- Ds 1995:54, bilaga 2. *Plus för unga i Malmö, Norrköping och Sundsvall* Matts Mosesson, hans Melkersson och Johnny Karlsson, PLUS-gruppen inom Civildepartementet.
- Ds 1995:54, bilaga 3. *Plus för unga i Stockholm* Birgitta Sahlin och Anita Söderlund, PLUS-gruppen inom Civildepartementet.
- Ds 1996:59. *Allas vårt ansvar. Ett nationellt brottsförebyggande program* Justitiedepartementet.
- Fornäs, Johan et al (red) (1984): *Ungdomskultur: Identitet och motstånd*. Stockholm: Akademilitteratur.
- Forsberg, Erik et al (red) (1997): *Frigörande kraft. Empowerment som modell i skola, omsorg och arbetsliv*. Stockholm: Gothia.
- FN (1995): *World Programme of action for Youth to the Year 2000 and Beyond* Resolution 50/81.
- Guba, Egon G & Lincoln, Yvonna S (1989): *Fourth Generation Evaluation*. London New Delhi: Sage, Newbury Park.
- Hagquist, Curt & Starrin, Bengt (1997): *När krisen slår mot de unga! Om uppväxtvillkor i 90-talets Sverige*. Stockholm: Gothia.
- Hagström, Ulf et al (1998): *Låter sig skyddsänglar organiseras? Hälsofrämjande strategier för ungdomar i utsatta bostadsområden*. Rapport 1998:41, Stockholm: Folkhälsoinstitutet.
- Hall, P (2000): *Samverkan i Härnösand – en utvärdering av ett projekt angående ungdomar i riskmiljöer*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.
- Hellström, K (2002): *Smarta lösningar – en utvärdering av TeenWork. Barn- och ungdomsarbetare i samarbete i Gamla Uppsala kommun*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Inrikesdepartementet (1996): *Uppdrag till Ungdomsstyrelsen att utarbeta en handlingsplan för att samordna insatser för utsatta ungdomar i ett antal medelstora kommuner* Regeringsbeslut 57 1996-12-05 Stencil, In96/2713/UN.

Karlsson, Ove (1995): *Att utvärdera – mot vad? Om kriterieproblemet vid intressentutvärdering.*, institutionen för pedagogik, Lärarhögskolan i Stockholm: HLS förlag.

Lab, Steven P (1997): *Crime Prevention. Approaches, Practices and Evaluations. Third Edition.* Cincinnati, Ohio, USA: Anderson publishing Co.

Lundberg, Bertil och Starrin, Bengt (red) (1997): *Frigörande kraft. Empowerment som modell i skola, omsorg och arbetsliv.* Stockholm: Gothia.

Nordlund, O. (2002): *En utvärdering av Gamla Tingshusets samverkansprojekt med Wargentinskolans individuella program.* Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Patton, Michael Q P (1980): *Qualitative Evaluation and Research Methods.* Second edition, London, Newbury Park och New Delhi: Sage publications.

Perjos, S. (2002): *Klart det betyder något att folk bryr sig - samverkan för ungdomar i Lindesberg.* Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Perneman, J-E och Branzell Hermelin, M. (2002): *Inuti mötet- om nätverk och medskapande som frigörande kraft..* Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Pettersson, C (2002): *Sektorsövergripande arbete är så svårt alltså - erfarenheter och lärdomar från Ronneby och Växjö kommuners samverkansprojekt.* Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Pierre, Jon (2001): *Decentralisering, governance och institutionell förändring* (s. 105–126) i Rothstein, Bo (red) ”Politik som organisation. Förvaltningspolitikens grundproblem” Tredje upplagan. , Stockholm: SNS förlag.

Proposition 1998/99:115. *På ungdomar villkor. Ungdomspolitik för demokrati, rättvisa och framtidstro.*

Ring, Jonas (1999): *Hem och skola, kamrater och brott.* Kriminologiska institutionens avhandlingsserie nr 2, Stockholm.

Rombach, Björn och Sahlin-Andersson, Kerstin (red) (1995): *Från sanningssökande till styrmedel. Moderna utvärderingar i offentlig sektor.* Stockholm: Nerenius och Santéus förlag.

Ronby, Alf (1992): *Grupporganisering för handling* (s. 48–84) i Sundh, Kenneth & Turunen, Päivi (red) (1992) ”Social mobilisering. Om samhällsarbete i Sverige.” Stockholm: Publica.

Rossi, Peter H et al (1999): *Evaluation: systematic approach* Thousand Oaks, California & London: Sage publications

Rönnols, G. (2002): *Det är väl bara för de duktiga - ett samverkansprojekt för utsatta ungdomar i Umeå*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

SOU 1990:36. *Storstadsliv: rika möjligheter hårda villkor* Slutbetänkande av Storstadsutredningen.

SOU 1991:12. *Ungdom och makt. Om ungdomars inflytande och jämlikhet på 1990-talet* Betänkande av ungdomskommittén.

SOU 1996:3. *Fritid i förändring. Om kön och fördelning av fritidsresurser*. Slutbetänkande från Fritidsutredningen.

SOU 1996:177. *Egenmakt – att återerövra vardagen* Delbetänkande av storstadskommittén.

SOU 2001:79. *Välfärdbokslut för 1990-talet* Slutbetänkande av kommittén Välfärdsbokslut.

Sundh, Kenneth & Turunen, Päivi (red) (1992): *Social mobilisering. Om samhällsarbete i Sverige*. Stockholm: Publica.

Sundh, Kenneth (1999): *Socialtjänstens strukturinriktade arbete – utveckling, möjligheter och hinder*. Rapport i socialt arbete nr 92–1999, institutionen för socialt arbete, Socialhögskolan, Stockholm.

Starrin, Bengt (1997): *Empowerment som tankemodell* (s. 9–32) i Lundberg, Bertil och Starrin, Bengt (red) (1997) ”Frigörande kraft. Empowerment som modell i skola, omsorg och arbetsliv” Stockholm: Gothia.

Starrin, Bengt och Forsberg, Erik (1997): *En forskningsstrategi för empowerment* (s 33–49) i Lundberg, Bertil och Starrin, Bengt (red) (1997) ”Frigörande kraft. Empowerment som modell i skola, omsorg och arbetsliv. Stockholm: Gothia.

Statens Ungdomsråd (1981): *Ej till salu* Stockholm: Liber förlag.

Trondman, Mats (2002): *Från ingenmansland till samverkansland* Manus för publicering i ”Tillsammans” Ungdomsstyrelsen skrifter nr 2.

Trägårdh, Lars (2000): *Empowerment och egenmakt* Stockholm: Timbro/Centrum för välfärd efter välfärdsstaten.

Ungdomsstyrelsen (1997): *Handlingsplan för utvecklingsprojekt angående lokal samverkan med ungdomar i ett antal medelstora kommuner*. Stencil, Dnr 21-419/97.

Ungdomsstyrelsen (1997a): *Lägesbeskrivning av arbetet med samordningen av insatser för utsatta ungdomar det s.k. Samverkansprojektet*. Stencil Dnr 11-5/97.

Ungdomsstyrelsen (1998): *Utvärderingsplan för Samverkansprojektet*, Stencil 16 februari 1998.

Ungdomsstyrelsen (1998a): *Att förebygga eller främja – Det är frågan* sammandrag från Ungdomsstyrelsens idékonferens den 28 januari 1998, stencil.

Ungdomsstyrelsen (1999): *Bakgrund till urvalsprocessen samt kort beskrivning av de 15 pilotkommuner som regeringen utsett att ingå i Samverkansprojektet*. Stencil daterad 1999 03 02.

Ungdomsstyrelsen (2001): *Ung 2001 – första årets uppföljning av den nationella ungdomspolitikerna*. Ungdomsstyrelsen utredningar nr 26.

Vedung, Evert (1998): *Utvärdering i politik och förvaltning* Andra upplagan, Lund: Studentlitteratur.

Vogel, Joachim (1998): *Välfärdssverige på 90-talet. Särart och framtid*. (s 17–32) i Starrin, Bengt & Svensson Ronny (red) ”Sverige efter välfärdskrisen”. Umeå: Boréa.

Westin, Kenneth (2001): *Endast genom främjande fritidsledarskap uppnås resultat!* (s. 26–27) i Fria tider nr 2-3-01.

Bilaga 1

Projektbeskrivningar av de 15 ingående samverkanskommunerna enligt samarbetsavtalen med Ungdomsstyrelsen

I *Härryda kommun* är det kommunstyrelsen som har den politiska ledningen för projektet. De ingående samverkansparterna är bl.a. politiker och förvaltningar från skola och kultur/fritid, ungdomar, föräldrar, föreningar, närpolis, kyrkor, folkhögskola och studieförbund. Projektets avsikt i Härryda kommun är att ytterligare förbättra förutsättningarna för utbildning och förebyggande arbete samt att skapa mötesplatser som stärker det sociala kapitalet och kommunikationen över generationsgränserna.

De tänkta metoderna för att uppnå målen med Samverkansprojektet i Härryda kommun är information, kontaktskapande arbete, förändringsarbete, samhällsarbete, social mobilisering, utbildningar, öppna möteslokaler och IT.

(Summa beviljade medel till Härryda: 1 697 000)

Finspångs kommun har tre olika lokala utvecklingsgrupper för barn och ungdomar. Det finns dels en projektgrupp som utvecklar och stödjer kommunövergripande projekt och verksamheter samt bistår lokala delprojekt. I projektgruppen ingår projektledaren för det lokala Samverkansprojektet, representanter från Finspångs ungdomsförening (FUF), Lokala samverkansgruppen (LS) och Brottsförebyggande rådet (BRÅ). Dels finns det en projektledningsgrupp som består av beställarförbundet i Finspångs kommun, förvaltningscheferna för skolan, kultur- och fritidsförvaltningen, socialförvaltningen och projektledaren för Samverkansprojektet. Projektledningsgruppens uppgift är att förankra idéer och verksamhet inom och mellan organisationerna. Slutligen finns det även en politisk styrgrupp för att säkerställa den politiska representationen, delaktigheten och inflytandet i processen. Det är socialnämnden som ansvarar för samordningen av projektet.

Målet med projektverksamheten i Finspångs kommun är att skapa en effektiv lokal organisation som på ett flexibelt sätt kan initiera och utveckla gemensamma projekt och verksamheter samt samordna och kanalisera redan befintliga projekt och resurser som riktar sig till barn och ungdomar, särskilt då barn och ungdomar i riskmiljöer. Projektet ska även stärka inflytande på lång sikt för barn och ungdomar, föräldrar och frivilliga organisationer.

(Summa beviljade medel till Finspång: 1 552 000)

I *Båstad kommun* har en ungdomssamordningstjänst tillsatts direkt under kommunstyrelsen. Projektet ”Ungdom i Fokus” ska leda fram till en gemensam ungdomsplan och genom olika delprojekt/aktiviteter ska samverkansarbete över olika gränser prövas. Samverkanspartner kan till exempel skola, föreningar, polisen, socialtjänsten, näringslivet, föräldraföreningar vara.

(Summa beviljade medel till Båstad: 1 663 000)

I *Gamla Uppsala kommun* är en person heltidsanställd som projektledare. I den s.k. Områdesgruppen ingår representanter från socialtjänsten, fritiden, fritidsgårdarna, skolan, polisen, BUP, kyrkor m.fl. Huvudmålet med projektverksamheten är att förstärka samverkan i det förebyggande barn- och ungdomsarbetet. Målet uppnås genom att en organisationsöversyn

genomförs och att ett intensivt arbete för att stärka och vidga nätverket av professionella och ideella ungdomsarbetare samt andra goda krafter i området.

(Summa beviljade medel till Gamla Uppsala: 2 020 000 varav)

I *Hammarby-Råby kommun* i Västerås finns det en politisk ledningsgrupp, en referensgrupp bland tjänstemän samt lokala arbetsgrupper. Projektverksamheten har i fokus att stärka självkänslan hos barn och ungdomar genom att utveckla lokala mötesplatser. Bland de ingående samverkansparterna återfinns till exempel skolan, socialtjänsten, fritiden, polisen och föreningar. I Råby genomfördes under 1999 ett omfattande projekt för att ta reda på hur invånarna ansåg att förnyelsen av det nedgångna centrumet skulle gå till. Västerås utförarorganisation, ProAros, deltog på möten i bostadsrättsföreningar, hyresrättsföreningar, invandrarföreningar, PRO, idrottsföreningar och elevråd. De gjorde hembesök, deltog på personalmöten, besökte näringsidkare och fritidsgårdar. Dessutom delades en informationsfolder och enkät ut till samtliga hushåll i Råby.

(Summa beviljade medel till Hammarby-Råby: 2 241 000)

I *Kungsbacka kommun*s lokala projektorganisation ingår fritidsförvaltningen, individ- och familjeomsorgen, socialförvaltningen, skolförvaltningen, gymnasienämnden och Hallandsidrotten. Förutom dessa samarbetar man även med polisen, studieförbund, Ungdomsrådet, Kungsbacka mot våld, föreningar samt en kyrkoförsamling.

Projektet syftar till att skapa ett tvärsektorielt samarbete mellan olika aktörer som arbetar förebyggande för barn och ungdomar. Genom att utveckla kreativt samarbete, dialog (PRAT=en utbildningsmodell för Problemlösningsstrategier- Rollbeskrivning och Attitydkrav) ska förutsättningar för ett bra samarbete skapas. Med detta som utgångspunkt ska en strategi för framtiden formars.

(Summa beviljade medel till Kungsbacka: 618 000)

Nynäshamn kommun arbetar för att skapa positiva sammanhang för ungdomar i riskzon. Det är ett samarbete mellan myndigheter, föreningar och frivilligorganisationer. De metoder som används i projektet är ”prova på” i föreningslivet och hos frivilligorganisationer. Nyckelord är ungdomars engagemang, intresse och delaktighet.

(Summa beviljade medel till Nynäshamn: 1 697 000)

Det är socialförvaltningen som har det organisatoriska ansvaret för projektet i *Lindesberg kommun*. Kommunstyrelsens arbetsutskott fungerar som styrgrupp. Det finns även en arbetsgrupp som består av cheferna från Barn- och utbildningsförvaltningen, Socialförvaltningen, Kultur- och fritidsförvaltningen samt Gymnasieskolan och öppna platser för representanter från de olika verksamhetsgrupperna. För att möta utsatta ungdomars behov i Lindesberg kommun ska positiva miljöer/mötesplatser skapas, fritidsutbudet ska utvecklas och ungdomars möjlighet till påverkan ska öka.

(Summa beviljade medel till Lindesberg: 1 703 000)

Projektledaren för Samverkansprojektet i *Ronneby kommun* är chefen för fritidsavdelningen inom Fritids- och gatuförvaltningen. I projektorganisationen ingår politiker från

kommunstyrelsen, Fritid- och gatunämnden, Barn-, utbildnings- och kulturnämnden, Socialnämnden och tjänstemän från dessa förvaltningar samt representanter från högskolan, polisen och ungdomsparlamentet. Projektverksamheten ska leda till att en strategi för att uppnå goda uppväxtförhållanden och levnadsvillkor för barn och ungdomar utarbetas.

(Summa beviljade medel till Ronneby: 820 000)

Den lokala projektorganisationen i *Staffanstorps kommun* består av humanistisk chef (också projektledare), skol- och utbildningschef, kultur- och fritidschef, individ- och familjeomsorg, ungdomsansvarig och polischef. Projektet syftar till att fokusera och beakta utsatta ungdomars behov genom att öka deras livskvalitet i samhället. Ungdomar ska ha stor delaktighet och inflytande inom de områden som de är berörda av i kommunen.

(Summa beviljade medel till Staffanstorp: 689 000)

I *Söderköpings kommun* består projektgruppen av samordnaren, representanter från Barn- och utbildningsförvaltningen, Kultur- och fritidsförvaltningen samt Socialtjänstens IFO-enhet. Projektgruppen ska driva utvecklingsarbetet och svara för det lokala stödet till de olika delprojektverksamheterna. Det finns även en ledningsgrupp, en politisk styrgrupp och två referensgrupper knutna till projektet. Projektet syftar till att öka medvetenheten om att samlade resurser förbättrar det förebyggande arbetet. Verksamhetsmålen inkluderar bl.a. ökat vuxenstöd, utvärdering av det förebyggande arbetet för ungdomar och ett ökat ungdomsinflytande.

(Summa beviljade medel till Söderköping: 1 960 000)

Umeå kommuns lokala projektorganisation utgörs av fyra områdeschefer inom IFO, ungdomsråden, skolkontoret, ungdomskonsulenten och en rektor. Målet med projektet är att genom samarbete med ungdomar förbättra samordningen och genomföra riktade insatser samt stimulera vuxenvärldens beredskap för ungdomar i riskmiljöer. Tanken är även att följa de inriktningsmål som finns formulerade i kommunens ungdomspolitiska program (KUPP).

(Summa beviljade medel till Umeå: 1 224 000)

I *Växjö kommun* ingår representanter från Kommunledningskontoret, Gymnasieförvaltningen, Skol- och barnomsorgsförvaltningen, Socialförvaltningen, Kultur- och fritidsförvaltningen samt en adjungerad representant från Arbetsförmedlingen i projektets styrgrupp. En projektsekreterare under 25 år är anställd och ingår också i styrgruppen. Det finns även en förankringsgrupp med presidierna från berörda nämnder samt förvaltningscheferna. För varje delprojekt utses en ledningsgrupp där i huvudsak ungdomar under 25 år ingår och en jämn könsfördelning eftersträvas. Projektet syftar till en sektorsövergripande samverkan och föreningsmedverkan och att finna vägar för att bättre ta tillvara ungdomarnas egna krafter.

(Summa beviljade medel till Växjö: 1 857 000)

Östersunds kommun har en lokal projektorganisation bestående av ordföranden för Barn- och ungdomsnämnden och Utbildningsnämnden samt representant för kommunstyrelsen. Projektsamordnaren är nämndråd med samordningsansvar för förebyggande arbete bland barn och ungdom. Det huvudsakliga arbetet i kommunen utgår från Gamla Tingshusets samverkansprojekt med ideella föreningar, kultur/fritid, gymnasieskolans individuella

program och arbetsförmedlingen. Skolan är i fokus och projekt med entreprenörskap i skolan och "skolan mitt-i-byn"-projekt ingår i den lokala projektverksamheten.

(Summa beviljade medel till Östersund: 1 442 000)

I *Härnösands kommun* lades Samverkansprojektet ned år 2000. Ursprungligen bestod den lokala projektorganisationen av styr-, lednings-, projekt- och arbetsgrupper. Representanter från Utbildnings-, barn- och skol, Individ- och familjeomsorgsförvaltningarna/nämnderna samt Arbetsförmedlingen och Närpolisen. Kommunens utvecklingsarbete utgick framför allt från den verksamhet som det lokala arbetscentrat Villa Fridhem drivit för utsatta ungdomar. Det lokala Samverkansprojektets utgångspunkt var att integrera skola, socialtjänst och arbetsmarknadsinsatser i kommunen.

(Summa beviljade medel till Härnösand: 300 000)